

Gebruik van de Stresstool door Inloopteam Zuidrand

Een kwalitatief onderzoek naar de bruikbaarheid van de Stresstool bij ouders met een migratieachtergrond.

Emilie Diels - r0631257

Laurien Taels - r0678352

Margot Longeville - r0450903

Marion Lampaert - r0663329

Maxime De Weerdts - r0615182

Michelle De Belser - r0675196

Academiejaar 2018-2019

Promotor: Geertje Leflot

Copromotor: Patty De Bruyckere

Externe organisatie: Inloopteam Zuidrand

Inhoudsopgave

1. Voorbereiding intakegesprek	1
1.1 Zoek uit wat de opdrachtgever zelf al heeft geprobeerd/verzameld	1
1.2 Exploreer de hulpvraag	1
1.3 Ga na wat de bedoeling is	2
1.4 Betrokkenheid hulpvrager	3
1.5 Afronding van het gesprek	3
2. Intakeverslag	4
2.1 Inleiding	4
2.2 Het instrument	5
2.3 Hulpvraag	7
2.4 Slot	9
2.5 Verdere afspraken	9
3. Probleemstelling	10
3.1 Verantwoording onderwerp	10
3.2 Onderzoeksvragen	12
4. Literatuurstudie	13
4.1 Inleiding	13
4.2 Inloopteam Zuidrand	14
4.3 Stress bij ouders	26
4.4 Link tussen opvoeding en cultuur	41
4.5 Cultuursensitiviteit	42
4.6 Implicaties voor de Stresstool	48
5. Methode	56
5.1 Deelnemers	56

5.2	<i>Instrumentarium/materiaal</i>	58
5.3	<i>Procedure</i>	59
5.4	<i>Analyse</i>	65
5.5	<i>Deontologie</i>	66
6.	Resultaten	70
6.1	<i>Ontwikkeling van de Stresstool</i>	70
6.2	<i>Inhoud van de Stresstool</i>	71
6.3	<i>Vormgeving van de Stresstool</i>	78
6.4	<i>Afname van de Stresstool</i>	82
6.5	<i>Resultaten van de Stresstool</i>	87
7.	Conclusie	92
7.1	<i>Inhoud</i>	92
7.2	<i>Vormgeving</i>	95
7.3	<i>Afname</i>	97
7.4	<i>Beperkingen van het onderzoek</i>	99
8.	Vertaling naar de praktijk	102
8.1	<i>Stresstool</i>	102
8.2	<i>Handleiding</i>	104
9.	Persbericht	108
10.	Referentielijst	i
11.	Bijlagen	xv

1. Voorbereiding intakegesprek

Inloopteam Zuidrand Antwerpen is de organisatie vanwaar de hulpvraag komt. De coördinator en het team zijn de hulpvragers. Zij bieden gratis ondersteuning aan zwangere vrouwen en/of ouders met kinderen tot 24 jaar. Dit doen ze door te luisteren en advies te bieden. Het kan zowel aan het onthaal, als bij de cliënt thuis of ergens anders.

1.1 Zoek uit wat de opdrachtgever zelf al heeft geprobeerd/verzameld

- Wij, studenten, hebben te horen gekregen dat de hulpvraag doorheen het jaar is veranderd. Het is positief voor ons dat u en uw team eigenlijk niet hebben kunnen stilzitten en al zelf een product hebben ontwikkeld. Op die manier hebben wij ook een concreter beeld van waar u naartoe zou willen gaan.
- Hoe is de ontwikkeling van het eerste instrument verlopen?
- Bent u tevreden over wat jullie zelf al hebben ontwikkeld?
- Wat is het effect van de reeds ondernomen stappen?

1.2 Exploreer de hulpvraag

- Wat is uw hulpvraag?
 - Sinds wanneer bestaat deze hulpvraag?
 - Hoe is de hulpvraag tot stand gekomen?
 - Waaraan heeft u gemerkt dat u een hulpvraag had?
 - Welke richting wilt u uit met deze hulpvraag?
 - Heeft de doelgroep deze hulpvraag aangekaart en/of erkend?
 - Heeft het team deze hulpvraag ook zo ervaren?
- Wat is het doel van deze hulpvraag?
 - Wat zou u graag willen dat er aangepast wordt aan het instrument?

- Welke elementen moeten zeker aanwezig zijn in het instrument voor het spel- en ontmoetingsmoment?
- Wat zou u op het einde van dit project zeker verwezenlijkt willen hebben?
- Welke doelen moeten wij behalen om het inloopteam tevreden te stellen?
- Welke aspecten zijn voor u het belangrijkste in dit project?

1.3 Ga na wat de bedoeling is

- Wat moet er zeker aanwezig zijn in het product?
- Wanneer zal u niet tevreden zijn?
- Met betrekking tot het huidige instrument:
 - Hoe is het huidige instrument tot stand gekomen?
 - Het instrument is gebaseerd op vier theorieën (zelfdeterminatietheorie, stressmodel, transactioneel model en balansmodel). Moeten deze terug aan bod komen in het nieuwe instrument?
 - Wat is de meerwaarde van dit instrument?
 - Welke elementen van het huidige instrument moeten behouden worden?
 - Hoe vaak zal dit instrument gebruikt worden?
 - Hoe vaak wordt het instrument nu gebruikt?
 - Welke doelgroep moet het instrument aanspreken?
 - Wat is het uiteindelijke doel van het instrument?
 - Welke informatie wilt u verkrijgen met het instrument?
 - Hoe lang mag het invullen van het instrument in beslag nemen?
 - Welke aspecten moeten zeker aanwezig zijn? (bv. Moet de stressrugzak in het midden staan?)
 - Hoe staan ouders momenteel tegenover het huidige instrument? Wordt dit momenteel geëvalueerd en is dat een deel van onze hulpvraag?
 - Vult de ouder dit instrument zelfstandig in?

1.4 Betrokkenheid hulpvrager

- In welke mate wilt u betrokken worden in het proces?
 - Moeten wij u af en toe mailen met de stand van zaken?
 - Mogen wij u contacteren voor vragen?
 - Mogen wij andere personen contacteren van het inloopteam?
 - Wenst u nog een volgende afspraak om de stand van zaken samen te bekijken?

- Wat denkt u van een focusgroep als onderzoeksmiddel in dit onderzoek?
Argumenten benoemd waarom een focusgroep een meerwaarde zou zijn.
 - Gaat u ermee akkoord om een focusgroep uit te oefenen?
 - Wie wil/kan er deelnemen aan deze focusgroep?
 - Ziet u het zitten om de mogelijk deelnemers voor de focusgroep te contacteren en te motiveren?
 - Hoe kunnen wij de mogelijke data bezorgen (e-mailadressen)?

1.5 Afronding van het gesprek

- Vat de hulpvraag samen en toets af.
- Leg uit hoe het team van studenten te werk zal gaan. Schets de timing.
 - Data focusgroep
 - Literatuurstudie: gekozen onderwerpen, verwachting ontbrekende onderwerpen

2. Intakeverslag

2.1 Inleiding

Tijdens het intakegesprek met de coördinator van Inloopteam Zuidrand Antwerpen, werd een duidelijk beeld geschetst van het doel van de bachelorproef. Om hiertoe te komen, werden de doelstellingen en de werking van het inloopteam uitgelegd.

Vervolgens werd de hulpvraag besproken: wat is de hulpvraag, hoe is deze vraag tot stand gekomen en wat is het doel? Ten slotte werd het huidige instrument uitgebreid besproken.

Het inloopteam biedt gratis ondersteuning en begeleiding aan zwangere vrouwen en/of ouders met kinderen tot de leeftijd van 24 jaar. Om een laagdrempelige en integrale ondersteuning na te streven, wordt er een uitgebreid ondersteuningsaanbod voorzien, wat belangrijk is om kwetsbare gezinnen te bereiken.

Het ondersteuningsaanbod bestaat uit vier onderdelen.

Ten eerste is er het onthaal waar iedereen terecht kan met specifieke, concrete en enkelvoudige vragen over opvoeding.

Ten tweede is er het deel spel en ontmoeting. Hier krijgen zowel ouders als kinderen de kans om samen tijd door te brengen. Terwijl kinderen kunnen spelen met andere kinderen, hebben de ouders de mogelijkheid om contact te leggen met andere ouders en zo hun netwerk uit te breiden. Op deze manier kunnen ze hun ervaringen, bezorgdheden en vragen delen met andere ouders. De groepswerkers van het inloopteam zorgen hierbij voor een aangename, vertrouwde en veilige sfeer.

Ten derde biedt het inloopteam ook groepswerking aan. Ouders kunnen hier werken aan hun competenties en aan de kwaliteit van de opvoedingssituatie. Voor de bachelorproef zal de focus voornamelijk op dit onderdeel liggen.

Ten slotte wordt er ook individuele ondersteuning aangeboden. Dit omvat een intensiever traject waarbij complexere, meervoudige vragen behandeld worden. Groepswerkers blijven telkens alert om ouders die meer ondersteuning nodig hebben, tijdig door te verwijzen naar andere ondersteuningsvormen. Dit geldt voor alle niveaus van hun werking.

Een dergelijk uitgebreid aanbod is nodig voor de uiteenlopende problematieken waar het inloopteam mee te maken kan krijgen. Dit kan gaan over financiële moeilijkheden, problemen bij huisvesting, problemen met partner of familie, laag zelfbeeld enzovoort. Iedereen is welkom en kan terecht bij het inloopteam. Wat toch kenmerkend blijkt te zijn, is dat de meeste gezinnen die langskomen een andere etnische achtergrond hebben, kwetsbaar zijn en kansarm zijn.

Ondanks de focus voornamelijk op kwetsbare gezinnen ligt, werkt het inloopteam niet probleemgericht. Het doel is om de eigen draagkracht van deze gezinnen te verhogen door bijvoorbeeld in te zetten op ontspanning, sociale verbindingen enzovoort. Het is niet de bedoeling dat het inloopteam op zoek gaat naar de problemen om die vervolgens op te lossen.

2.2 Het instrument

Het huidige instrument (Bijlage III) is ontwikkeld om de werking van het inloopteam na te gaan. De groepswerkers wilden te weten komen of ze al dan niet een invloed uitoefenen op de stress van ouders. Daarom is het doel van het huidige instrument om inzicht te verwerven in de stressoren van ouders en hoe deze evolueren over de tijd heen. Aan de hand van deze informatie komen de groepswerkers te weten welke rol zij hierin spelen. Ook kunnen ze op die manier hun groepswerkingen beter afstemmen op de noden van de ouders.

De doelgroep van het instrument bestaat uit alle ouders die naar het inloopteam komen en deelnemen aan de groepswerkingen. Zoals hierboven vermeld, heeft de doelgroep meestal een andere etnische achtergrond en zijn ze vaak kansarm. Met deze factoren werd rekening gehouden bij de ontwikkeling van het instrument, door voornamelijk gebruik te maken van visualisaties.

De huidige Stresstool bestaat uit drie bladzijden in A3-formaat. Op de eerste bladzijde staan verschillende afbeeldingen en pictogrammen van mogelijke stressoren. Deze kunnen de ouders verbinden met hun stressrugzak, die in het midden wordt afgebeeld. Op de tweede bladzijde wordt de hoeveelheid stress gemeten. De ouders knippen hun meest voorkomende stressor uit de eerste pagina, en kleven deze in de eerste kolom op de tweede pagina. Er wordt gebruik gemaakt van een soort thermometer en verkeerslicht om de hoeveelheid stress, controle over de stress en het effect op de kind-ouderrelatie aan te geven. Op de laatste bladzijde worden de copingmechanismen bevraagd. Er worden allerlei afbeeldingen van copingmechanismen afgebeeld, waarbij de ouders moeten aangeven welke zij al gebruiken.

Zoals eerder vermeld, wordt het instrument afgenomen tijdens groepswerkingen. Een groepswerking bestaat uit een tiental ouders en duurt twee uur. De Stresstool wordt in groep afgenomen, maar elke ouder vult het individueel in. Ze worden hierbij ondersteund door de groepswerkers. Na het invullen is er een nabespreking, waarbij ouders de kans krijgen om hun ingevulde Stresstool toe te lichten. Vervolgens gaat het team na welke stressoren op dat moment bij meerdere ouders voorkomen. De inhoud van de volgende groepswerkingen is gericht op het aanpakken van de meest voorkomende thema's. Belangrijk bij het invullen van de Stresstool, is dat het pas

gebeurt wanneer de groepsdynamica goed zit. Het team heeft gemerkt dat de veiligheid pas na enkele sessies groot genoeg is om openlijk over stress te praten. Na enkele maanden volgt de postmeting. Hierbij wordt de Stresstool opnieuw ingevuld. Het doel hiervan is om inzicht te brengen in de initieel aangeduide en huidige stressoren van de ouders. Zo kunnen ze aangeven wat maakt dat bepaalde stressoren wel of niet meer aanwezig zijn en hoe het inloopteam hierin een rol heeft gespeeld. Sinds kort is er ook een evaluatieformulier (Bijlage IV) opgesteld wat het proces vergemakkelijkt voor zowel de ouders als voor het team. Op die manier krijgt het team feedback en bevestiging en kunnen ze eventueel bijsturen waar nodig.

Het is belangrijk dat het nieuwe instrument een antwoord kan bieden op de onderzoeksvraag. Qua vormgeving wordt er verwacht dat er enkele aspecten van het huidige instrument worden behouden, namelijk de duur (twee uur) en de moeilijkheidsgraad (eenvoudig). Volgens de coördinator is er nood aan visualisatie bij het instrument voor de specifieke doelgroep. Op dit vlak is er ruimte om out of the box te denken en op een creatieve manier te werk te gaan. Het invullen van het instrument moet voor ouders een versterkende ervaring zijn, geen last. Tot slot zou het team graag hebben dat het huidige evaluatieformulier (Bijlage IV), waarbij de stressoren worden toegelicht en besproken, behouden wordt in het volgende instrument.

2.3 Hulpvraag

De hulpvraag is ontstaan vanuit twijfel aan de werking: Heeft het nut wat we doen? Bereiken we iets? Hebben we invloed? Hoe kunnen we eventueel de werking verbeteren? Tijdens de sessies hebben ze opgemerkt dat het woord stress ontzettend hard leeft bij ouders. Om deze reden werd er specifiek gekozen om stress bij ouders te gaan meten. Op basis hiervan heeft het team het huidige instrument

ontwikkeld. Het team is nieuwsgierig naar welke impact zij, als organisatie, uitoefenen op de doelgroep. Dit zouden ze ook graag uitwerken in het instrument. De hulpvraag van het team is drieledig. Eerst en vooral zouden zij graag bevestiging krijgen over het instrument dat zij momenteel al hebben ontwikkeld. Hier ligt de focus voornamelijk op het theoretische luik, de betrouwbaarheid en de validiteit. Voor het team is het geen vereiste dat het instrument volledig in orde is op vlak van betrouwbaarheid en validiteit in de strikte zin. Toch willen ze het maximale uit hun instrument halen in functie van de doelgroep. Ze willen graag weten of ze de stress van ouders op een goede manier meten en of de meetmethode voldoende is aangepast aan de doelgroep. Indien wij op deze vraag geen positief antwoord kunnen formuleren, verwacht het team dat er een waardig alternatief voor het instrument wordt voorgesteld en uitgewerkt.

Het tweede aspect van de hulpvraag is de verwerking van de gegevens uit het instrument. Het team vraagt naar een duidelijke, snelle en gemakkelijke methode waarbij ze de data zelf kunnen interpreteren. Hierbij wordt aangeraden om data visueel voor te stellen. De gegevens mogen zowel kwalitatief als kwantitatief verwerkt worden.

Ten slotte wil het team een instrument ontwikkelen dat gebruikt kan worden bij het onthaalmoment en het spel- en ontmoetingsmoment. Dit instrument moet een lichtversie van het oorspronkelijke instrument zijn. Ze willen op een laagdrempelige en korte manier meten in hoeverre de ouders tevreden waren over de werking van het inloopteam. De coördinator geeft echter aan dat dit geen prioriteit vormt. Ze hebben een voorkeur voor het verdiepen van het instrument voor de groepen. Ideeën voor een instrument voor het onthaalmoment en spel- en ontmoetingsmoment zijn echter welkom.

2.4 Slot

Kortom zou het inloopteam een bevestiging willen krijgen van de kwaliteit van het huidige instrument. Indien dit niet voldoet aan de regels van validiteit en betrouwbaarheid, willen ze dat er een waardig alternatief wordt ontwikkeld.

Daarnaast zouden ze ook graag een manier hebben om de data die ze verkrijgen op een eenvoudige en duidelijke manier te verwerken.

Zelf gaf de coördinator reeds aan dat het interessant kan zijn om bij de literatuurstudie ook het thema kansarmoede te betrekken. Wat het instrument betreft, mogen we out of the box denken en er iets creatief van maken.

2.5 Verdere afspraken

Tijdens het intakegesprek stelden de studenten voor om een focusgroep te organiseren voor de groepswerkers van het inloopteam. Zij zouden bevraagd worden over het huidige en eventueel vernieuwde instrument voor de groepswerking. De coördinator zal op 12 november 2018 tijdens hun vergadering bespreken hoe het team hier tegenover staat en wie graag zou willen deelnemen. Van ons wordt er verwacht dat wij kijken naar maandagen in de maand november en december waarop de focusgroep zou kunnen plaatsvinden. Deze data moeten dan worden bezorgd aan de coördinator.

Tijdens het gehele proces van het maken van de bachelorproef wordt de coördinator graag maandelijks op de hoogte gehouden over de stand van zaken. Ook het team wordt hierbij betrokken en op de hoogte gebracht tijdens teamvergaderingen.

Om een beter zicht te krijgen op de werking van het huidige instrument, zal de coördinator bekijken wanneer er een mogelijkheid is om een groepswerking bij te wonen. Er wordt hierbij wel verwacht van de studenten dat zij actief deelnemen.

3. Probleemstelling

3.1 Verantwoording onderwerp

Inloopteam Zuidrand Antwerpen is een integraal, laagdrempelig opvoedingsondersteuningspunt. Het team biedt ondersteuning aan gezinnen met kinderen tot 24 jaar en aanstaande gezinnen, maar vooral gezinnen met jonge kinderen (onder 12 jaar) maken hier gebruik van volgens de coördinator. Dit doen de hulpverleners door een luisterend oor aan te bieden, advies te geven, speel- en groepsessies te organiseren en individuele ondersteuning aan te bieden. Op deze manier komen ouders met elkaar in contact, kunnen ze ervaringen delen en een sociaal netwerk opbouwen.

De hulpvraag van het inloopteam ontstond vanuit een vraag naar de effectiviteit van hun werking. Zij ontwikkelden reeds een instrument om de impact van hun groepswerkingen op stress bij ouders na te gaan. Het instrument, genaamd de Stresstool, tracht de stress van ouders in kaart te brengen. Zo worden naast specifieke stressoren ook de hoeveelheid stress en controle bevraagd die de ouders hierbij ervaren. Ook wordt nagegaan welke copingmechanismen worden toegepast en welk effect de stress heeft op de ouder-kindrelatie.

Het team vraagt zich af in hoeverre het instrument stress op een goede manier meet bij ouders met een migratieachtergrond. Het inloopteam zou een bevestiging willen krijgen over de stappen die ze reeds ondernomen hebben met het huidige instrument, ofwel een waardig alternatief aangeboden krijgen. Meer specifiek wordt gevraagd na te gaan of het instrument betrouwbaar en valide is.

Ten eerste vormt de betrouwbaarheid een belangrijke vereiste voor de kwaliteit van het instrument. Met betrouwbaarheid wordt de herhaalbaarheid van het instrument bedoeld. Dit wil zeggen dat de resultaten niet afhankelijk mogen zijn van toeval (Nederlands Jeugdinstituut, 2019). De herhaalbaarheid van het instrument kan op

verschillende manieren bekomen worden, door bijvoorbeeld de afname en verwerking te standaardiseren (een goed uitgewerkt en gedetailleerd onderzoeksopzet, vooraf een leidraad opstellen voor dataverzameling, vast stappenplan hanteren voor de analyse van de resultaten), opname apparatuur tijdens het onderzoek gebruiken en meerdere onderzoeksmethoden combineren (Verhoeven, 2018).

Naast betrouwbaarheid is de validiteit een tweede vereiste om een kwaliteitsvol instrument te ontwikkelen. Validiteit streeft naar inhoudelijke generaliseerbaarheid. Inhoudelijke generaliseerbaarheid is de mate waarin conclusies gelden in situaties en voor personen die niet bij het onderzoek betrokken waren. Het is belangrijk om de werkelijkheid zo veel mogelijk intact te houden (Verhoeven, 2018). Er zijn verschillende vormen van validiteit. De vormen die relevant zijn voor het beantwoorden van de hulpvragen worden besproken.

De eerste vorm is de constructvaliditeit: meet het instrument werkelijk wat het beoogt te meten? Een duidelijke begripsafbakening is hierbij noodzakelijk. De tweede vorm die relevant is voor het onderzoek, is de interne validiteit. De interne validiteit verwijst naar de vraag of de resultaten die te wijten zijn aan de onderzoek artefacten. Hierbij zijn zowel het maken van een stappenplan als het betrekken van andere onderzoekers voor de analyse van de resultaten belangrijk (Verhoeven, 2018). Voor de betrouwbaarheid en validiteit van het instrument is het ook van belang dat er wordt nagegaan of het instrument op een optimale manier is aangepast aan de doelgroep.

Het doel van de gestelde hulpvraag is dus om een bruikbaar werkinstrument te verkrijgen. Met dit instrument willen ze de impact van hun werking op het stressniveau van ouders nagaan, en dus de effectiviteit van hun werking als inloopteam onderzoeken.

3.2 Onderzoeksvragen

- Meet de Stresstool op een goede manier de stress van ouders met een migratieachtergrond?
 - Is de Stresstool voldoende afgestemd op de doelgroep?
 - Is de Stresstool betrouwbaar?
 - Is de Stresstool valide?
- Hoe kunnen de resultaten uit de Stresstool op een eenvoudige manier verwerkt en geïnterpreteerd worden?

4. Literatuurstudie

4.1 Inleiding

Alle informatie m.b.t. Inloopteam Zuidrand kan teruggevonden worden in het Informatieboekje (Bijlage I). Inloopteam Zuidrand biedt laagdrempelige opvoedingsondersteuning. Het informatieboekje duidt dat de ondersteuning beschikbaar is voor iedereen, maar voornamelijk afgestemd is op maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Vanuit het idee dat ouders heel wat stress ervaren bij de opvoeding, werd door het inloopteam een instrument ontwikkeld dat stress bij ouders beoogt te meten. Het inloopteam vraagt zich af of de Stresstool stress bij ouders met een migratieachtergrond op een goede manier meet. In dit onderdeel trachten we via een literatuurstudie antwoord te bieden op deze vragen.

In het eerste deel van het huidige onderzoek wordt de bestaande literatuur doorgenomen met als doel informatie te vinden dat een antwoord kan bieden op de onderzoeksvragen. Dit werd reeds besproken in Deel 3.2: "Onderzoeksvragen". In de literatuurstudie wordt eerst Inloopteam Zuidrand en de Stresstool onder de loep genomen. Vervolgens worden er enkele definities van stress bij ouders besproken, waarbij er wordt ingegaan op mogelijke oorzaken van stress bij ouders, zoals opvoedingsproblemen en kansarmoede bij een gezin. Daarnaast worden mogelijke gevolgen en het omgaan met stress besproken. Hierbij wordt er ook een vergelijking gemaakt met andere instrumenten die stress bij ouders meten. Dan wordt er een link gelegd met cultuurverschillen in de opvoeding: hoe kan het team rekening houden met deze cultuurverschillen? In de hulpverlening met mensen met een niet-westerse achtergrond kunnen immers mogelijk verschillende problemen ontstaan, waaronder vertekeningen. In deze literatuurstudie worden er drie verschillende vertekeningen besproken die relevant zijn voor de hulpvraag van het inloopteam. Faire diagnostiek wordt hierbij gezien als een handvat om met deze vertekeningen

om te gaan. Ten slotte worden er enkele implicaties voor de Stresstool besproken op basis van de verkregen informatie uit de literatuurstudie.

4.2 Inloopteam Zuidrand

4.2.1 Werking

De werking van het inloopteam wordt in dit onderdeel toegelicht, gebaseerd op een informatieboekje uitgebracht door Inloopteam Zuidrand (Bijlage I). Een inloopteam is een integraal, laagdrempelig opvoedingsondersteuningspunt. Het team biedt laagdrempelige en integrale ondersteuning aan gezinnen en aanstaande gezinnen (Bijlage I). Dit doet het inloopteam door (aanstaande) gezinnen onthaal, een speel- en ontmoetingsplaats, individuele ondersteuning en groepswerkingen aan te bieden.

Bij het onthaal wordt een specifieke, concrete en enkelvoudige vraag behandeld en afgerond tijdens één of meer contactmomenten. Een voorbeeld van zo'n enkelvoudige vraag is wanneer een ouder hulp vraagt omdat zijn of haar kind moeilijk naar bed gaat of niet wil eten.

De speel- en ontmoetingsplaats biedt de ruimte voor ouders en kinderen om samen tijd door te brengen. Kinderen kunnen met leeftijdsgenoten spelen en ouders kunnen elkaar leren kennen en met elkaar spreken over hun kinderen.

Individuele ondersteuning houdt een individueel ondersteuningstraject in voor de ouders (voornamelijk moeders) waarbij complexe en meervoudige vragen behandeld worden en waar meer ruimte is voor het verhaal van de gezinnen. Bijvoorbeeld, wanneer een gezin een echtscheiding heeft doorgemaakt en nadien een nieuw samengesteld gezin vormt, kan zo'n situatie moeilijkheden met zich meebrengen voor de moeder, het kind en het hele gezin. De (ondersteunings)vragen die de moeder hierbij heeft, kunnen gedurende een traject met meerdere contactmomenten

behandeld worden. Deze contacten gaan door met een vast vertrouwenspersoon of aanspreekpunt.

Ten slotte organiseert het inloopteam ook opvoedingsondersteuning in groep, zoals een Procesgroep en Babbeldoe-groepen (Bijlage I). Tijdens die Babbeldoe, oftewel een combinatie tussen babbelen en doen, wordt aan de hand van thema's gewerkt. Ouders delen hun ervaringen en er is de mogelijkheid om zelf ervaringen op te doen. Babbeldoe wordt zowel georganiseerd voor ouders die een beetje Nederlands begrijpen als voor ouders die de taal al beter beheersen. Tijdens deze activiteit vindt de afname van de Stresstool plaats, net zoals tijdens de Procesgroep (Bijlage I). De Procesgroep is eenzelfde groep ouders die op regelmatige basis bijeenkomt en gedurende die momenten verschillende onderwerpen bespreekt (Inloopteam Pothoek, z.d.).

Het inloopteam werkt integraal, wat betekent dat het met verschillende levensterreinen en omgevingsaspecten rekening houdt. Ze gaan aan de slag met de krachten van de gezinnen, hun bekwaamheden en hun groeimogelijkheden om deze gezinnen sterker en weerbaarder te maken. Het inloopteam verwijst gezinnen ook door en signaleert wanneer dit nodig is (Bijlage I).

4.2.2 Missie en visie

Het inloopteam wil een laagdrempelige, toegankelijke en aangename plaats creëren waar geen verplichtingen zijn (Bijlage I). Het team beoogt zelfredzaamheid, ontplooiing en mondigheid van de ouders en gezinnen te bevorderen door de sterktes van deze gezinnen in de verf te zetten. Door (aanstaande) ouders te stimuleren in het opnemen van hun verantwoordelijkheden ten opzichte van hun kinderen, wil het team de kinderen maximale ontwikkelingskansen bieden (Bijlage I).

4.2.3 Doelpubliek

De hulpverlening van het inloopteam is toegankelijk voor iedereen. Specifiek wil Inloopteam Zuidrand een aanspreekpunt zijn voor (aanstaande) gezinnen met jonge kinderen die zich in een maatschappelijk kwetsbare positie bevinden. Vettenburg (1989) geeft volgende definitie voor maatschappelijke kwetsbaarheid:

“Maatschappelijk kwetsbaar is de persoon of de bevolkingsgroep die in zijn contacten met de maatschappelijke instellingen (onder andere school, arbeidsmarkt, justitie, enzovoort) vooral en steeds opnieuw met de negatieve aspecten wordt geconfronteerd en minder profiteert van het positieve aanbod.” Vaak zijn het gezinnen in dergelijke situaties (zoals bijvoorbeeld allochtone gezinnen, kansarme gezinnen ...) die ondersteuning vinden bij het inloopteam.

Verder zal het inloopteam vooral autonoom gemotiveerde gezinnen aantrekken, aangezien de deelname aan deze dienstverlening volledig vrijwillig is (Bijlage I).

4.2.4 Uitgangspunten van het inloopteam en de Stresstool

De werking van het inloopteam en de Stresstool is gebaseerd op vier theorieën, namelijk de zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2000), het transactioneel model over opvoeding (Sameroff, 2009), het balansmodel (Bakker, Van Dijke, & Terpstra, 1998) en de stresstheorie (Bijlage I). Het inloopteam heeft deze theorieën samengenomen onder de overkoepelende term de veranderingstheorie (Bijlage I). Door deze theorieën te gebruiken in hun dagelijkse werking, proberen ze de stress van ouders te doen dalen. Zo zal men bijvoorbeeld vanuit het transactioneel denkkader niet enkel de ouder en het kind meenemen in hun gedachtenproces, maar ook de context waarin zij leven.

4.2.4.1 Zelfdeterminatietheorie

Het inloopteam gaat uit van het mensbeeld, zoals weergegeven in de zelfdeterminatietheorie van Ryan en Deci (2000). Deze empirisch onderbouwde theorie stelt dat mensen zich fysiek en mentaal goed voelen en kunnen groeien en veranderen wanneer de omgeving tegemoetkomt aan drie aangeboren basisbehoeften of -noden, namelijk de behoefte aan autonomie, verbondenheid en competentie. De behoefte aan autonomie verwijst naar de nood het gevoel te hebben dat je zelf je gedrag kunt sturen. De behoefte aan verbondenheid betreft de nood een connectie met anderen en met de eigen gemeenschap te voelen. De behoefte te zorgen voor anderen en anderen die voor je zorgen hoort tevens tot die nood aan verbondenheid. Tenslotte betreft de nood aan competentie een gevoel goed te zijn in wat je doet (Ryan & Deci, 2000).

De manier waarop mensen hun autonomie, verbondenheid en competentie uiten, is volgens Ryan en Deci (2000) gelinkt aan de waarden die in een cultuur heersen. Zo zal men in een individualistische cultuur bijvoorbeeld verbondenheid vragen in de vorm van een knuffel. De onderliggende drie basisnoden zijn echter wel in alle culturen aanwezig.

Doorheen alle vormen van opvoedingsondersteuning dat het inloopteam biedt, baseren ze zich op het vervullen van deze drie psychologische basisbehoeften. In de Stresstool komen ook enkele zaken aan bod. Zo bevragen ze de basisbehoefte autonomie in de mate van controle die ouders ervaren over de stressor.

Verbondenheid komt dan weer aan bod in stressoren en copingmechanismen gerelateerd aan vrienden, familie ...

4.2.4.2 Transactioneel model

Verder gaat het inloopteam uit van het transactioneel model over opvoeding (Sameroff, 2009). Deze theorie stelt dat het welzijn van een kind beïnvloed wordt

door de wederkerige interactie tussen aspecten gelegen in het kind zelf, de opvoeder en de context. In de Stresstool zijn dus niet enkel kind- en ouderfactoren aanwezig (bijvoorbeeld lastig gedrag bij een kind of gebrek aan vrije tijd voor de ouder). Ook contextfactoren (zoals een overlijden of ziekte van een familielid) kunnen een stressor vormen.

Bij de verschillende vormen van opvoedingsondersteuning die Inloopteam Zuidrand aanbiedt, zullen dus kind-, ouder- en contextfactoren betrokken worden.

4.2.4.3 Balansmodel

Het balansmodel van Bakker et al. (1998) gaat ervan uit dat er een evenwicht moet zijn tussen de draaglast en draagkracht van ouders om een kwaliteitsvolle opvoeding te bieden. Draaglast wordt omschreven als het geheel van taken dat ouders te vervullen hebben (Bakker et al., 1998). Het begrip taken kan ruim geïnterpreteerd worden, van het opvoeden van de kinderen tot het uitvoeren van maatschappelijke taken. Bij risicofactoren of stresserende gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld sociaal isolement, kansarmoede of een echtscheiding, vergroot de draaglast. Dit brengt de kwaliteit van opvoeding in het gedrang door de invloed van stress op ouderlijke responsiviteit (Östberg, 1998).

Draagkracht is dan weer het geheel van competenties en beschermende factoren dat ouders en kinderen in staat stelt deze taken en bedreigende factoren het hoofd te bieden (Bakker et al., 1998). Een uitgebreid sociaal netwerk en consistent kunnen zijn tegenover kinderen zijn hier voorbeelden van.

Het evenwicht tussen draagkracht en draaglast moet aanwezig zijn op zowel het niveau van het microsysteem (gezin), het mesosysteem (sociale omgeving) en het macrosysteem (maatschappij). Op niveau van het mesosysteem mag bijvoorbeeld

geen onevenwicht zijn tussen de taken van zorg voor een ziek familielid en de tijd voor contact met vrienden.

In het informatieboekje (Bijlage I) wordt aangegeven dat het inloopteam aan de hand van de Stresstool de draaglast en draagkracht van ouders in kaart wil brengen. Via opvoedingsondersteuning zou het inloopteam dan de draagkracht van ouders kunnen ondersteunen en vergroten. Indien mogelijk, kan via diezelfde opvoedingsondersteuning ook de draaglast van ouders verminderd worden door het team.

4.2.4.4 Stresstheorie

Inloopteam Zuidrand hanteert de stresstheorie (Bijlage I) als het vierde uitgangspunt. Deze stresstheorie beschrijft enerzijds welke factoren een invloed hebben op stress bij ouders en anderzijds dat deze stress een invloed heeft op de responsiviteit van ouders naar hun kinderen toe. Fysiologische of biologische uitingen van stress (zoals het ervaren van hoofdpijn of buikpijn) komen niet aan bod. Stresstheorieën die werden terugvonden in de literatuur lijken daarentegen eerder specifiek te gaan over hoe stress ontstaat. Zo beschrijven Lazarus en Folkman (1984) stress als een vorm van biologische en psychologische opwinding die veroorzaakt wordt door persoons- of situatiegebonden stressoren (Bijlage XIII). Deze verschillende theorieën worden in detail verder beschreven in Deel 4.3: "Stress bij ouders". Echter is de definitie van Lazarus en Folkman (1984) de meest gehanteerde definitie.

Het basisidee van de stresstheorie van het inloopteam is dat stress een invloed heeft op ouderlijke responsiviteit: hoe meer stress de ouder ervaart, hoe minder responsief de ouder is tegenover zijn kind. Uit onderzoek van Östberg (1998) bleek inderdaad dat ouders die stress hadden, minder responsief waren tegenover hun

kinderen. Ook omgekeerd bleken ouders die minder responsief waren tegenover hun kind, meer ouderlijke stress te rapporteren. Verder werd een verlaagde responsiviteit ook geassocieerd met gevoelens van incompetentie, rolrestrictie en sociale isolatie. Daarnaast werd bij moeders responsiviteit gelinkt aan stress door relationele problemen, bij vaders aan stress door gezondheidsproblemen. Er wordt dan ook gesuggereerd door Östberg (1998) om niet enkel op het probleem van het kind te focussen maar ook op de problemen van het volledige gezin, aangezien het probleem van het kind verwickeld zit in die van het gezin. Zowel op kind-, ouder- als contextniveau kan volgens Östberg (1998) ingegrepen worden om de negatieve spiraal van stress en responsiviteit te doorbreken.

Daarnaast werd door Östberg, Hagekull en Hagelin (2007) maternale responsiviteit geassocieerd met stress voor de toekomst over rolrestrictie, sociale isolatie, relationele problemen, gezondheidsproblemen en met algemene ouderlijke stress. Ze suggereren dan ook dat er sprake zou kunnen zijn van een vicieuze cirkel: maternale stress, veroorzaakt door psychosociale problemen, kan een negatieve invloed hebben op de responsiviteit van die moeder. Aangezien beperkte responsiviteit kan bijdragen aan verschillende problemen bij een kind, zou dit op zijn beurt stress kunnen opleveren.

Verder bespreekt de stresstheorie verschillende oorzaken van stress, gaande van kleine dagelijkse gebeurtenissen tot grote belangrijke levensgebeurtenissen. Er worden ook enkele factoren beschreven die een invloed hebben op het ervaren van stress. Tenslotte geeft het inloopteam enkele gevolgen van stress bij ouders aan, naast het effect op ouderlijke responsiviteit. Er worden zowel gevolgen voor de ouders zelf (bv. opvoedingsstijl) als voor het kind (bv. hechting) besproken. Op deze thema's wordt ingegaan in Deel 4.4: "Link tussen opvoeding en cultuur".

De stresstheorie van het inloopteam omschrijft echter niet hoe stress wordt geconceptualiseerd. Dit vinden we wel terug in de handleiding van de Stresstool (Bijlage II). Er wordt door het inloopteam gesproken over twee soorten stress: positieve en negatieve stress. Positieve stress wordt goede stress genoemd, zoals bijvoorbeeld bij een verjaardagsfeestje. Hiervan word je enthousiast, gemotiveerd en actief. Negatieve stress, oftewel geen goede stress, zorgt voor gevoelens zoals angst, woede, irritatie ... Dit komt bijvoorbeeld voor bij een ruzie of problemen met geld.

Ten slotte, hoewel het niet opgenomen is in de omschrijving van de stresstheorie, lijkt de Stresstool ook gebaseerd te zijn op het idee van interne locus of control. Rotter (1996) definieerde dit als de verwachting dat persoonlijke acties effectief zullen zijn bij het aansturen of beheersen van de omgeving. Bij een interne locus of control schrijven mensen de verantwoordelijkheid voor gebeurtenissen aan zichzelf toe. In andere woorden: het inloopteam zou dus verwachten dat de acties van de ouders een invloed hebben op de gebeurtenissen rondom die ouder. Dit bevragen ze in de Stresstool dan bij het onderdeel controle.

In het licht van hun stresstheorie zet het inloopteam dus in op het toenemen van de ouderlijke responsiviteit. Het in kaart brengen van verschillende stressoren (al dan niet gerelateerd aan opvoeding) in de Stresstool, biedt mogelijkheden om aan de slag te gaan met die stressoren en zo ouderlijke responsiviteit te verhogen.

Zowel in de stresstheorie van het inloopteam als in andere stresstheorieën, zoals omschreven in de literatuur, beschrijft men een westerse blik op stress. Laungani beschreef in 1993 reeds dat er duidelijke verschillen zijn in wat beschouwd wordt als stressor tussen een westerse, individualistische cultuur en een niet-westerse, collectivistische cultuur. Bijgevolg zijn er ook sterke verschillen in de manier waarop

men omgaat met stress. Terwijl de westerse cultuur neigt naar therapie, wordt stress in India (een niet-westerse, collectivistische cultuur) bijvoorbeeld niet gezien als een probleem. Er moet al sprake zijn van bijkomende somatische of psychiatrische klachten, alvorens stress als een serieus probleem wordt bestempeld. Verder worden stress en de bijbehorende somatische klachten in India gezien als magische verschijnselen. Ze worden dus ook zo behandeld (onder andere door offers aan goden, exorcisme ...).

Aldwin (2004) benoemt verschillende mogelijke invloeden van cultuur op stress en coping. Ten eerste zou de culturele context invloed hebben op welke stressoren een persoon waarschijnlijk zal ervaren. Zo zal een kind uit een Vlaamse grootstad andere stressoren kennen dan een kind in landelijk Afrika. Ten tweede bestaat er ook een invloed op de perceptie van het stressniveau van een situatie (cf. eerste beoordeling in het model van Lazarus, Bijlage XIII). Bepaalde situaties kunnen gezien worden als de norm binnen een cultuur, zoals bijvoorbeeld op pensioen gaan.

4.2.5 Opbouw en doel Stresstool

De Stresstool werd ontwikkeld door Inloopteam Zuidrand op basis van de bovengenoemde uitgangspunten. De Stresstool beoogt de stress van ouders in kaart te brengen om het ondersteuningsaanbod hierop af te stemmen. Hierbij werd er rekening gehouden met het doelpubliek dat het Nederlands niet altijd even goed beheerst door zo veel mogelijk pictogrammen te gebruiken. De Stresstool wordt afgenomen in groep en de afname bestaat uit een pre- en een postmeting. De pre-meting gebeurt na enkele eerste sessies wanneer er een vertrouwensband is opgebouwd tussen de groepswerker(s) en de groep ouders. De postmeting gebeurt op het einde van hun traject. Een onderlinge vergelijking van de pre- en postmeting toont de evolutie die de ouder maakt op vlak van stress in zijn traject bij het inloopteam. Aan de hand van de Stresstool, afgenomen bij de premeting, stemmen

de groepswerkers het groepsaanbod af op de collectieve noden van de ouders.

Aan de hand van Bijlage III wordt de opbouw van de Stresstool nader toegelicht. De Stresstool bestaat uit 2 onderdelen, namelijk de stressrugzak en de stressmeting. Deze onderdelen worden mondeling stap voor stap toegelicht door de groepswerkers aan de ouders. Deze toelichting gebeurt aan de hand van een handleiding met instructies om de Stresstool op een gestandaardiseerde wijze af te nemen (Bijlage II).

Op het eerste blad staat centraal de stressrugzak afgebeeld, omringd door pictogrammen met allerlei stressoren die een oorzaak kunnen zijn van stress. De ouders krijgen de instructie om pijlen te trekken van de stressoren, waarvan ze gedurende de laatste maand of langer stress bij ervaren, naar de rugzak. Indien een stressor niet afgebeeld is, is er een leeg vakje voorzien om de ontbrekende stressor aan te vullen. Vervolgens wordt de stressor, die de ouders de meeste stress bezorgt, uitgeknipt en in de eerste kolom van het werkblad stressmeting gekleefd. Op basis van deze stressor wordt de Stresstool verder ingevuld.

In het tweede onderdeel, de stressmeting, worden vier elementen gemeten. Ten eerste geven ouders bij het element hoeveelheid stress aan hoeveel stress de gekozen stressor hen bezorgd heeft de laatste maand aan de hand van een verkeerslicht. Rood betekent dat de stressor hen veel stress bezorgd heeft en dat er bijna altijd aan de stressor gedacht wordt. Oranje staat voor 'Ik ervaar soms stress van de gekozen stressor' en groen betekent dat de ouder nooit stress ervaart van de stressor en er nooit aan denkt. De ouders krijgen de instructie om een kruisje te zetten in het vakje met de kleur dat overeenstemt met de hoeveelheid stress die ze ervaren.

Daarna wordt gevraagd aan de ouders om bij het element controle aan te duiden hoeveel controle ze ervaren over de stress. De groepswerkers leggen op de volgende manier uit waarnaar controle verwijst: de ouder heeft een manier om met de stressor om te gaan of heeft het gevoel dat er aan de stressor iets gedaan kan worden. De mate van controle kan ook toegeschreven worden aan de persoonlijkheid, meer bepaald de locus of control dat een persoon bezit (Rotter, 1996). Het begrip locus of control werd alreeds gedefinieerd in Deel 4.2.4.4: "Stresstheorie". Mensen met een interne locus of control ervaren doorgaans minder stress door het hebben van een gevoel van controle. Bij een externe locus of control wordt de verantwoordelijkheid voor gebeurtenissen toegeschreven aan externe gebeurtenissen. De mensen met een externe locus of control ervaren doorgaans meer stress door het gevoel van gebrek aan controle (Iacovides, Fountoulakis, Kaprinis, & Kaprinis, 2003). Personen met een interne locus of control maken meer gebruik van probleemgerichte coping wanneer ze met stressoren worden geconfronteerd. Volgens Fisher en Johnston (1996) kunnen aannamen omtrent de controle over stressoren worden gewijzigd. Bij de opbouw van de Stresstool lijkt het onderdeel controle gebaseerd op de interne locus of control omdat ervan uitgegaan wordt dat de ouders de problematiek aan zichzelf toeschrijven. De interne locus of control is veranderbaar (Fisher & Johnston, 1996). Verder onderscheidt de literatuur ook een aantal typen van controle, namelijk: gedragsmatig, cognitief, via beslissingen, informationeel, retrospectief. Door deze typen kan een gebeurtenis als minder stressvol worden ervaren. Dit kan door het veranderen van de beoordeling over de stressor, het verminderen van de emotionele arousal en het hanteren van copingmechanismen (Parkes, 1984).

De mate van controle wordt in de Stresstool visueel voorgesteld aan de hand van een verkeerslicht. Rood staat voor 'Ik heb er geen controle over', oranje betekent 'Ik

heb er soms controle over' en groen komt overeen met 'Ik heb controle'. De ouders krijgen de instructie om bij de passende kleur een kruisje te zetten.

Vervolgens geven ouders in het element ouder-kindrelatie aan hoe de relatie tussen de ouder en het kind beïnvloed wordt door de stress. Ook dit element wordt gemeten aan de hand van een verkeerslicht. Rood betekent 'Ik word sneller boos op mijn kind of ben strenger als ik stress heb', oranje komt overeen met 'als Ik stress heb, is de relatie met mijn kind soms goed en soms slecht' en groen staat voor 'Ik word niet sneller boos of word niet strenger'. Ook hier krijgen de ouders de instructie om een kruisje te zetten bij de overeenstemmende kleur.

Tot slot worden de copingmechanismen in kaart gebracht aan de hand van het aanduiden van pictogrammen die verschillende manieren voorstellen om met stress om te gaan. Enkele van de aangereikte mechanismen in de Stresstool zijn: ik probeer er niet meer aan te denken door iets anders te doen, ik doe alsof het niet gebeurd is, ik leer met het probleem leven, ik maak er grapjes over ... De mechanismen die toepasbaar zijn op de gekozen stressor worden uitgeknipt en in de voorlaatste kolom gekleefd (Bijlage III).

4.2.6 Verwerking resultaten Stresstool

Na afname van de Stresstool worden de ingevulde formulieren gescand en worden de formulieren terug aan de ouders bezorgd. Indien er niet gekozen wordt om de documenten te scannen, worden de formulieren door de groepswerkers het hele jaar bijgehouden. De verkregen informatie wordt verwerkt in een Excel file (Bijlage XI), bestaande uit twee tabbladen. Het eerste tabblad houdt de stressoren bij die de ouders de laatste maand (of langer) als stresserend ervaren. Doordat de stressoren volledig worden uitgeschreven, is er sprake van een kwalitatieve verwerking van

resultaten. Het tweede tabblad bevat per ouder de volgende informatie: (1) belangrijkste stressor; (2) hoeveelheid stress dat de stressor hen bezorgd; (3) mate van controle die men heeft; (4) de gehanteerde copingmechanismen; (5) en het effect van de stressor op de ouder-kindrelatie. Dit wordt op een kwantitatieve manier verwerkt in het Excel file. Dit wil zeggen dat deze gegevens aan de hand van cijfers ingevoerd en verwerkt worden.

Vervolgens worden er per groep, waar de Stresstool bij is afgenomen, de meest voorkomende stressoren en copingmechanismen opgelijst. Dit wordt gedaan om een vergelijking te maken over de verschillende groepen heen. Aan de hand van de resultaten van de Stresstool worden er per groep een aantal specifieke doelen opgesteld om tijdens de volgende sessies aan te werken.

Tot slot wil het inloopteam ook een vergelijking opstellen tussen de pre- en postmeting, zoals eerder aangegeven. Het is de bedoeling om de premeting met de postmeting te vergelijken, dit zowel per individu als per groep. Met deze vergelijking wordt er gekeken of er verschillen zijn in de gekozen stressoren en copingmechanismen en of de stress verminderd is (Bijlage II).

4.3 Stress bij ouders

In dit onderdeel wordt er een omschrijving van stress gegeven en worden de oorzaken van stress bij ouders uitgebreid besproken. Hierna volgt een opsomming van de gevolgen van stress bij ouders, zowel voor de ouders als voor het kind.

Vervolgens wordt er toelichting gegeven over het meten van stress, waarbij verschillende vragenlijsten worden aangehaald. Tot slot wordt coping besproken. Dit zijn de manieren die men onderneemt om met stress om te gaan.

4.3.1 Definitie van stress bij ouders

Zuidrand definieert stress in navolging van Lazarus en Folkman (1984). Meer informatie hierover kan teruggevonden worden in het Deel 4.2.4.4: "Stresstheorie". Hoewel veel onderzoek uitgevoerd is naar stress, blijft een allesomvattende definitie van stress uit (Van Hove, 2011).

Volgens Compernelle (in Van Hove, 2011) bestaat stress zowel uit positieve stress (eustress) als uit negatieve stress (distress). Dit onderscheid wordt ook gehanteerd in de handleiding van de Stresstool (Bijlage II). Voorbeelden van fysiologische reacties bij beide vormen van stress zijn een versnelde ademhaling, zweten, een verhoogde bloeddruk ... (Kaptein, Prins, Collete, & Hulsman, 2010). Het verschil tussen deze twee soorten stress uit zich in de psychologische reactie. Een persoon die positieve stress ervaart, zal zich vooral gemotiveerd, actief en enthousiast voelen. Deze vorm van stress heeft positieve effecten op de gezondheid volgens Hargrove, Nelson en Cooper (2013). Een persoon die negatieve stress ondervindt, kan angst, depressieve gevoelens en gevoelens van onbehagen ervaren (Kaptein et al., 2010).

Volgens Smith en Kirby (2009) zijn er twee psychologische factoren die bepalen of een gebeurtenis al dan niet als stresserend wordt ervaren. Enerzijds is de interpretatie van de persoon belangrijk. De persoon in kwestie moet een gebeurtenis als belangrijk ervaren vooraleer er sprake kan zijn van een stresserende gebeurtenis. Ten tweede is er het oordeel van de persoon over de mogelijkheden om met de gebeurtenis om te gaan, ook wel coping genoemd. Dit zorgt ervoor dat bepaalde gebeurtenissen voor de ene persoon als stresserend worden ervaren en in welke mate, terwijl dezelfde gebeurtenissen voor een ander niet stresserend zijn.

Deze theorie wordt ondersteund door Van der Ploeg (2017). Hij omschrijft stress als het gevoel dat de balans tussen draaglast en draagkracht verloren is of dreigt verloren te raken. Dit komt overeen met het balansmodel, dat beschreven werd in Deel 4.2.4: "Uitgangspunten van de Stresstool". Draaglast is de belasting die een gebeurtenis of situatie met zich meebrengt, bijvoorbeeld bij een verhuizing, scheiding, overlijden ... Draagkracht daarentegen is het vermogen om met die omstandigheden om te gaan, wat bepaald wordt door persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren.

4.3.2 Oorzaken van stress bij ouders

De oorzaken die kunnen leiden tot stress bij ouders zijn erg uitgebreid, aangezien zowat elke gebeurtenis stress met zich kan meebrengen. De stressbeleving is immers afhankelijk van de balans tussen draaglast en draagkracht (Van der Ploeg, 2017) of gelijkaardig aan de interpretatie van de gebeurtenis en de coping mogelijkheden (Smith & Kirby, 2009). Ouderlijke stress wordt door Deater-Deckard (1998) beschreven als "een reeks processen die leiden tot aversieve, fysiologische en psychologische reacties als gevolg van pogingen om zich aan te passen aan de eisen van het ouderschap".

Over stresserende situaties in het algemeen wordt veel informatie gevonden. Stress specifiek bij ouders kent een minder grote literatuur. Het inloopteam baseert zich hiervoor op het transactioneel model om de oorzaken van stress bij ouders in kaart te brengen. Het transactioneel model houdt in dat het welzijn van een kind beïnvloed wordt door de interactie tussen aspecten gelegen in het kind zelf, de ouders en de context. Voorbeelden van aspecten gelegen in het kind zijn de gezondheid, de identiteit en de cognitieve, emotionele en gedragsontwikkeling (Ruijsenaars, Van den Bergh, & Schoorl, 2012). Zo geeft het inloopteam aan dat een moeilijk

temperament of een moeilijk slaap- of eetpatroon kan leiden tot stress bij ouders. Voorbeelden van aspecten gelegen in de ouder zijn stabiliteit, de mogelijkheid tot verzorging, het garanderen van de veiligheid, etc. (Ruijsenaars et al., 2012). Het inloopteam haalt hierbij de volgende voorbeelden aan: een ernstige ziekte van de ouder, zich niet competent voelen als ouder en werkeloosheid. Ten slotte zijn er nog voorbeelden van aspecten gelegen in de context, namelijk de woonsituatie, de financiële situatie, de sociale integratie, etc. (Ruijsenaars et al., 2012). Hier geeft het inloopteam aan dat sociale isolatie, armoede en discriminatie onder andere zouden kunnen leiden tot stress bij ouders.

Deze factoren kunnen een negatieve of een positieve invloed uitoefenen op stress en dus fungeren als risico- of beschermingsfactoren (Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005). Risicofactoren zijn factoren die de kans op een negatieve ontwikkelingsuitkomst verhogen. Protectieve factoren daarentegen vergroten de kans op een succesvolle ontwikkeling en verkleinen de kans op problemen. Op kindniveau zijn een moeilijk temperament of een handicap voorbeelden van risicofactoren, terwijl een hoge intelligentie een protectieve factor is. Op ouder niveau worden een verminderd welzijn of een verslaving gezien als risicofactoren, terwijl een goed gevoel voor humor een protectieve factor kan zijn. Op contextniveau ziet men armoede als een risicofactor. Een hoge sociaal-economische status is daarentegen een protectieve factor (Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005). Meer risicofactoren zorgen voor meer stress, volgens het inloopteam.

Een belangrijke factor die kan bijdragen aan de stress van ouders is het al dan niet hebben van een sociaal netwerk. Harknett definieerde in 2006 sociale steun als volgt: "Sociale steun is de mogelijkheid voor ouders om op hun sociale netwerk terug

te vallen, wanneer hier behoefte aan is." Blaauw (2011) concludeert uit de definitie van Harknett (2006) dat sociale steun gegenereerd wordt uit het sociale netwerk. Belsky (1984) maakte een overzicht van eerder uitgevoerd onderzoek van Colletta (1979), Colletta en Gregg (1981) en Pascoe, Loda, Jeffries en Easp (1981) rond sociale steun, waaruit bleek dat er een directe link bestaat tussen sociale steun, het algemeen welzijn van ouders en het handelen van ouders. Meer ondersteuning uit het netwerk van de ouders leverde een beter algemeen welzijn en minder stress op. Bijgevolg handelden ouders dan ook responsiever en minder autoritair naar hun kinderen toe.

Kortom wil dit zeggen dat de aanwezigheid van een sociaal netwerk en bijgevolg sociale steun, een positieve invloed heeft op enerzijds stress bij ouders en anderzijds het ouderlijk handelen.

Daarnaast zijn er nog twee belangrijke oorzaken voor stress bij ouders, namelijk opvoedingsproblemen en kansarmoede. Deze worden hieronder verder toegelicht aangezien dit de thema's zijn die duidelijk naar boven komen uit de hulpvraag van het inloopteam. Opvoedingsproblemen zijn namelijk vaak de reden dat ouders bij het inloopteam terecht komen. Het inloopteam biedt hen een breed aanbod aan opvoedingsondersteuning aan. Ook kansarmoede staat centraal aangezien het inloopteam ervaart dat de meeste ouders die op hun werking beroep doen uit een kansarm milieu komen.

4.3.2.1 Opvoedingsproblemen

Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (in Blokland, 2010) worden opvoedingsproblemen omschreven als een probleem tussen de kinderen en ouders, waarbij dit probleem niet meer door het gezin zelf kan worden opgelost. Enerzijds kunnen kinderen via signaalgedrag uitdrukken dat de opvoeding niet langer goed

loopt. Dit signaalgedrag kan volgens Blokland (2010) internaliserend (teruggetrokken gedrag, psychosomatische klachten, eetproblemen, zich zorgen maken ...) of externaliserend (agressie, spijbelen, middelenmisbruik, tegenspreken, weglopen ...) zijn. Anderzijds kunnen ook ouders het gevoel hebben dat opvoeden niet meer vanzelf gaat waardoor ze zich onzeker of machteloos voelen (Vanmuysen, 2016).

De oorsprong van opvoedingsproblemen kan zeer verschillend zijn. Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen primaire en secundaire opvoedingsproblemen. Bij primaire opvoedingsproblemen situeert het probleem zich in de pedagogische interactie in een gezin. Deze kunnen ontstaan door onvoldoende pedagogisch inzicht of pedagogische vaardigheden, de relatie ten opzichte van het kind of een mismatch tussen de pedagogisch vraag en het aanbod. Bij secundaire opvoedingsproblemen ontstaan er moeilijkheden in de opvoeding door de aanwezigheid van een van volgende problematieken of een combinatie ervan: een (stemmings)stoornis van de ouder, een kind met een psychiatrische stoornis/handicap/chronische ziekte, verstoorde gezinsrelatiepatronen en contextuele problemen. Beide bronnen van opvoedingsproblemen kunnen leiden tot ouderlijke stress (Vanmuysen, 2016).

Volgens Blokland (2010) zijn er vijf domeinen waar ouders voornamelijk vragen en problemen ervaren bij de opvoeding, die leiden tot stress: (1) De algemene ontwikkeling en gezondheid van kinderen; (2) het gedrag van kinderen, voornamelijk lastig en ongehoorzaam gedrag; (3) het stellen van grenzen, gehoorzamen, corrigeren en straffen; (4) de sociaal-emotionele ontwikkeling, het zelfvertrouwen, (faal)angst en onzekerheid; (5) en algemene vragen over opvoeden en over het toepassen van vaardigheden.

4.3.2.2 Kansarmoede

Kind en Gezin (2018) vat kansarmoede samen als een duurzame toestand waarbij mensen beperkt worden in hun kansen om voldoende deel te nemen aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting.

Zes verschillende dimensies worden door Kind en Gezin (2018) bekeken om te beoordelen of een gezin al dan niet in kansarmoede leeft: (1) het maandinkomen van het gezin; (2) de opleiding van de ouders; (3) het stimulatie-niveau van de kinderen; (4) de arbeidssituatie van de ouders; (5) de huisvesting; (6) en de gezondheid. Wanneer een gezin voor drie of meer van deze dimensies zich op of onder de ondergrens bevindt, wordt er gesproken over kansarmoede (Kind en Gezin, 2018). In Vlaanderen heeft kansarmoede volgens Kind en Gezin (2018) vooral te maken met een beperkt inkomen, werkloosheid en een laag opleidingsniveau van de ouders.

Daarnaast benoemen Duncan en Brooks-Gunn (1997) nog twee factoren die beïnvloed worden door kansarmoede: het hebben van vrije tijd en de kans op waardig werk.

Er is veel literatuur beschikbaar over de factoren die samenhangen met kansarmoede. Onderstaande literatuur is geselecteerd om enerzijds de link met stress bij ouders te verduidelijken en anderzijds de ruime invloed van kansarmoede aan te kaarten. Om die ruime invloed te staven, kunnen er in Bijlage XIV verschillende statistieken over kansarmoede gevonden worden. Hier wordt onder andere de kansarmoede-index, de invloed van de woonplaats en de invloed van de nationaliteit op kansarmoede besproken. Deze statistieken werden in bijlage geplaatst om de focus te houden op de factoren die samenhangen met kansarmoede. Voor meer informatie hierover kan dus Bijlage XIV geraadpleegd worden. Een onderzoek van Evans, Boxhill en Pinkava (2008) toonde een samenhang tussen

financieel inkomen, stress bij moeders, responsiviteit bij moeders en het sociale netwerk van moeders: armoede zorgde voor een verlaagde responsiviteit van moeders, dit kwam door hun verhoogde stress en hun beperkter sociaal netwerk. Eerder werd aangetoond door Bradley, Corwyn, Magnuson, Duncan en McLoyd (in Evans et al., 2008) dat een verlaagde responsiviteit bij ouders de grootste oorzaak was van schadelijke gevolgen op de ontwikkeling van een kind bij ouders in armoede. Het onderzoek van Evans et al. (2008) geeft een indicatie dat een lager inkomen leidt tot zowel meer stress als een beperkter sociaal netwerk bij moeders. Bijgevolg leidt dit tot verminderde responsiviteit bij moeders.

Tenslotte hebben ouders in kansarmoede volgens Dierckx, Coene, Raeymaeckers en van der Burg (2015) meer dan één probleem. Zowel verschillende problemen binnen één domein (bijvoorbeeld moeilijkheden met zowel het huurcontract als vocht bij huisvesting), een probleem in verschillende domeinen (bijvoorbeeld financiële moeilijkheden en een gebrek aan opvang voor de kinderen) of een combinatie van beide (bijvoorbeeld gebrek aan financiële middelen voor de huur en geen tijd om een opleiding te volgen) is mogelijk. Indien ouders zich focussen op het aanpakken van één overheersend probleem, worden andere sluimerende problemen niet aangepakt. Onoverkomelijk is stress hiermee verbonden.

4.3.3 Gevolgen van stress

Zoals eerder vermeld, is de literatuur rond stress zeer uitgebreid maar wordt er daarentegen weinig specifieke informatie gevonden over stress bij ouders. Ook over de gevolgen van stress bij ouders bestaat er weinig literatuur. De gevolgen van stress kunnen over het algemeen een psychische of lichamelijke aard kennen (Verhulst, 2005). De belangrijkste gevolgen situeren zich op vlak van de ouders en

het kind. Deze worden hieronder weergegeven, met de focus op de gevolgen voor de opvoeding.

4.3.3.1 Gevolgen voor de ouders

Er werd reeds besproken dat stress zowel positief als negatief kan zijn. Hier worden de gevolgen van negatieve stress besproken. Het grootste negatieve gevolg van ouderlijke stress voor ouders is het verminderd competentiegevoel (Deater-Deckard et al., 2004). Dit kan leiden tot een gebrek aan vertrouwen in het eigen kunnen en een gebrek aan geloof ooit nog te kunnen presteren. Daarnaast hebben personen met een verminderd competentiegevoel het gevoel dat ze niets waard zijn (Plomp, 2003). Een tweede gevolg van stress bij ouders is uitputting. Ouders willen zich heel sterk aanpassen aan de eisen van het ouderschap, wat een negatieve invloed kan hebben op het psychologisch welzijn. Dit kan leiden tot emotionele problemen, zoals piekeren, sombere buien, niet meer tot rust komen ... (Desmyter, 2011). Ook blijkt dat stress bij ouders zich kan uiten in een strenge, niet flexibele opvoedingsstijl (Anthony, Anthony, Glanville, Naiman, Waanders, & Shaffer, 2005). Deze opvoedingsstijl wordt een autoritaire opvoedingsstijl genoemd (De Brock, 1994). Naast gevolgen voor de opvoeding, heeft stress bij ouders ook meer algemene gevolgen. Zo kan stress een aanzet geven tot gedragsveranderingen zoals het uit de weg gaan van sociale contacten, steeds meer roken en alcohol drinken, drugs gebruiken en dergelijke (Fonds Psychische Gezondheid, 2008). Ook kan negatieve stress leiden tot lichamelijke klachten zoals maag- en darmklachten, spierpijn, hoofdpijn en slapeloosheid. Verder zorgt stress voor de activering van het sympathische zenuwstelsel en het hypofyse-bijniersysteem, wat zorgt voor een verminderde werking van het afweersysteem. Dit maakt dat er een verhoogde kwetsbaarheid ontstaat voor ziektes (Kaptein et al., 2010).

4.3.3.2 Gevolgen voor het kind

Zoals eerder aangegeven, leidt stress bij ouders tot het verminderd responsief en constructief reageren op de noden van hun kind. Wanneer een ouder geen adequaat ouderschap kan bieden, verhoogt dit het risico op de ontwikkeling van gedrags- en psychische problemen bij kinderen (George, Herman, & Ostrander, 2006). Anthony et al. (2005) stelden, naast het verband tussen ouderlijke stress en internaliserende en externaliserende problemen, ook vast dat er een verband was met de sociale competentie van kinderen. Zoals hierboven beschreven, hanteren ouders met stress vaker een autoritaire opvoedingsstijl. Volgens De Brock (1994) zijn kinderen die te maken krijgen met deze opvoedingsstijl minder sociaal competent. Ze vertonen weinig initiatief, zijn minder spontaan en hebben vaak de neiging om zich terug te trekken (Van den Berg, z.d.). Daarnaast kan stress bij ouders de cognitieve, sociale en fysieke ontwikkeling van kinderen belemmeren (Brummelte, Grunau, Synnes, Whitfield, & Petrie-Thomas, 2011). Ook is er evidentie dat ouderlijke stress kan leiden tot een verminderd aanpassingsvermogen bij kinderen (Yates, Obradovic, & Egeland, 2010). Ten slotte spelen genetische factoren een rol in de overdracht van stress van de ouders op het kind (Beaver & Belsky, 2012).

4.3.4 Omgaan met stress bij ouders

Zoals reeds aangegeven meet de Stresstool eveneens hoe ouders omgaan met de stress die ze ervaren. In dit onderdeel zal dieper ingegaan worden op deze coping. "Coping zijn de pogingen die men onderneemt om om te gaan met stress." (Larsen, Buss, & Wismeijer, 2013). "Copingmechanismen of copingstrategieën zijn specifieke manieren om om te gaan met specifieke stressoren." (Larsen et al., 2013). Voorbeelden hiervan zijn sociale steun zoeken, actief aanpakken en palliatieve coping (middelenmisbruik). Elk persoon hanteert een verschillend copingmechanisme. Zo gaat de ene persoon een meer probleemgericht

copingmechanisme toepassen terwijl een ander meer een emotiegericht copingmechanisme hanteert. Volgens Jennifer, Connor-Smith en Flachsbart (2007) kunnen copingstijlen worden onderverdeeld in drie grote categorieën waarbij er telkens een onderscheid wordt gemaakt tussen twee soorten coping: (1) probleemgerichte vs. emotiegerichte coping; (2) toenaderende vs vermijdende coping; (3) en primaire vs secundaire coping. Bij probleemgerichte coping ligt de focus bij het oplossen van het probleem dat stress veroorzaakt. Bij emotiegerichte coping probeert een persoon zijn of haar emoties aan te passen om zo stress te verminderen. Bij een toenaderende coping zal de persoon actief proberen om een situatie en/of de bijhorende emoties te controleren. Daartegenover staat de vermijdende coping, waarbij de persoon de situatie en/of de bijhorende emoties zal proberen vermijden. Bij de primaire coping wordt er gezocht naar een oplossing of wordt er aan emotieregulatie¹ gedaan, terwijl er bij secundaire coping strategieën worden gebruikt om het omgaan met de stressor te vergemakkelijken.

Er bestaat geen juist copingmechanisme. Wel kan een copingmechanisme in de ene situatie effectiever zijn dan in de andere. Verder kunnen bepaalde copingmechanismen een negatieve impact hebben op de fysieke of mentale gezondheid. Een voorbeeld van vermijdende coping is middelengebruik (Deater-Deckard et al., 2005).

Opvoedingsondersteuning kan ingezet worden om de manier waarop ouders met stress omgaan te bekijken en hierop in te zetten. Dit biedt Inloopteam Zuidrand met hun Stresstool aan.

¹ Nevid, Rathus en Greene (2017): "Emotieregulatie is het begrip dat bestaat uit het geheel van processen die als functie hebben het doen afnemen, behouden of doen toenemen van één of meerdere aspecten van emoties (Gross, 1998)."

4.3.5 Meten van stress (bij ouders)

Er bestaan reeds verschillende testen die stress meten. De meeste testen die gebruikt worden om stress te meten bestaan uit zelfbeoordelingsvragenlijsten. Ook de Stresstool is een zelfbeoordelingsvragenlijst.

In dit onderdeel worden enkele van zo'n testen toegelicht, om een concreter beeld te krijgen over wat deze testen net meten en hoe ze dat doen. Dit kan uiteindelijk helpen bij het beantwoorden van de vraag of de Stresstool stress op een goede manier meet.

De Nijmeegse Ouderlijke Stress-index (NOSI; Abidin, 1992) meet de beleving van ouderlijke stress aan de hand van 123 zelfbeoordelingsvragen verdeeld over 13 subschalen. De stress die de ouder ervaart met betrekking tot de opvoeding wordt in kaart gebracht. Aan de hand van deze vragenlijst kan bepaald worden welke stressoren deze stress veroorzaken (Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, z.d.). Dit instrument is ontwikkeld voor ouders van kinderen van twee tot en met 14 jaar. De vragen worden door de ouders beantwoord op een zes-puntenschaal. De NOSI bevraagt stressoren zowel op het ouderdomein als op het kinddomein. De vragen binnen het ouderdomein hebben betrekking op zeven subschalen. Ten eerste wordt het competentiegevoel bevraagd (de mate waarin de ouder het gevoel heeft voldoende vaardigheden en handigheid te hebben in de omgang met het kind). Daarnaast worden rolrestrictie (de mate waarin de ouder de ouderlijke rol ervaart als beperking op zijn of haar vrijheid en als een frustratie op pogingen om zijn eigen identiteit te handhaven) en hechting (de mate waarin de ouder zich onvoldoende emotioneel gebonden voelt met het kind en zich onvoldoende in staat acht om accuraat de gevoelens van het kind te begrijpen) nagegaan. Ook de subschaal depressie (waarbij de mate waarin de ouder ontevreden is met zichzelf wordt bevraagd, maar ook de mate van schuldgevoel en de moeite die de ouder ervaart met het opbrengen van psychische en fysieke energie) wordt bevraagd, net zoals de

gezondheid (de mate waarin de ouder het gevoel heeft gezond te zijn of last heeft van kwaaltjes). Als laatste worden binnen het ouderdomein de stressoren sociale relatie (de mate waarin de ouder het gevoel heeft alleen te zijn in vergelijking met anderen) en de huwelijksrelatie (de mate van tevredenheid van de ouder over de relatie met zijn of haar partner) bevraagd. De vragen die gericht zijn op het kind betreffen aanpassing (de mate waarin het kind flexibel is ten opzichte van veranderingen in de fysieke en sociale omgeving), stemming (de indruk die de ouder heeft over het gevoel van het kind) en afleidbaarheid (de mate waarin het kind rusteloos of prikkelgevoelig gedrag vertoont). Ook de veeleisendheid (de mate waarin het kind hoge eisen stelt volgens de perceptie van de ouders), positieve bekrachtiging (de mate waarin een kind de ouders positief bekrachtigt) en acceptatie (de mate waarin het kind tegemoet komt aan de fysieke, intellectuele en emotionele verwachtingen van de ouders) zijn subschalen die binnen het kinddomein van de NOSI bevraagd worden. Volgens de beoordeling door de commissie testangelegenheden Nederland (afgekort als COTAN) is de betrouwbaarheid van de NOSI voldoende en zijn de begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit goed (COTAN, 2018).

Daarnaast is er de opvoedingsbelasting vragenlijst (OBVL; Veerman, Vermulst, Kroes, De Meyer, & Nguyen, 2015) die de moeilijkheden die voortkomen uit de verantwoordelijkheden van het ouderschap bij een ouder meet. Deze vragenlijst bestaat uit 34 stellingen die de ouders beantwoorden aan de hand van een vierpuntenschaal. De vragenlijst bevraagt enerzijds schalen met betrekking tot de ouder-kindrelatie, namelijk problemen in de opvoeder-kindrelatie en problemen met opvoeden. Anderzijds bevraagt de opvoedingsbelasting vragenlijst drie schalen die betrekking hebben op items die de opvoedingsvaardigheden van de ouder kunnen beïnvloeden, namelijk depressieve stemmingen, rolbeperking en

gezondheidsklachten (TelePsy, z.d.). COTAN beoordeelt de betrouwbaarheid van de opvoedingsbelasting vragenlijst als goed, de begripsvaliditeit als voldoende en de criteriumvaliditeit als onvoldoende (COTAN, 2017).

De vierdimensionale klachtenlijst (4DKL; Terluin, 1994) is een vragenlijst bestaande uit 50 klachten die de respondent dient te scoren met een cijfer tussen één en vijf, naargelang in welke mate hij of zij in de voorbije week last gehad heeft van die bepaalde klachten. De vierdimensionale klachtenlijst omvat klachten op gebied van stress (de mate van psychische spanningsklachten), depressie (de mate waarin symptomen van een depressieve stoornis aanwezig zijn), angst (de mate van symptomen die kenmerkend zijn voor een angststoornis) en somatisatie (de mate waarin de persoon last heeft van lichamelijke spanningsklachten) (Terluin, 1998). Deze vragenlijst meet dus niet specifiek ouderlijke stress, maar omdat één van de vier subschalen toespitst op het meten van stress is de vierdimensionale klachtenlijst wel relevant voor dit onderzoek. Volgens de COTAN-beoordeling heeft de vierdimensionale klachtenlijst een goede betrouwbaarheid en voldoende begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit (COTAN, 2005).

Verder is er de Depression Anxiety Stress Scale (DASS; Lovibond & Lovibond, 2001), die gedragskenmerken van depressie, angst en stress meet. Het is een vragenlijst die aan de hand van de drie subschalen (depressie, angst en stress) de negatieve emoties van een persoon wil meten. Dit gebeurt aan de hand van 42 uitspraken waarover de respondent aan de hand van een Likert-schaal beoordeelt in welke mate die uitspraak in de laatste week voor hem of haar van toepassing was. Elke subschaal (depressie, angst en stress) telt 14 vragen. Ook bij deze vragenlijst wordt niet specifiek de ouderlijke stress gemeten. Wel wordt de stress gemeten aan de hand van symptomen van spanning en angst (De Beurs, Van Dyck, Marquenie,

Lange, & Blonk, 2001). De DASS meet de gedragskenmerken van depressie, angst en stress volgens de COTAN wel op een betrouwbare manier, maar de begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit worden als onvoldoende beschouwd (COTAN, 2004).

Als laatste worden er nog twee Engelstalige testen besproken die stress meten, namelijk de Questionnaire on Resources and Stress (QRS-F; Friederich, Greenberg, & Crnic, 1983) en de Perceived Stress Scale (PSS; Cohen, 1983). De QRS-F wordt ingevuld door de ouders van zorgbehoevende kinderen en meet de aanwezige hulpbronnen en stressfactoren van deze ouders (Honey, Hastings, & McConachie, 2005). Dit doet de schriftelijke vragenlijst aan de hand van 52 items die vier deeldomeinen bevragen: Parent and Family Problems (stressvolle aspecten voor de ouders en familie), Pessimism (pessimistische overtuigingen over de toekomst van het kind), Child Characteristics (specifieke behoeften) en Physical Incapacity (de mate waarin het kind in staat is om activiteiten uit te voeren) (Factor, Perry, & Freeman, 1990). De PSS bevraagt de gevoelens en gedachten die de respondent in de laatste maand ervaren heeft. Hiermee krijgt men een zicht op de mate waarin ze situaties in hun leven als stressvol ervaren en hoe onvoorspelbaar, oncontroleerbaar en overbelastend ze hun leven vinden (Maroufizadeh, Foroudifard, Navid, Ezabadi, Sobati, & Omani-Samani, 2018). Dit gebeurt aan de hand van tien items waarbij de respondent via een vijf-puntenschaal aangeeft in welke mate hij die bepaalde gedachten of gevoelens herkent (Cohen, 1994). Van zowel de QRS-F en de PSS werd geen Nederlandstalige versie gevonden. Ook werden beide testen niet recent ontwikkeld en kon over geen van beiden een recente kwaliteitsbeoordeling gevonden worden.

Deze zes testen meten telkens stress, maar bevragen uiteenlopende aspecten. Sommigen brengen de stressoren in kaart, anderen behandelen de manieren waarop stress ervaren wordt. Binnen deze testen komen ook de verschillende uitingsvormen van stress, zoals mentale en fysieke klachten, aan bod. Verder wordt hoofdzakelijk de algemene stress in kaart gebracht, maar bij de NOSI, OBVL en QSR-F is dit specifiek de stress van ouders. Bij de NOSI komen ook de relatie met en de gevolgen voor het kind aan bod, net zoals bij de Stresstool. Wat de vormgeving betreft zijn deze testen allemaal vragenlijsten die bestaan uit volzinnen. Gezien de doelgroep van het inloopteam, is deze manier van bevraging minder relevant.

4.4 Link tussen opvoeding en cultuur

Zoals reeds vermeld zijn de ouders die bij het team terechtkomen, vaak ouders met een migratieachtergrond. Deze ouders kunnen afkomstig zijn van uiteenlopende culturen. Daarom is het belangrijk om te kijken naar de verschillende waarden en normen die heersen binnen een cultuur over opvoeding enerzijds. Anderzijds is het belangrijk om aandacht te schenken aan opvoedingsgerichte hulpverlening die aangepast is aan de cultuur.

4.4.1 Cultuurverschillen in opvoeding

Culturele verschillen in opvoedingsstijlen kunnen ingedeeld worden in het wij (collectivistisch) /ik (individualistisch)-schema. De collectivistische opvoeding wordt gekenmerkt door conformisme, gehoorzaamheid en autoriteit. Conformisme betekent het toegeven aan normatieve sociale druk (Feldman, 2003). De conformiteit is een doel dat in de niet-westerse samenlevingen meer nadruk krijgt (Kagitçibasi, 1997; Xiao, 2000). De individualistische opvoeding daarentegen wordt gekenmerkt door zelfstandigheid, autonomie, stimuleren en zelfontplooiing. In Vlaanderen zijn mensen met een migratieachtergrond grotendeels opgegroeid op het platteland en behoren

tot de collectivistische cultuur. De westerse culturen behoren tot de individualistische cultuur. Bij deze opvattingen worden deze culturele verschillen in de opvoeding gezien als statisch en daardoor onveranderlijk. Als gevolg hiervan wordt het denken in hokjes en het ontstaan van vooroordelen gestimuleerd. Opvoedingsstijlen zijn echter niet homogeen en veranderlijk van aard. Daarnaast toont de niet-westerse cultuur raakvlakken met de westerse cultuur. Mensen met een migratieachtergrond gaan hun eigen culturele oriëntaties afstemmen op de gewijzigde sociale of economische omstandigheden. Een voorbeeld hiervan is dat bij de traditionele migrantengezinnen het ongewoon is dat de vrouw naast het huishouden ook een baan heeft. In deze traditie treedt er echter verandering op. De dochters van deze moeders zijn beter geschoold en gaan wel buitenshuis werken. Oorspronkelijke inwoners van westerse landen zijn meer geneigd om hun kinderen op te voeden in afstemming en overleg, dan door gezag uit te oefenen (Gerrits et al., 1996). Verdere informatie werd niet gevonden in de literatuur over de verschillen in de opvoeding.

4.5 Cultuursensitiviteit

4.5.1 Definitie van cultuursensitiviteit

Gezien het multiculturele publiek van het inloopteam is cultuursensitiviteit een belangrijk begrip. Volgens Netwerk Cultuursensitief Werken (2018) houdt cultuursensitief werken in dat je je als professional bewust bent van culturele (afhankelijke) aspecten bij jezelf én bij de cliënt en dat je er ook rekening mee houdt - bij intake, diagnostiek, begeleiding en behandeling.

4.5.2 Vertekeningen

Om cultuursensitief te kunnen werken moet er rekening gehouden worden met vertekeningen die mogelijk kunnen optreden. Een vertekening of bias is een factor die de geldigheid van uitspraken bij diagnostiek in het bijzonder en multicultureel

materiaal in het algemeen kan bedreigen. Vertekeningen zijn aanwezig bij diagnostiek in alle culturen.

4.5.2.1 Vormen van vertekeningen

De meestvoorkomende vertekening bij een publiek met een migratieachtergrond, is een interne vertekening. Dit wil zeggen dat een item of test bij een cultureel doelpubliek niet hetzelfde zal meten als bij een ander cultureel doelpubliek (Van De Vijver, 2017). Een belangrijke opmerking volgens Van den Mooter (2012) is dat er ook in het interpretatieproces vertekening kan voorkomen, door onder andere het interpreteren van antwoorden volgens het eigen culturele referentiekader. Van de Vijver (2011) beschrijft drie vormen van vertekeningen in het boek "Cultuur en psychodiagnostiek". De eerste vorm is de constructbias: een vertekening die zich voordoet wanneer verschillende culturen verschillende termen en betekenissen hanteren voor bepaalde constructen. Met het begrip constructen worden de trekken of vaardigheden bedoeld die een bepaalde test wil meten. Wanneer verschillende culturen hierover een verschillende opvatting hebben, kan deze vertekening zich voordoen. Een constructbias kan bijvoorbeeld optreden wanneer een test kenmerken van depressie wil meten, maar depressie heel anders geuit wordt in onze cultuur dan in een andere. Doordat de betekenis van depressie in de westerse cultuur niet overeenstemt met de betekenis van depressie volgens een andere cultuur, is de kans groot dat er systematische verschillen zitten in de resultaten van de deelnemers van verschillende culturen. In dat geval is er sprake van constructbias. De constructbias heeft betrekking op de constructvaliditeit. Indien over verschillende culturen een verschillende betekenis voor een construct geldt, zal dit negatieve implicaties hebben op de constructvaliditeit.

Daarnaast is de methodebias een vorm van vertekening die betrekking heeft op de methodische onderdelen van de interculturele diagnostiek. Deze methodebias heeft betrekking op de begripsvaliditeit. Er worden drie bronnen van methodebias onderscheiden. Als eerste zijn er de specifieke eigenschappen van iemands culturele achtergrond, zoals verschillen in responsstijlen tussen allochtonen en autochtonen, die problemen veroorzaken. Minderheidsgroepen bleken immers uit onderzoek van Moors (2004) meer geneigd tot het hanteren van een extreme responsstijl bij het beantwoorden van vragen over genderrollen en discriminatie aan de hand van Likert-schalen. Afhankelijk van de bevraagde thema's kan een verschil in responsstijlen tussen mensen met een verschillende culturele achtergrond zich dus voordoen. De tweede bron bestaat uit de persoonlijke eigenschappen van de hulpverlener, zoals bijvoorbeeld zijn verwachtingspatronen. Wanneer bijvoorbeeld een westerse hulpverlener bevooroordeeld een test zou afnemen bij een persoon met een migratieachtergrond kan de hulpverlener zich bewust of onbewust andere verwachtingen stellen. Dit hangt af van de hulpverlener als individu, maar kan van invloed zijn op de uiteindelijke beoordeling. Daarnaast zijn er verschillen in communicatiepatronen die een moeilijkheid kunnen vormen bij de testinstructies, alsook non-verbale communicatie tussen testafnemer en cliënt, wanneer ze een verschillende culturele achtergrond hebben (Van de Vijver, 2011). Wanneer bijvoorbeeld iemand tijdens een langdurend gesprek of testafname op geen enkel moment oogcontact maakt met de hulpverlener zullen westerse mensen geneigd zijn om dit te interpreteren als een teken van verlegenheid of desinteresse. Het is echter mogelijk dat de cliënt dit, vanuit zijn eigen culturele achtergrond, net doet uit respect en uit beleefdheid naar de hulpverlener. Zo kan een verschil in de interpretatie van deze non-verbale communicatie leiden tot een bron van methodebias. Zo toonde een vergelijkend onderzoek van Zaharna (1995) naar de communicatiepatronen in Arabische culturen tegenover Amerikaanse

culturen enkele verschillen aan. Volgens dit onderzoek is in Arabische culturen de inhoud die men wil overbrengen aan de hand van communicatie minder belangrijk dan de emoties die hierbij komen kijken. Bij communicatie in individualistische culturen (waartoe Amerika behoort) wordt de boodschap als belangrijker beschouwd dan de stijl waarmee die boodschap overgebracht wordt (Zaharna, 1995). Zowel bij verbale als non-verbale communicatie kan de culturele achtergrond met andere woorden van invloed zijn.

Ten slotte is er de itembias, als derde vorm van vertekeningen, die te maken heeft met de items van een instrument. Dit probleem doet zich voor bij een miscommunicatie waarbij de vraag een verschillende betekenis heeft voor de diagnosticus en voor de cliënt. De cliënt antwoordt bij deze bias op een andere vraag dan de diagnosticus eigenlijk wil stellen, waardoor het antwoord of resultaat niet correct zal zijn (van de Vijver, 2011).

4.5.3 Ethnocentrisme tegenover een culturaliserende benadering

Naast vertekeningen, waar mensen met een andere culturele achtergrond door testen benadeeld of verkeerd beoordeeld kunnen worden, is ethnocentrisme ook een aspect waar de hulpverlener bij interculturele gesprekken en testafnames rekening mee dient te houden. Aan het begin van de 20^e eeuw werd door Sumner (1906) reeds volgende definitie van ethnocentrisme opgesteld: "Ethnocentrisme is de neiging om de eigen sociale groep positief te evalueren en andere etnische groepen systematisch negatief te beoordelen." Personen zullen dus de eigen culturele waarden en normen als normaal beschouwen. Dit bevestigden Hammond en Axelrod (2012) met hun definitie: "Ethnocentrisme is een bijna universeel syndroom van attitudes en gedragingen die getypeerd worden door favoritisme ten opzichte van de eigen groep." Volgens Rietveld (2011) is er sprake van ethnocentrisme in de

hulpverlening wanneer er formuleringen gebruikt worden waarin de eigen cultuur als universeel of superieur wordt afgeschilderd. Er wordt dan geen rekening gehouden met het feit dat de respondent kan behoren tot een migrantengroep. Een voorbeeld hiervan is wanneer in een westerse cultuur huidskleur automatisch wordt voorgesteld als een blanke huidskleur. Hierbij wordt dus geen rekening gehouden met het brede spectrum aan huidskleuren en wordt de eigen migrantengroep als norm beschouwd.

Waar het ethnocentrisme focust op de eigen cultuur, focust een culturaliserende benadering op cultuur en cultuurverschillen van de cliënt. Hoffman (2012) beschrijft enkele mogelijke gevolgen. Bij deze benadering wordt je beeld van die individu beperkt tot zijn nationale, etnische of religieuze identiteit. Er wordt geen rekening gehouden met andere eigenschappen van de persoon. Bijgevolg vindt er een generalisatie van personen met een gelijkende culturele achtergrond plaats. Zo wordt er geen rekening gehouden met nuances, de dynamiek van een cultuur en de eigenheid van een persoon. De cultuurverschillen worden vaak onterecht gezien als verklaring voor de problemen van de cliënt.

4.5.4 Faire diagnostiek

Cultuursensitiviteit is een onderdeel van faire diagnostiek. Faire diagnostiek betreft de basishouding van een diagnosticus die rekening houdt met ieders cultuur in elke stap van een diagnostisch proces. Faire diagnostiek wordt beschouwd als een overkoepelende term voor het uitvoeren van diagnostiek bij minderheidsgroepen. Hiertoe behoren ook mensen met een migratieachtergrond.

Aangezien er in deze bachelorproef toegespitst wordt op een specifiek doelpubliek van mensen met een migratieachtergrond, wordt er verder gesproken over diagnostiek bij mensen met een migratieachtergrond. De principes van faire diagnostiek worden hierbij toegepast.

4.5.4.1 Definitie van faire diagnostiek

Het uitvoeren van faire diagnostiek wordt aangereikt als handvat om met eerder vermelde bronnen van vertekening om te gaan. Volgens het Vrij CLB Netwerk (2012) is faire diagnostiek kwaliteitsvolle en zorgzame diagnostiek bij allochtonen en kansarme cliënten, rekening houdend met mogelijk storende factoren tijdens de meting (bias of ruis). Er dient tijdens de interpretatie rekening gehouden te worden met contextfactoren van kansarmoede en culturele achtergrond om onderschatting en foute inschatting te vermijden. Fair betekent niet dat de practicus garantie heeft dat er zich geen bias kan voordoen gedurende de afname en interpretatie. Wel betekent dit dat de practicus garandeert dat er aan eerlijke diagnostiek wordt gedaan.

4.5.4.2 Voorwaarden voor faire diagnostiek

Volgens Van den Mooter (2012) kan er pas gesproken worden van faire diagnostiek indien er een vertrouwensrelatie is opgebouwd tussen de hulpverlener en de cliënt. Deze vertrouwensrelatie heeft niet alleen als doel om een open sfeer te creëren, maar zo kan er ook gekeken worden naar vertekeningen die van invloed zijn op de resultaten. Verder gaat Van den Mooter (2012) in op een gestandaardiseerde afname. Standaardisatie laat toe dat over culturen heen resultaten vergeleken kunnen worden aan de hand van vooropgestelde normen. Standaardisatie wordt omschreven als de vergelijkbaarheid en herhaalbaarheid van een testsituatie. Om aan die standaardisatie te voldoen wordt gestreefd naar een test waarbij de afnameprocedure, het testmateriaal, de instructies, de gegeven voorbeelden en de tijdslimieten gelijk zijn bij elke afname (Drenth & Sijsma, 2006).

Vanuit de gevaren die ethnocentrisme en een culturaliserende benadering met zich meebrengen, moet een hulpverlener rekening houden met enkele zaken.

Aangezien de culturele achtergrond van een cliënt niet genegeerd kan worden (cf. cultuursensitieve basishouding), moet de hulpverlener elk facet van het individu in kwestie bekijken (niet enkel zijn cultuur of geloof). Zo is bijvoorbeeld een Marokkaanse vrouw niet enkel een vrouw met Marokkaanse cultuur, maar tevens moeder, vriendin, dochter, student, echtgenote, 25 jaar oud, enthousiast ... Alle informatie die dan verzameld wordt over het individu, moet kortom in zijn geheel bekeken worden volgens het VCLB (2012).

Alle informatie die een cliënt geeft, moet door de hulpverlener geïnterpreteerd worden vanuit het referentiekader van die cliënt. Volgens Poortinga et al. (2001) hebben de moedertaal, de verblijfsduur in Vlaanderen (en bijgevolg de Nederlandse taalbeheersing), de scholingsgraad en de socio-economische achtergrond van de cliënt een invloed op zijn referentiekader.

4.6 Implicaties voor de Stresstool

In het huidig onderzoek wordt nagegaan of de Stresstool (Bijlage III) op een betrouwbare en valide manier stress meet en of het instrument voldoende is afgestemd op ouders met een migratieachtergrond. Daarnaast wordt er gekeken naar hoe de resultaten van de Stresstool eenvoudig verwerkt en geïnterpreteerd kunnen worden. Een eerste stap om hierop een antwoord te bieden was het uitvoeren van een literatuurstudie naar de betekenis van stress, met zijn oorzaken en mogelijke gevolgen. Aan de hand van deze literatuurstudie werd een link gelegd tussen de gevonden informatie en de Stresstool (met daarbijhorend de doelgroep).

In dit onderdeel wordt besproken welke bedenkingen gemaakt kunnen worden op basis van de inzichten uit de literatuurstudie met betrekking tot de inhoud en

vormgeving van de Stresstool. Eerst worden de algemene bedenkingen weergegeven. Vervolgens worden er bedenkingen per onderdeel van de Stresstool aangekaart. Tot slot wordt besproken waar nog onvoldoende informatie over werd teruggevonden in de literatuur.

4.6.1 Algemene implicaties

Gezien de doelgroep, is cultuursensitief werken van groot belang. Enerzijds wordt opgemerkt dat in de Stresstool op verschillende manieren geprobeerd is om het instrument cultuursensitief te maken. Het inloopteam houdt bij de uitleg over stress, zoals die in de handleiding (Bijlage II) beschreven staat, rekening met de mogelijke taalbarrière doordat er eenvoudige taal wordt gebruikt. Daarnaast wordt bij de stressoren en de copingmechanismen gebruik gemaakt van afbeeldingen en pictogrammen. Op deze manier probeert het inloopteam hun werkwijze reeds af te stemmen op de doelgroep. Deze eigenschappen van de Stresstool kunnen volgens de theorie van Bellaart en Pehlivan (2011) gezien worden als voorbeelden van cultuursensitief werken.

Anderzijds is er volgens de definitie van Rietveld (2011) nog sprake van ethnocentrisme in de voorbeelden, pictogrammen en afbeeldingen van de Stresstool. Zo is bijvoorbeeld het doodskruisje op de kist bij de stressoren een erg westers kenbeeld.

4.6.2 Stress

Met betrekking tot de toelichting van stress in de handleiding (Bijlage II), wordt de definitie van Lazarus en Folkman (1984) gehanteerd. Deze lijkt de meest gehanteerde definitie van stress te zijn. In de Stresstool vraagt men aan de ouders om stressoren aan te duiden die gedurende een langere tijd aanwezig zijn. Dit stemt overeen met wat de literatuur weergeeft, namelijk dat vooral langdurigere stressoren

schadelijk kunnen zijn voor de fysieke en mentale gezondheid (Kaptein et al., 2010).

Verder wordt vastgesteld dat in het instrument nog een aantal elementen ontbreken bij de toelichting van de stress en bij de aspecten van stress die gemeten worden. Ten eerste ontbreekt er een specifieke definitie over stress bij ouders in de handleiding, zoals die van Deater-Deckard (1998). Deze komt echter in grote lijnen overeen met de algemene manier waarop stress gedefinieerd wordt. Verder wordt in de handleiding (Bijlage II) wel een onderscheid gemaakt tussen positieve en negatieve stress, hetgeen overeenkomt met hoe stress door andere onderzoekers wordt geconceptualiseerd (Compernelle, 1993; in Van Hove, 2011). Toch wordt enkel negatieve stress bevestigd in de Stresstool, positieve stress komt niet aan bod. Ook komen de biologische, fysiologische en lichamelijke uitingsvormen van stress niet voor in de Stresstool, terwijl deze ook in de definitie van stress staan die door het inloopteam in de handleiding (Bijlage II) wordt vermeld. Ten slotte beschrijven Hargrove, Nelson en Cooper (2013) psychologische reacties van stress (gemotiveerd, actief en enthousiast bij positieve stress – angst en depressieve gevoelens bij negatieve stress). Dit wordt eveneens vermeld in de handleiding van de Stresstool (Bijlage II) maar wordt niet toegepast in het instrument zelf.

Daarnaast geven Smith en Kirby (2009) aan dat twee psychologische factoren bepalen of een gebeurtenis al dan niet als stresserend wordt ervaren, namelijk het belang dat gehecht wordt aan de stressor en de manier waarop met deze stressor wordt omgegaan. Ook deze twee psychologische factoren worden getoetst in het instrument: aan de ouders wordt gevraagd om de stressoren te kiezen die ze als belangrijk genoeg ervaren om dit als stressor aan te duiden. Verder wordt er gevraagd om de copingmechanismen die ze hanteren aan te duiden, dit wordt meer toegelicht in Deel 4.6.5: "Coping".

Om een beter beeld te krijgen over de kwaliteit van de stressmeting door de Stresstool, werd in de literatuurstudie ook onderzocht hoe andere instrumenten stress bevragen. Uit deze vergelijking blijkt dat er zowel overeenkomsten als verschillen zijn tussen deze meetinstrumenten voor stress en de Stresstool. Zo zijn er enkele domeinen uit de NOSI die terugkomen in de Stresstool, namelijk het competentiegevoel, de sociale relatie en de huwelijksrelatie. In vergelijking met de OBVL komen de domeinen problemen in de relatie tussen opvoeder en kind, gezondheidsklachten en problemen met opvoeden kort aan bod in de Stresstool. De grootste overeenkomst tussen de Stresstool en de PSS is dat beide instrumenten stress meten door te kijken naar stressoren die de respondent in de laatste maand ervaren heeft. Het grootste verschil tussen de verschillende instrumenten is dat het kind in het algemeen weinig betrokken wordt in de Stresstool, zeker in vergelijking met de NOSI. Verder beperken de meeste instrumenten zich niet enkel tot het meten van stress, maar worden ook de gevolgen van stress en de uitingssymptomen bevroegd. Dit komt in de Stresstool heel beperkt aan bod bij de vraag naar de ouder-kindrelatie. Tot slot zijn alle onderzochte instrumenten om stress te meten zelfbeoordelvragenlijsten waarbij vragen of stellingen gescoord worden door de ouders. Dit zorgt ervoor dat taalkennis essentieel is voor het invullen van die instrumenten, wat in de Stresstool al minder het geval is.

4.6.3 Stressoren

In navolging van het transactioneel model komen de stressoren, die weergegeven worden in de Stresstool, voort uit drie factoren: het kind, de ouder en de context. De wederzijdse beïnvloeding tussen de factoren is echter niet aanwezig in de Stresstool, zoals reeds aangegeven in Deel 4.2.4.2 "Transactioneel model".

Gezien het belang van faire diagnostiek (Vrij CLB Netwerk, 2012) bij dit instrument kan ook de vraag gesteld worden of alle belangrijke stressoren, rekening houdend met de doelgroep, verwerkt zijn in het instrument. Uit onderzoek van Laungani (1993) bleek dat in een individualistische cultuur andere zaken als stressvol ervaren werden dan in een collectivistische cultuur. Daarnaast werd er op een verschillende manier met stress omgegaan. Ook hier kan de vraag gesteld worden of er voldoende stressoren in de Stresstool opgenomen zijn, aangezien het instrument werd opgesteld vanuit een individualistische visie op stress.

Verder is het niet duidelijk of het verdergaan met één stressor een correct beeld geeft van de draaglast van ouders. Volgens het balansmodel, een uitgangspunt van de Stresstool, is stress het gevolg van de balans tussen draaglast en draagkracht. De draaglast wordt echter niet bepaald door één stressor, maar door het geheel ervan (Bakker et al., 1998). Ook wordt de draagkracht, het geheel van competenties en beschermende factoren, niet gemeten. Bovendien komen protectieve factoren niet aan bod terwijl Asscher en Paulussen-Hoogeboom (2005) aangeven dat protectieve factoren de kans op problemen kunnen verkleinen. De Stresstool meet dus enkel risicofactoren die stress kunnen veroorzaken (zogenaamde stressoren).

In de literatuurstudie zijn twee belangrijke oorzaken van stress bij ouders opgenomen, namelijk opvoedingsproblemen en kansarmoede. Blokland (2010) omschrijft opvoedingsproblemen als een interactieprobleem tussen kinderen en ouders (Blokland, 2010), wat zich kan uiten in signaalgedrag van de kinderen of via ouders die het gevoel hebben dat opvoeden niet meer vanzelf gaat. Hij onderscheidt daarbij primaire en secundaire opvoedingsproblemen (Vanmuysen, 2016). Terwijl bijna alle afgebeelde stressoren in de Stresstool (Bijlage III) secundaire opvoedingsproblemen teweegbrengen, worden stressoren die primaire

opvoedingsproblemen veroorzaken niet weergegeven. Toch zou het interessant zijn om de stressoren die primaire opvoedingsproblemen teweegbrengen, ook in kaart te brengen aangezien het inloopteam vooral wil inzetten op opvoedingsondersteuning. Dit zou eenvoudiger zijn wanneer ze zicht hebben op wat er misloopt binnen de opvoeding en niet alleen op wat er misloopt in de omgeving van de ouder en het kind. Verder wordt er in de Stresstool wel gekeken naar het signaalgedrag van kinderen. Dit signaalgedrag kan zich zowel internaliserend als externaliserend uiten (Blokland, 2010). Voorbeelden van beide uitingsvormen worden in de Stresstool aangegeven als mogelijke oorzaken van stress.

De verschillende dimensies van kansarmoede (Kind en Gezin, 2018) worden voor een groot deel reeds gehanteerd als oorzaken van stress in de Stresstool. Zo wordt het inkomen, de arbeidssituatie, de huisvesting en de gezondheid aangehaald als mogelijke stressoren. Enkel de domeinen opleiding en stimulatie niveau worden niet vermeld in de Stresstool.

Ten slotte wordt in de literatuur teruggevonden dat ouders in kansarmoede vaak meer dan één stressor hebben. Als de focus ligt op het aanpakken van één overheersende stressor, worden de andere stressoren niet aangepakt (Dierckx et al., 2015). Zoals reeds aangegeven, wordt in de Stresstool enkel de focus gelegd op één stressor.

4.6.4 Controle over stress

Bij de Stresstool kunnen ouders zelf aangeven of ze een interne of externe locus of control ervaren door aan te geven of ze het gevoel hebben wel of geen controle te hebben over de stress. Uit het onderzoek van Iacovides et al. (2003) bleek dat een externe locus of control meer stress geeft. De Stresstool bevraagt de controle wel, maar gaat niet verder met het interne of externe controlegevoel, wat volgens eerdergenoemd onderzoek wel een invloed heeft op de stresservaring. Uit

literatuur bleek ook dat er verschillende typen controle bestaan die ervoor zorgen dat een gebeurtenis als minder stressvol wordt ervaren (Parkes, 1984). Hier wordt echter geen onderscheid in gemaakt bij de Stresstool.

4.6.5 Coping

Het inloopteam maakt een onderscheid tussen cognitieve en gedragsmatige copingmechanismen (Bijlage I). Jennifer, Connor-Smith en Flachsbart (2007) hebben een meer gedetailleerd onderscheid gemaakt tussen copingmechanismen. Ondanks dat deze mechanismen in de Stresstool op een andere manier onderverdeeld worden dan in de literatuur, komen de copingmechanismen wel overeen. In de Stresstool wordt er geen onderscheid gemaakt tussen de strategieën, maar worden deze willekeurig door elkaar weergegeven.

4.6.6 Effect van stress op de ouder-kindrelatie

In het laatste onderdeel van de Stresstool (Bijlage III) wordt bevraagd wat het effect is van stress op de ouder-kindrelatie. Zo gaf literatuur aan dat stress bij ouders kan leiden tot een verminderd vermogen om responsief en constructief te reageren op de noden van een kind (Desmyter, 2011). Deze gevolgen van stress voor de ouders komen in de Stresstool in mindere mate aan bod. Hoewel stress ook een aantal gevolgen kan hebben voor het kind (Brummelte, Grunau, Synnes, Whitfield & Petrie-Thomas, 2011), worden deze gevolgen niet opgenomen of besproken in de Stresstool.

4.6.7 Ontbrekende informatie

Naast de inzichten die verworven werden uit de literatuur, blijven er nog een aantal vragen onvoldoende beantwoord. In vervolgonderzoek (bestaande uit observaties

van de afname, een focusgroep met groepsworkers en interviews met experts) zal daarom dieper ingegaan worden op volgende onderwerpen.

Als eerste is er nog onduidelijkheid over de aan- of afwezigheid van de drie vormen van vertekeningen volgens Van de Vijver (2011) bij de Stresstool. Aan de hand van de literatuurstudie werd nog niet duidelijk of de eerste vorm van vertekening, namelijk de constructbias, zich voordoet in de Stresstool. Hier zal verder op ingegaan worden via de interviews met de experts. Ook kan bij de afname van de Stresstool methodebias optreden, doordat bijvoorbeeld het collectivisme weinig aan bod komt in de Stresstool. Ook hierop zal verder ingegaan worden tijdens het vervolgonderzoek.

Daarnaast zal via het vervolgonderzoek meer zicht verkregen worden op de betrouwbaarheid en validiteit van de Stresstool. Er zal ook meer informatie verworven worden over hoe de afname van de Stresstool gebeurt en er zal nagegaan worden of deze manier van afname geschikt is voor de maatschappelijk kwetsbare, vaak allochtone, doelgroep. Specifieker zal ook ingegaan worden op culturele verschillen in de belangrijke stressoren, coping, en het ervaren en uiten van stress.

Tot slot werd in de literatuur nog te weinig informatie gevonden over hoe de resultaten van de Stresstool op een goede manier verwerkt kunnen worden door het inloopteam.

5. Methode

Om een antwoord te kunnen bieden op de onderzoeksvragen werd er gebruik gemaakt van drie onderzoeksmethoden. Doordat verschillende onderzoeksmiddelen gecombineerd worden, is er sprake van een mixed-methods onderzoek. Ten eerste vond er een focusgroep plaats om de meningen over het instrument van de groepswerkers te bevragen. Daarnaast werden drie participerende observaties uitgevoerd tijdens twee sessies van de Babbeldoe en bij één sessie van de Procesgroep om de afname van de Stresstool te observeren. Tot slot vonden drie semi-gestructureerde diepte-interviews met vier experts plaats om hun kritische blik te verkrijgen over het instrument en de afname hiervan. Een voordeel van een mixed-methods onderzoek is dat op deze manier inzichten van verschillende partijen geïntegreerd kunnen worden (ervaringen van groepswerkers, observeerbare reacties van ouders en meningen van experts), wat leidt tot een vollediger dataverzameling.

5.1 Deelnemers

De deelnemers uit de focusgroep, waren zes vrouwelijke groepswerkers van het inloopteam. Vier van deze groepswerkers hadden reeds ervaring met het afnemen van de Stresstool. Een nieuwe groepswerker en een stagiaire, die nog geen ervaring hadden met de afname, namen ook deel aan de focusgroep. Verdere informatie over de deelnemers werd niet bevestigd. Het ging om een steekproef waarbij deelnemers zonder beloning en op vrijwillige basis hebben deelgenomen.

Tijdens de observaties waren er ouders aanwezig die nood hebben aan opvoedingsondersteuning. De eerste observatie vond plaats tijdens een sessie van de Babbeldoe waarbij twee vrouwelijke medewerkers en 12 moeders aanwezig waren. De tweede observatie gebeurde tijdens een sessie van de Procesgroep waarbij een vrouwelijke groepswerker, een vrouwelijke stagiaire en 11 moeders

aanwezig waren. Tot slot vond de laatste observatie ook plaats tijdens een sessie van de Babbeldoe. De vrouwelijke groepswerker begeleidde 13 moeders die deelnamen aan de afname van de Stresstool. Verdere informatie over de deelnemers werd niet verkregen. De moeders waren zich er niet van bewust dat ze werden geobserveerd aangezien de groepswerkers hadden aangegeven dat de studenten de Stresstool kwamen bekijken en het afnemen/invullen hiervan. De groepswerkers daarentegen waren zich hier wel van bewust. Het ging over steekproeven waarbij deelnemers zonder beloning en op vrijwillige basis hebben deelgenomen.

Ten slotte werden er drie semi-gestructureerde diepte-interviews uitgevoerd met vier experts die werken als docent op de hogeschool Thomas More. Het eerste interview vond plaats met een mannelijke docent van Marokkaanse afkomst die deeltijds werkt op de hogeschool in het kader van het opleidingsonderdeel (OPO) diversiteit. Daarnaast heeft hij een eigen praktijk waar hij werkt als systeemtherapeut. Zijn doelgroep betreft voornamelijk mensen met een migratieachtergrond en teruggekeerde Syrië-strijders. Het volgende interview werd afgenomen bij een vrouwelijke docent die ook werkt in het kader van het OPO diversiteit. Verder verdiept zij zich in de literatuur van faire diagnostiek en werkt zij als onderzoeker in een psychodiagnostisch centrum. Het laatste interview werd afgenomen bij twee vrouwelijke docenten (waarvan één van Turkse afkomst) die eveneens werken rond cultuur en diversiteit (binnen het OPO diversiteit). Hiervan is één persoon ook psychotherapeut in een huisartsenpraktijk. De deelnemers waren gekozen op aanraden van de promotor van deze bachelorproef. Het gaat hierbij om een steekproef waarbij deelnemers zonder beloning hebben deelgenomen.

5.2 Instrumentarium/materiaal

De focusgroep werd uitgevoerd aan de hand van een focusgroepleidraad (Bijlage VI), waarbij vijf thema's aan bod kwamen. Het eerste thema "De ontwikkeling van de Stresstool" werd nagegaan door te bevrage hoe de Stresstool tot stand is gekomen. Het volgende thema betreft de afname en het gebruik van de Stresstool met als openingsvraag "Hoe gebeurt de afname in de praktijk?." Het derde thema peilt naar de ervaringen van de groeps werkers met de Stresstool. Om hier een algemeen beeld van te krijgen, werd gevraagd aan de deelnemers om een cijfer tussen nul en tien te geven afhankelijk van hun tevredenheid over de Stresstool. Vervolgens werd er gevraagd naar de verwerking en interpretatie van de Stresstool. Zo werd er gepeild naar wat er gebeurt met de ingevulde documenten na de afname. Ten slotte houdt het vijfde thema de gewenste aanpassingen aan de Stresstool in. Hier werd bevrage wat er veranderd en behouden zou moeten worden. Op basis van de inbreng van de deelnemers werden naast de hoofdvragen ook bijkomende vragen gesteld en werd er verder ingegaan op zaken die nog onduidelijk waren. In de leidraad (Bijlage VI) werden er vooraf al enkele bijvragen opgesteld zodat er geen informatie verloren zou gaan.

Daarna zijn er participerende observaties uitgevoerd. Participerend omdat de observatoren ook een Stresstool invulden of uitleg gaven aan de moeders. Verder was de observatie gestructureerd aan de hand van een vooropgestelde observatieleidraad (Bijlage VII).

Tijdens de observaties werden er vier grote domeinen geobserveerd. Het eerste domein was de inleiding van de Stresstool, waarbij de werkwijze geobserveerd werd. Het tweede domein ging over de afname zelf waarbij er gekeken werd naar de interactie tijdens de afname, naar eventuele moeilijkheden en naar de ondersteuning die de moeders kregen. Voor het derde domein werd er gekeken naar de bijdrage

van de groepswerkers aan een open en positieve sfeer. Dit gebeurde door het observeren van zowel de onderlinge communicatie tussen de groepswerkers als de communicatie met de ouders. Het vierde domein ging over de afronding van de Stresstool, waarbij er onder andere gekeken werd naar wat er met de resultaten zou gebeuren. Voor een meer gedetailleerd overzicht, zie Bijlage VII.

Ten slotte vonden er nog drie semi-gestructureerde diepte-interviews plaats met vier experts. Zo werd aan de experts gevraagd om een beeld te schetsen over de beleving van stress in andere culturen. Daarnaast werd er een kritische blik gevraagd over de Stresstool: de pictogrammen, de keuze van copingmechanismen, de volledigheid, de mate van duidelijkheid, ... voor mensen met een migratieachtergrond. Hiervoor werd ook een interviewleidraad gebruikt (Bijlage VIII).

5.3 Procedure

5.3.1 Focusgroep

Het idee om een focusgroep te organiseren, werd voorgelegd en goedgekeurd tijdens het intakegesprek met de coördinator van het inloopteam. Zij heeft aan het inloopteam gevraagd wie op vrijwillige basis wilde deelnemen aan de focusgroep.

Enkele groepswerkers hebben deelgenomen, de coördinator was hier niet bij.

Tijdens de inleiding stelden de studenten zichzelf voor, waarbij het doel en de inhoud van de focusgroep werden toegelicht. Er werden groepsafspraken gemaakt (bv. respect hebben voor elkaar, luisteren naar elkaar ...) en een kort overzicht gegeven van de reeds genomen stappen in het onderzoek van de bachelorproef. Ook werd mondeling de informed consent aangehaald (Bijlage VI). Hierin werd vermeld dat het gesprek vertrouwelijk was en enkel in het kader van het onderzoek zou gebruikt worden. Verder werd gemeld dat er twee studenten notities zouden nemen en het gesprek, mits hun toestemming, zou opgenomen worden. Na het verkrijgen van de

toestemming van alle deelnemers, werd de audio-opname gestart.

Voordat de vijf thema's werden bevraagd, vond een korte kennismakingsronde plaats. Hierin werd er gevraagd aan de deelnemers om te vermelden wie ze zijn, op welke locatie ze tewerkgesteld zijn en hoeveel ervaring ze op dat moment hadden met de Stresstool. Per thema konden er naast de hoofdvragen, ook bijvragen gesteld worden.

De thema's die reeds werden toegelicht bij Deel 5.2: "Instrumentarium/materiaal", werden afwisselend door twee moderatoren ingeleid. Hoewel ze in de volgorde zoals in Bijlage VI werden ingeleid, werd ook duidelijk tijdens de focusgroep dat bepaalde zaken al aan bod kwamen tijdens vorige thema's. Het doel van de leidraad was om sturing te kunnen bieden aan de moderatoren, waarbij alle thema's bevraagd moesten worden. De volgorde was van ondergeschikt belang.

De afronding en debriefing bestonden uit een korte samenvatting van de belangrijkste gesprekspunten en een bedanking van de deelnemers. Er werd meegedeeld op welke manier de verzamelde gegevens gebruikt zouden worden en hoe het onderzoek verder zou verlopen. De deelnemers kregen de kans om vragen te stellen indien ze deze hadden. Ten slotte werden hen ook de contactgegevens van één van de groepsleden en de promotor meegegeven om hen te voorzien van een klankbord bij verdere vragen of opmerkingen.

5.3.2 Observaties

5.3.2.1 Eerste observatie: Babbeldoe

De eerste participerende observatie duurde 3.30 u. in het najaar van 2018. De deelnemers waren een bestaande groep van moeders met een migratieachtergrond. De moeders kenden elkaar uit de vorige sessies van Babbeldoe. De coördinator van het inloopteam had voorgesteld om deze sessie te observeren.

Alvorens de sessie van start ging, werd er aan de studenten een algemene uitleg gegeven over de werking van Babbeldoe. Er werd vermeld hoe de sessie ging verlopen en wat er verwacht werd van de studenten. Aansluitend werd er tijd voorzien om de vooropgestelde vragen van de studenten te beantwoorden (Bijlage VII). Na het beantwoorden van de vragen, kwamen de moeders toe. Ze werden bij aankomst individueel verwelkomd.

De observerende studenten werden aan het begin van de sessie voorgesteld. Hierbij werd er verteld door de groepswerkers dat de studenten aanwezig waren om te observeren naar aanleiding van hun bachelorproef. Daarnaast legde een groepswerker uit aan de moeders dat alle informatie die de studenten haalden uit de sessie vertrouwelijk en anoniem zou worden behandeld en enkel in het kader van het onderzoek zou gebruikt worden. Tot slot werd er bij de ouders afgetoetst of er nog vragen waren en of de ouders toestemming gaven. De informed consent werd van alle moeders mondeling verkregen (Bijlage VII). Bij de inleiding van de sessie werden de moeders nogmaals in groep verwelkomd. Er werd ook verteld wat er tijdens de sessie allemaal zou gebeuren.

Er volgde eerst een groepsdans met de moeders en kinderen om iedereen op zijn gemak te stellen. Hierna werd er afscheid genomen, waarna de kinderen werden opgevangen en de moeders naar een andere ruimte gingen. Ze begonnen met een kennismakingsronde waarin de moeders hun naam en de naam van hun kinderen vertelden.

Na afloop van de kennismakingsronde, werd de Stresstool ingeleid aan de hand van de handleiding (Bijlage II). De moeders werden at random in twee groepen verdeeld. Beide groepen bestonden uit een groepswerker, een student en enkele moeders. Vervolgens werd de Stresstool afgenomen en deze afname werd ondersteund door mondelinge instructies en gebaren.

Daarna werd er een pauze van ongeveer tien minuten voorzien. Tijdens deze pauze konden de moeders hun ervaringen met elkaar delen. Vervolgens werden er ontspanningsoefeningen voorzien die moeders kunnen toepassen wanneer ze stress ervaren. Deze ontspanningsoefeningen kunnen de moeders zowel individueel doen als samen met hun kind(eren).

Na afloop van de sessie werd samen met de moeders de inhoud van de volgende Babbeldoe overlopen en daarna werd er afscheid genomen van de moeders. Er volgde geen algemene debriefing tussen de groepswerkers na afloop van de Babbeldoe.

Wel volgde er een korte debriefing tussen de studenten en één van de groepswerkers. De groepswerker bevroeg de eerste indruk van de sessie bij de studenten. Daaropvolgend werden er door de studenten nog enkele vragen gesteld over de inhoud van de sessie (Bijlage VII). De groepswerker werd bedankt en mailadressen werden uitgewisseld voor als er nog vragen of opmerkingen zouden opduiken.

5.3.2.2 Tweede observatie: Procesgroep

De tweede observatie vond plaats van 9.00 u. tot 10.30 u. in het najaar van 2018. Ook deze groep bestond uit een groep van moeders met een migratieachtergrond. Deze Procesgroep werd aangewezen door de coördinator.

Deze sessie vond plaats in het Arabisch. Omdat het onduidelijk was of er al dan niet een mondelinge informed consent werd verkregen, werd dit aan de coördinator via mail bevestigd. Ondanks dat dit niet de correcte manier was, was dit de enige manier om het op dat moment te verkrijgen. Er werd dus via de coördinator een schriftelijke informed consent (Bijlage IX) verkregen.

Voor de afname werden de moeders at random verdeeld in twee groepen. Elke groep bestond uit een student, een groepsmedewerker en enkele moeders. Per groep werd

de Stresstool stap voor stap in het Arabisch afgenomen. De observatie gebeurde aan de hand van een vooropgestelde leidraad (Bijlage VII).

Na de afname zijn er door de studenten enkele vragen gesteld, zoals "Zijn er volgens jullie nog stressoren die ontbreken?" (Bijlage VII). Omdat de groepswerkers wilden voorkomen dat ouders hun ervaringen niet zouden willen delen met de groep, werd gevraagd aan de studenten om de ruimte te verlaten. Er werden dus ook geen mailadressen uitgewisseld.

5.3.2.3 Derde observatie: Babbeldoe

De derde participerende observatie was ook tijdens een sessie Babbeldoe van 12.30 u. tot 14.00 u. in het najaar van 2018. Omdat de studenten zich konden voorbereiden op deze observatie, bezorgde de groepswerker haar voorbereiding op voorhand via mail.

De studenten werden een halfuur op voorhand verwacht bij deze sessie, zodat er nog een gesprek kon plaatsvinden zonder de moeders. Door de groepswerker werd er een algemene uitleg gegeven over het doel en de inhoud van Babbeldoe en van de Stresstool. Door de participatie van de studenten was het niet mogelijk om de vooropgestelde leidraad te gebruiken tijdens de observatie, er werden dan ook geen notities genomen.

Wanneer de moeders aankwamen, al dan niet met hun kind(eren), werden ze verwelkomd door de groepswerker en de studenten. Er volgde informatie over de inhoud van de sessie en de groepsafspraken werden overlopen door de groepswerker. Een voorbeeld van een groepsafpraak is dat alle informatie tussen vier muren bleef. Er werd gebruik gemaakt van fiches met pictogrammen ter ondersteuning. Vervolgens vroeg de groepswerker aan iedereen om zich even voor te stellen, waarbij ze zelf startte. Terwijl de moeders zich voorstelden, schreef de

groepswerker de voornamen van de moeders en hun aanwezige kinderen op. Doorheen zowel de inleiding als de effectieve sessie kwamen nog enkele moeders aan. Telkens wanneer een moeder binnenkwam na die kennismakingsronde, werd haar naam op het bord genoteerd.

5.3.3 Interviews met experts

Als laatste deel van het onderzoek vonden er drie semi-gestructureerde diepte interviews plaats met vier experts die werken op de Thomas More hogeschool. Deze interviews vonden gedurende het tweede semester van het academiejaar plaats. De deelnemers werden gerekruteerd op aanraden van de promotor van deze bachelorproef. De drie interviews kennen dezelfde procedure. Dit wordt hieronder besproken.

Voorafgaand aan het interview vond er een korte inleiding plaats. Tijdens deze inleiding werd de informed consent mondeling verkregen (Bijlage VIII). Hierbij werd er verteld dat de verkregen informatie vertrouwelijk blijft en uitsluitend wordt gebruikt voor de doeleinden van de bachelorproef. Ook werd er verteld dat de informatie anoniem verwerkt zou worden. Na het verkrijgen van de informed consent werd er ook gevraagd of het gesprek opgenomen mocht worden. Het doel van het interview werd vervolgens toegelicht (Bijlage VIII).

Na de inleiding volgde er een korte kennismaking. Hierbij werd gevraagd wie de deelnemer is en welke functie hij/zij binnen de school vervult. Eerst werd de Stresstool (Bijlage III) besproken, waarna een gesprek volgde over de stressbeleving in andere culturen. Tot slot werd het interview afgesloten met een bedanking voor de hulp en medewerking.

5.4 Analyse

Alle gegevens uit de focusgroep, de observaties en de interviews werden verwerkt aan de hand van een kwalitatieve, thematische analyse. Ter voorbereiding van de verschillende onderzoeksmethoden, werd er vooraf telkens een leidraad opgesteld. Vanuit deze drie verschillende leidraden worden hoofd- en subthema's geselecteerd. De hoofdthema's worden per onderzoeksmiddel bekeken en vergeleken, om achteraf alles te bundelen tot overkoepelende thema's. Aan de hand van deze overkoepelende thema's kunnen alle gegevens gestructureerd worden. Op deze manier kan alle informatie vanuit de verschillende onderzoeksmiddelen op een snelle en makkelijke manier vergeleken worden.

Uit alle informatie van de onderzoeksmiddelen zijn er vijf hoofdthema's geselecteerd. De ontwikkeling van de Stresstool wordt gezien als het eerste hoofdthema. Dit gaat over hoe en waarom het instrument tot stand is gekomen en welke criteria hierbij belangrijk waren. Daarnaast is 'Inhoud van de Stresstool' een hoofdthema. Dit omvat vier subthema's, namelijk de stressoren, controle, de copingmechanismen en het effect op de ouder-kindrelatie. Hierbij sluit het volgende thema aan, genaamd 'Vormgeving van de Stresstool'. Dit hoofdthema bestaat uit dezelfde vier subthema's als het vorige hoofdthema. Onder het hoofdthema 'Afname van de Stresstool' wordt informatie geplaatst over de praktische aspecten van de afname, de communicatie en de afronding van de afname. Het laatste hoofdthema dat aan bod komt, is 'Resultaten van de Stresstool'.

De verwerking zal in tekstvorm weergegeven worden. Zo kunnen gelijkenissen en verschillen in die thema's eenvoudig beschreven worden. Naast de hoofdthema's worden de subthema's ook in overzicht gebracht. Indien er bij de verwerking van de resultaten nog thema's blijken te ontbreken kunnen deze later nog toegevoegd worden.

5.5 Deontologie

1. Deelnemers

Welke leeftijdsgroep?	☐	0-11 jaar	☐	Ik gebruik een informed consent voor ouders
	☐	12-17 jaar	☐	Ik gebruik een informed consent voor ouders én voor jongere
	☒	18+	☒	Ik gebruik een informed consent voor volwassenen <i>Mondelinge informed consent voor volwassenen.</i>
			☐	Ik verschaf de informatie op maat van de doelgroep. Indien mogelijk licht ik mondeling toe.
Gaat het om een kwetsbare groep? (dwz vooraf gekende fysieke/psychische problemen)	☐	Ja	☐	Ik bespreek dit met mijn promotor en we overwegen om een uitgebreide aanvraag te doen bij de ethische commissie.
	☒	Neen		

2. Materiaal

Wordt er gebruik gemaakt van elektrische apparaten waaraan mogelijk een risico verbonden zou kunnen zijn?	☐	Ja	☒	Ik bespreek dit met mijn promotor en we overwegen om een uitgebreide aanvraag te doen bij de ethische commissie.
	☒	Neen		

3. Procedure

Wordt er gebruik gemaakt van misleiding?	☐	Ja	☒	Is misleiding de enige mogelijke manier om de onderzoeksvraag te bestuderen?	☐	Ja	☒	Ik zorg voor duidelijke debriefing achteraf, en zorg ervoor dat de deelnemer het onderzoek niet verlaat met negatieve gevoelens. Ik bespreek met mijn promotor of een uitgebreide aanvraag bij de ethische commissie nodig is.
	☒	Neen			☐	Neen	☒	Ik gebruik een andere procedure om de onderzoeksvraag te bestuderen.

Worden deelnemers Ja Is deze blootstelling de enige Ja
blootgesteld aan risico's mogelijke manier om de
en/of ongemakken? onderzoeksvraag te
(fysisch of psychisch) bestuderen?

Neen Neen

Is er een debriefing Ja
voorzien? (korte uitleg
onderzoek,
contactadres voor
vragen, bedanking)

Ik zorg voor uitstapmogelijkheden tijdens de procedure en voor debriefing en opvangadressen achteraf (zie BaPgids).

Ik bespreek met mijn promotor of een uitgebreide aanvraag bij de ethische commissie nodig is.

Ik gebruik een andere procedure om de onderzoeksvraag te bestuderen.

Ik zorg ervoor dat deelnemers voldoende geïnformeerd zijn en met een positief gevoel het onderzoek afsluiten.

Ik zorg voor vermelding van de nodige contactadressen. Minimaal onderzoeker, eventueel opvangadressen (zie BaPgids).

Neen

**Ik bespreek met mijn promotor
waarom dit niet wenselijk is.**

4. Beroepsgeheim en privacy

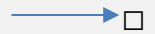
Is het nodig om
identificatiegegevens van
deelnemers te vragen? (= alles
waarmee iemand kan weten
over welke persoon het gaat,
bv. naam, foto, combinatie
woonplaats &
geboortedatum, ...)

Ja

Is het vermijdbaar dat
deelnemers op een
bepaald moment elkaar
of elkaars gegevens (bv.
emailadres) te zien
krijgen?

Ja

**Ik zorg ervoor dat deelnemers op geen
enkel moment elkaars gegevens te zien
krijgen.
Ik zorg voor anonieme of gecodeerde
bewaring van de data.**

Neen

Neen →

**Ik zorg ervoor dat deelnemers zich
hiervan bewust zijn en er geen bezwaar
tegen hebben.**

6. Resultaten

De resultaten werden verkregen vanuit de drie reeds besproken onderzoeksmiddelen, namelijk een focusgroep, observaties en interviews met experts. Hieronder worden ze geïntegreerd en besproken aan de hand van de vooraf bepaalde thema's en subthema's, waarvan een overzicht te vinden is in Tabel 1. Deze thema's zijn opgesteld volgens de chronologie van de Stresstool (Bijlage III). Allereerst wordt het thema 'Ontwikkeling van de Stresstool' toegelicht. Vervolgens wordt de inhoud van de Stresstool besproken aan de hand van vier subthema's: (1) stress; (2) controle; (3) copingmechanismen; (4) en het effect van stress op de ouder-kindrelatie. Hierna komt het hoofdthema 'Vormgeving van de Stresstool' aan bod met dezelfde subthema's die gebruikt werden bij het vorige hoofdthema. Dan volgt de afname van de Stresstool waarbij de inleiding, communicatie en afronding besproken worden, gevolgd door enkele algemene opmerkingen. Tot slot wordt de verwerking van de resultaten (Bijlage XI) besproken.

6.1 Ontwikkeling van de Stresstool

De Stresstool kwam tot stand omdat het inloopteam een impactmeting van hun werking wou uitvoeren. "We kregen de opdracht één bepaald topic te selecteren. We hebben ervoor gekozen om stress bij ouders te meten om zo hun invloed op responsiviteit en de ontwikkeling van kinderen na te gaan. Vervolgens stelden we ons de vraag hoe we dit precies konden meten.", zei een groepswerker. De tool werd ontworpen door twee groepswerkers van Inloopteam Zuidrand en werd vervolgens voorgelegd aan de andere groepswerkers. Over het huidige instrument zei een groepswerker: "Ik ben eerder afwachtend en geef het nog een paar jaar tijd. De Stresstool zit nog in de proeffase. De tool op zich is interessant en ik geloof erin qua bewustwording bij ouders. Toch ben ik nog niet helemaal overtuigd omdat het nog steeds een momentopname is." Over het algemeen zijn de groepswerkers tevreden

over de Stresstool die reeds is ontwikkeld, dit voornamelijk omwille van het visuele aspect.

Een belangrijk criterium voor het ontwikkelen van de Stresstool volgens de groepswerkers was dat het een werkbaar instrument met visuele ondersteuning moest zijn. Een groepswerker gaf aan: "We hebben bij de ontwikkeling van de Stresstool rekening proberen te houden met de doelgroep. Dit hebben we gedaan door het gebruik van pictogrammen en eenvoudige taal." Ook de experts bevestigen het belang van visuele ondersteuning, gezien de doelgroep met vaak beperkte kennis van het Nederlands. De afbeeldingen en pictogrammen stimuleren volgens de experts de herkenbaarheid en zorgen voor verduidelijking.

Ten slotte vertelden de groepswerkers dat zij tijdens de ontwikkeling rekening hielden met het belang van het betrekken van de ouders. Ze wilden de mening van de ouders horen door bijvoorbeeld te bevragen of er een stressor ontbreekt voor hen.

6.2 Inhoud van de Stresstool

Hier wordt de uitleg en de bevraging, van de verschillende onderdelen die in het instrument aan bod komen, besproken. Deze onderdelen zijn stress, controle en het effect van stress op de ouder-kindrelatie. Over het algemeen bleek uit de observaties dat er rekening gehouden wordt met de doelgroep door het gebruik van eenvoudige taal. Ondanks de poging tot eenvoudig taalgebruik, is het instrument nog steeds erg talig. Bovendien zijn de toelichtingen over het instrument en de voorbeelden die gebruikt worden vrij westers. Hieronder wordt er per onderdeel dieper ingegaan op deze zaken.

6.2.1 Stress

De groepswerkers gaven aan dat het begrip stress aan de moeders wordt uitgelegd zoals het in de handleiding (Bijlage II) staat verwoord. Volgens een groepswerker is deze handleiding (en met name de inleiding hiervan) echter onvolledig. Stress wordt toegelicht aan de hand van positieve en negatieve stress. Een groepswerker geeft aan dat dit belangrijk is om te vermelden, hoewel er in het instrument niet verder op ingegaan wordt. Ondanks dat de positieve stress beperkt blijft tot een vermelding in de handleiding, is de groepswerker van mening dat dit toch positief tegengewicht geeft aan de vrij negatieve focus van de Stresstool. Daarnaast stelt een groepswerker dat stress ook positieve gevolgen kan hebben en dat het belangrijk is om dit aan de ouders te vertellen. Ook de experts gaven aan dat het onderscheid tussen positieve en negatieve stress belangrijk is. Een expert stelde voor om andere, vereenvoudigde terminologie te gebruiken: "Het onderscheid tussen positief en negatief ... ik denk dat dat wel duidelijk wordt als je inderdaad meer de woorden gebruikt van soms kan het goed zijn en soms kan het niet goed zijn. Ik denk dat die vorm van taal meer dan genoeg is dikwijls." Een andere expert stelde dat er in het instrument meer ingegaan mag worden op het positieve affect van stress. Hierbij zouden volgens hem ook protectieve factoren bevroegd kunnen worden, die rechtstreeks relevant zijn voor de stressbeleving. Verder zouden twee experts het voorbeeld van het verjaardagsfeest vervangen door een trouwfeest omdat dit meer herkend wordt als positieve stress over verschillende culturen heen.

Twee experts gaven aan dat het woord stress een algemeen gekend woord is, zowel in het Arabisch als het Berbers. Verder werd er door de experts en de groepswerkers aangegeven dat somatische klachten onvoldoende aan bod komen bij de uitleg over stress zoals deze in de handleiding beschreven staat (Bijlage II). Volgens de experts ervaren mensen met een migratieachtergrond stress vaak door lichamelijke klachten

zoals bijvoorbeeld nekpijn, hoofdpijn, maagklachten en ademhalingsklachten. Dit kan volgens hen het ruime begrip stress concreter en herkenbaarder maken voor de ouders. Daarnaast vonden experts en groepswerkers het een goed idee om andere uitingen van stress ook te benoemen. Voorbeelden die zij gaven waren piekeren, je zorgen maken, gespannen zijn en ervan wakker liggen. Een ander idee dat tijdens een interview werd aangehaald, was om meer interactie met de ouders te creëren door hen de vraag te stellen wat zij verstaan onder het begrip stress. "Dan komen er voorbeelden uit hun eigen leefwereld, dat is beter." Dit werd ook aangehaald door een groepswerker tijdens de focusgroep.

Wat betreft de stressoren, op de eerste pagina van de Stresstool (Bijlage III), kwam veel informatie naar voor. "Ik denk dat de typische stressoren wel zijn opgenomen.", stelde een expert. Een groepswerker bevestigde dit en gaf aan dat het lege vak waarin moeders hun (niet afgebeelde) stressor kunnen noteren tegemoetkomt aan de ouders wiens stressor niet aanwezig is.

Toch kwamen enkele aanpassingssuggesties naar voren met betrekking tot specifieke stressoren. Twee experts gaven aan dat 'een man die niet helpt' in bepaalde culturen normaal is en bijgevolg geen echte stressor is. Zij zouden deze daarom weglaten. Indien deze toch behouden zou worden, zouden de twee experts deze stressor opsplitsen in twee verschillende stressoren omdat zij van mening zijn dat 'ik heb vaak ruzie met mijn man' iets anders is dan 'mijn man helpt niet'. De stressor 'ik heb geen tijd voor mezelf' kan volgens hen losgezet worden van 'ik moet altijd voor mijn kind zorgen/koken/poetsen'. Ook vond een expert 'ik voel mij alleen' een subjectief gegeven, in tegenstelling tot 'ik heb geen vrienden/familie', wat objectief is. Daarnaast zouden de experts ook nog een aantal stressoren toevoegen, zoals religie (heb ik de vrijheid om te bidden of mijn geloof te uiten?), sociaal denken (wat denken anderen van mij?) en daarbij aansluitend de eer van de familie

(wanneer bijvoorbeeld een familielid in contact komt met politionele diensten). De school of opleiding van zowel de ouder als de kinderen wordt door zowel een expert als een groepswerker aangegeven als een ontbrekende stressor. Ook een moeder gaf bij een observatie aan dat haar scholing haar stress bezorgt. Een andere moeder zei dat ze bang was voor de toekomst, omdat haar taal niet goed was en ze haar kind niet meer zou kunnen helpen. Hierbij merkt een expert op dat de school van de kinderen heel belangrijk is voor moeders: "Ik denk dat dat bij heel veel mama's zo is, gewoon omdat ze zelf aan den lijve hebben mogen ondervinden hoe moeilijk het is om geen kansen te krijgen omwille van een taalachterstand en duizend en één factoren." Verder gaven experts aan dat ook heimwee naar het land van herkomst (en ouders, familie, vrienden, ...) en de gezondheid van de moeder voor heel wat stress zorgen bij mensen met een migratieachtergrond. Zowel uit de focusgroep als de interviews kwam naar voor dat onderlinge relaties binnen een familie ook een stressor is die nog niet opgenomen werd. Een expert gaf ook aan dat de angst om cultuur, waarden en normen te verliezen, kan zorgen voor stress. Daarnaast ook wanneer er een groot verschil is tussen de niet-westerse wereld waarin de ouders opgroeiden en de westerse wereld waarin hun kinderen opgroeien. De experts gaven aan dat administratie (voor bijvoorbeeld de school van de kinderen, mutualiteit, ...) een stressor kan zijn. Als laatste stelde een groepswerker dat een huilbaby ook een ontbrekende stressor is.

Hoewel experts aangaven het vreemd te vinden dat er slechts met één stressor verdergegaan wordt (aangezien stressoren vaak samenhangen), gaven groepswerkers aan dat ze dit net goed vinden. Vroeger werd wel verdergegaan met drie stressoren, maar dat was moeilijker volgens de groepswerkers. Zij gaven aan niet het idee te hebben dat er informatie verloren gaat door de focus op één stressor. Op deze manier verkrijgen ze meer diepgaande informatie over die ene

stressor. Daarnaast hadden ze het gevoel dat dit het voor de moeders eenvoudiger maakt om over de stressor na te denken en de tool verder in te vullen.

Tijdens de uitleg van de eerste pagina van de Stresstool (Bijlage III) wordt gevraagd om een lijn naar de rugzak te trekken van de foto waarvan de ouders de laatste maand of langer stress van hadden. Hierbij gaf een expert de suggestie dit te concretiseren: "Ik zou daar eerlijk gezegd gewoon een getal op plakken. Je kan een voorbeeld geven: vijf dagen per week heb ik daar last van". Gerelateerd hieraan gaven groepsworkers aan dat de Stresstool zich beperkt tot het meten van lange termijn stress en dat het niet de bedoeling is om korte termijn stress te meten. Enkele moeders uit een observatie vertelden dat ze dit allemaal duidelijk vinden. Daarnaast gaf een expert de suggestie om stressoren met elkaar te laten verbinden. Hij denkt dat stressoren zelden volledig los van elkaar staan en dat de stressoren elkaar onderling sterk beïnvloeden. Hij denkt daarom dat het een meerwaarde zou zijn om de onderlinge relaties tussen de stressoren ook in kaart te brengen. Tot slot werd er door de experts aangegeven dat sommige onderwerpen schaamte met zich mee kunnen brengen. Spreken over stress op zich is volgens hen niet moeilijk maar wanneer het gaat over bepaalde thema's zoals de thuissituatie, onzekerheid over opvoeden, financiële problemen ... is het vaak niet evident om hier open over te zijn. Dit was volgens de experts niet noodzakelijk cultuurgebonden maar hangt sterk af van het individu. Een moeder vertelde tijdens een observatie dat ze het makkelijk vond om over de thema's te praten. Hierbij gaf ze wel aan dat ze thema's zoals sterfte van een familielid moeilijker zou vinden om te bespreken.

6.2.2 Controle

Nadat de belangrijkste stressor bevraagd wordt, wordt er gevraagd naar de mate van controle die ze voelen in het omgaan met de gekozen stressor. Hierover werd

minder informatie verkregen vanuit de verschillende onderzoeksmiddelen. Tijdens een observatie werd opgemerkt dat verschillende moeders vragen stelden bij de bevraging van controle. Het is dus mogelijk dat de vraag over controle te moeilijk was of niet goed begrepen werd.

Een expert formuleerde volgende mening over het bevragen van het controlegevoel van de ouder: "Goed. Ik denk niet dat ze daar zelf bij stilstaan. Ik denk dat dat wel voor meer bewustzijn gaat zorgen." Een andere expert stelde: "Kunnen omgaan met een stresssituatie, ik denk, iedereen kan met een stresssituatie omgaan. Het is alleen de manier waarop."

6.2.3 Copingmechanismen

Over het algemeen gaven de deelnemers van de focusgroep aan dat het onderdeel van de copingmechanismen het minst duidelijk is voor de ouders. Een groepswerker gaf aan dat op de vraag naar de coping van de moeders weinig reactie komt en dat ze daarom extra uitleg en voorbeelden geeft. Een andere groepswerker stelt: "Sommige mensen staan er niet bij stil dat ze coping hebben." Een derde groepswerker vertelde dat de moeders volgens haar ervaring meer bedenktijd nodig hebben om op deze vraag te kunnen antwoorden. Uit de observaties bleek ook dat de copingmechanismen niet duidelijk waren voor de ouders omdat ze veel vragen stelden of fronsten. Dit had als gevolg dat er overgeschakeld werd naar een andere taal. Ook bleek uit een observatie dat er enkele voorbeelden ter verduidelijking gegeven werden. Een expert gaf aan de uitleg duidelijk te vinden. Een andere expert zou de vraagstelling aanpassen naar 'wat doe je?' in de plaats van 'hoe ga je ermee om', omdat dit volgens haar duidelijker zou zijn voor ouders die de taal nog niet volledig beheersen.

Een groepswerker gaf aan dat de voorbeelden uit de handleiding (Bijlage II) hierbij handig zijn. Verder zei een expert het belangrijk te vinden dat het voor de ouders

duidelijk wordt dat de copingmechanismen dienen om te kunnen omgaan met de gekozen stressor. Een expert stelde hierbij voor om de stressor telkens naast de copingmechanismen te leggen om het nog meer visueel te maken.

Verder gaven experts aan dat spiritualiteit een belangrijk copingmechanisme is. Een expert gaf ook aan dat volgens haar de coping 'ik accepteer het probleem en leer ermee leven' een frequent voorkomend copingmechanisme is, met het achterliggende idee 'dit is mijn lot, Allah heeft dat voor mij bedacht dus ik ga daarmee leven'.

Daarnaast kwamen uit de onderzoeksmethoden verschillende bedenkingen en aanpassingssuggesties naar voor. Volgens een expert staan 'ik probeer het probleem op te lossen' en 'ik denk veel na over hoe ik het probleem kan oplossen' niet los van elkaar. De experts zouden daarnaast sommige copingmechanismen opsplitsen vanwege de dubbele betekenis. Een voorbeeld hiervan is het copingmechanisme 'ik geef het op' en 'ik accepteer het'. Deze wordt in het instrument gezien als één mechanisme. De experts vonden dit twee verschillende zaken: 'ik geef het op' heeft een negatieve connotatie in tegenstelling tot 'ik accepteer het', wat positiever overkomt. Verder gaven groepswerkers enerzijds aan dat de copingmechanisme 'ik lach om het probleem, ik maar er grapjes over' vaak onduidelijkheid en vragen van de moeders meebrengt. Een groepswerker gaf aan dat deze nog nooit als copingmechanisme werd aangeduid en stelt zich de vraag of deze weggelaten kan worden. Uit een observatie bleek echter dat deze wel door enkele moeders werd aangeduid. Ook gaf een groepswerker aan dat er soms extra uitleg nodig is bij het copingmechanisme 'ik zeg tegen mezelf dat dit niet gebeurt' en 'ik zie het als een kans om te groeien'.

Volgens de experts kunnen alle copingmechanismen die nu in de Stresstool (Bijlage III) staan wel behouden worden. Een expert zou nog twee copingmechanismen

toevoegen, namelijk 'ik gebruik pijnstillers of medicatie' (aangezien de stress zich uit in lichamelijke klachten) en 'ik richt mij meer op het huishouden'.

Tot slot gaf een groepswerker nog aan dat de zelfdeterminatietheorie nog onvoldoende aan bod komt in de Stresstool. Over de manier waarop deze theorie meer verwerkt kan worden, werd niet meer informatie verkregen.

6.2.4 Effect van stress op de ouder-kindrelatie

Experts vonden de gegeven uitleg over dit onderdeel helder. Drie experts stelden zich echter de vraag of dit onderdeel niet weggelaten kan worden, aangezien er niet verder op ingegaan wordt. Bovendien gaf een groepswerker aan dat deze bevraging bedreigend kan overkomen voor de ouders. Ook een expert vroeg zich af of deze vraag niet net voor meer stress zou kunnen zorgen. De expert zou het wel interessant vinden om zicht te krijgen op het effect van stress op de relaties van de moeders algemeen (met partner, ouders, kinderen, vriendinnen ...) en zou de ouder-kindrelatie enkel bevragen indien hier meer tijd aan besteed kan worden.

6.3 Vormgeving van de Stresstool

Dit onderdeel beschrijft de kritische blik op de pictogrammen, de verwoording bij de pictogrammen en de uitwerking van de kolommen (Bijlage III). Over het algemeen vonden de deelnemers van de focusgroep het schema met de kolommen, het verkeerslicht, de verwoording en pictogrammen duidelijk. Een eventuele aanvulling zou een vertaling naar het Arabisch zijn ter ondersteuning. Ouders van de procesgroep bevestigden dit door aan te geven dat de vertaling nodig was om de tool te begrijpen. De experts gaven aan dat eenvoudigere woordenschat en meer diversiteit nodig is voor de doelgroep. Een expert stelde: "Bij de pictogrammen is er bitter weinig diversiteit. Als je toch foto's gebruikt van blanken, waarom dan niet iemand met een meer kleurrijke tint?"

6.3.1 Stress

Volgens de experts is de eerste pagina (Bijlage III) vrij druk door het gebruik van kaders en door de verschillende soorten afbeeldingen. Daarnaast gaven zij aan dat de pictogrammen te klein waren. Via de observaties werd opgemerkt dat, bij het verbinden van de stressoren naar de stressrugzak, de lijnen door elkaar of door andere stressoren liepen. Dit zorgde ervoor dat deze pagina soms onoverzichtelijk werd. Verder gaven alle experts de suggestie om meer diversiteit toe te voegen, wat zou kunnen zorgen voor meer herkenbaarheid. Een andere mogelijkheid die zij gaven is het gebruik van neutrale pictogrammen, zoals die van Sclera. Bij dit onderdeel hadden de experts ook enkele bedenkingen met betrekking tot specifieke pictogrammen. Ten eerste, over het pictogram dat 'discriminatie' moet voorstellen, gaven de experts aan dat deze betekenis niet af te leiden was uit het pictogram. Een expert gaf de volgende bedenking over het pictogram dat de stressor 'dood' afbeeldt: "Bij de Turkse gemeenschap is dat zonder kist, dat is enkel met doeken." Om de stressor van het huis herkenbaarder te maken zou een expert een afbeelding van een straat met rijhuizen gebruiken, waarbij een huis met een pijl wordt aangeduid. Dit stelde ze voor omdat mensen met een migratieachtergrond vaker in een appartement of rijhuis wonen.

Volgens de experts kan de taal bij de pictogrammen eenvoudiger worden door te werken met kernwoorden, bijvoorbeeld 'te weinig geld', 'ik of iemand uit mijn familie is erg ziek'. Een andere suggestie die zij gaven was om meer sturend te werk gaan door elk pictogram met de groep samen te overlopen.

De rugzak van stress werd door een expert erkend als beeldspraak die behoort tot de westerse cultuur. Een man die de aarde op zijn rug draagt, een ezel met veel bagage of een persoon met de rugzak op zijn rug zou herkenbaarder zijn volgens een expert. Als laatste opmerking bij de eerste pagina van de Stresstool werd via de

observatie opgemerkt dat niet in alle groepen de belangrijkste stressor van de ouder (waarmee verdergegaan wordt) uitgeknipt werd.

Vervolgens werd opgemerkt dat de Stresstool niet altijd in kleur wordt afgedrukt. Een expert geeft aan dat de thermometer om de hoeveelheid stress aan te duiden net enkel nuttig is wanneer die in kleur wordt afgebeeld. Hij vervolgt dat een puntenschaal, waarbij 1 geen stress is en 10 veel stress, duidelijker zou zijn. Indien het toch mogelijk is om te werken met kleur gaat de voorkeur naar de thermometer, maar ook dan zijn cijfers nog een extra meerwaarde. Een andere suggestie van experts was om met 10 blokken te werken die fysiek aanwezig zijn op de tafel bij de afname: hoe meer blokken de ouder neemt, hoe meer stress hij ervaart. Het aantal dat de ouder neemt kan ofwel opgeschreven worden door de groepswerkers op de tool, ofwel kunnen op de tool 10 blokken afgebeeld worden waarbij de ouder zelf zijn aantal genomen blokken moet inkleuren.

6.3.2 Controle

Uit alle onderzoeksmethoden werd weinig informatie verkregen over de vormgeving van controle. Het verkeerslicht om controle te bevragen was volgens de groepswerkers niet altijd even duidelijk voor de ouders. Ook zou het volgens de experts op een verkeerde manier geïnterpreteerd kunnen worden. "Ik weet niet of dat dat in elk land hetzelfde is. In Turkije weet ik bijvoorbeeld dat oranje elke keer brandt, van groen naar rood maar ook van rood naar groen." zei een expert. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van twee verkeerslichten. Bij controle wil rood 'geen' zeggen terwijl het bij het effect van de ouder-kindrelatie 'een slecht effect' betekent. De verkeerslichten hebben dus verschillende betekenissen. Een groepswerker gaf dan ook het volgende aan: "Moeilijk om te begrijpen: wat is oranje en rood, wanneer heb ik wel – geen controle?" Om de mate van controle visueel

duidelijker voor te stellen, gaf een expert het idee om met een puntenschaal te werken.

6.3.3 Copingmechanismen

Ook hier werd door de experts aangeraden om meer diversiteit en eenvoudige taal te gebruiken. Door de tekst te bedekken, kan er gekeken worden of de copingmechanismen afgeleid kunnen worden uit de pictogrammen. "Ik los het probleem zelf op: is niet herkenbaar, zelfs voor mij niet, als die zin daar niet bij staat." zei een expert. Zij gaf dan ook aan dat ze enkele pictogrammen niet begreep terwijl een andere expert zei dat geen enkel pictogram herkenbaar was behalve die van het bidden. Bij de pictogrammen werden er ook enkele aanpassingssuggesties gegeven. Bij het pictogram van het bidden gaven de deelnemers van de focusgroep aan dat het misschien een idee was om verschillende mensen van verschillende culturen hier te laten bidden zodat het voor iedereen herkenbaar wordt. Daarnaast werd er door een expert opgemerkt dat het pictogram van bidden ook wordt gebruikt bij het bevragen van de hoeveelheid stress. Dit maakt dat het pictogram verschillende betekenissen heeft, wat kan leiden tot verwarring.

Voor de doelgroep is het belangrijk dat er geen moeilijke woorden worden gebruikt. Daarom raadde een expert aan om hier misschien ook met kernwoorden te werken in de plaats van een zin die toelichting geeft. Daarnaast zou een expert bij 'ik praat met mensen over mijn emoties', het woord emoties veranderen naar problemen. Naast de kernwoorden die gebruikt kunnen worden bij de pictogrammen, moet ook eventuele beeldspraak vermeden worden. Bij de laatste afbeelding van coping staat namelijk: 'ik zie het als een kans om te groeien' en 'ik kijk op een positieve manier naar het probleem', met daarbij een afbeelding van een roze bril en een afbeelding van groeiende plantjes. Dit is een uitdrukking die in de westerse cultuur gebruikt wordt en moet dus afgestemd worden op de doelgroep.

6.3.4 Effect van stress op de ouder-kindrelatie

Hoewel de experts en groepswerkers van mening waren dat deze vraag mag worden weggelaten, hadden ze feedback gegeven op de vormgeving van de vraag. Ten eerste omdat het gaat over het effect van stress, zou een expert dit voor de copingmechanismen bevragen om verwarring te voorkomen. De tweede bedenking betrof het verkeerslicht dat momenteel gebruikt wordt voor zowel de mate van controle als de ouder-kindrelatie. Tijdens de focusgroep werd aangegeven dat het verkeerslicht soms bedreigend werd ervaren door de ouders en daarom rood niet altijd durven aanduiden. Zoals eerder aangegeven hebben de verkeerslichten verschillende betekenissen en daarom zou een expert niet opnieuw een verkeerslicht gebruiken om te voorkomen dat ouders dezelfde kleur zouden aanduiden. Een andere expert zou overal hetzelfde pictogram gebruiken om de onderdelen te bevragen, omdat dit voor meer herkenbaarheid zorgt. Hier zou eventueel gewerkt kunnen worden met gezichten (blij gezicht, neutraal gezicht, boos/rood gezicht) of een puntenschaal waarbij 1 weinig effect is en 10 veel effect.

6.4 Afname van de Stresstool

In dit onderdeel worden alle bedenkingen van de afname besproken. Dit houdt de manier in waarop de verschillende groepswerkers de Stresstool (Bijlage III) inleiden, afnemen, afronden en hoe ze communiceren met elkaar en naar de ouders toe. Zoals eerder vermeld, is er een handleiding (Bijlage II) ter beschikking die uitlegt welke specifieke informatie de groepswerkers moeten meegeven. Uit de observaties bleek echter dat alle bovenstaande zaken telkens op een verschillende manier gebeurden, wat maakt dat de afname niet gestandaardiseerd is.

6.4.1 Inleiding

Uit de observaties bleek dat de inleiding anders werd uitgewerkt door de groepswerkers. Wel waren volgende elementen telkens aanwezig: een introductie over stress, een visualisatie aan de hand van een A4-print van de Stresstool, groepsafspraken en een kennismakingsronde waarbij de namen van de moeders en kinderen werden genoteerd.

Verschillen bleven echter zichtbaar in de observaties. Waar de ene groepswerker bijvoorbeeld de groepsafspraken (bijvoorbeeld respect hebben voor elkaar, luisteren naar elkaar ...) bevroeg bij de moeders, stelde de andere groepswerker enkele afspraken zelf op. Daarnaast werd bij één groep de duurtijd vermeld en was een moment voorzien voor afscheid van de kinderen. Bij een andere groep werd de Stresstool volledig doorlopen tijdens de inleiding en waren er naamkaartjes voorzien. Tot slot werden de groepen ook op een andere manier verdeeld. De ene keer werd de groep moeders verdeeld over de vier aanwezige studenten. De andere keer werd de groep moeders slechts in twee groepen verdeeld. Soms gebeurde dit door de groepswerker, een andere keer aan de hand van een spelvorm waarbij de moeders zelf hun groep moesten ontdekken. Daarnaast gaven de groepswerkers tijdens de focusgroep ook aan dat het een meerwaarde zou zijn om de behoeftes (bijvoorbeeld tips, informatie over stress ...) van de ouders te bevragen voor de afname van de Stresstool. Een expert gaf aan dat een ingevuld exemplaar met extreme scores zou kunnen helpen als voorbeeld om aan te tonen dat dit ook voorkomt en aanvaardbaar is. Hierbij kan er verder op ingegaan worden dat er geen goede of foute antwoorden bestaan.

6.4.2 Communicatie

Op vlak van communicatie werden er duidelijke verschillen opgemerkt bij de observaties. Uit de observatie bleek dat de groepswerkers eerst een uitleg gaven

over het onderdeel en de moeders dan het instrument invulden. Verbale communicatie was bij twee observaties in het Nederlands en bij één groep in het Arabisch. Bij de groepen in het Nederlands waren soms gebaren nodig om hun taal te ondersteunen. Dit omdat uit de observaties bleek dat de tool niet gemakkelijk was om in te vullen, volgens de ouders. Ook humor werd soms gebruikt, maar dit vooral bij de moeders met een sterker taalbegrip. Onderlinge communicatie tussen de aanwezige groepswerkers was weinig aanwezig. De moeders spraken onderling wel vaker, dit merendeel in hun moedertaal.

Non-verbale communicatie was meer zichtbaar tussen de moeders. Sommigen glimlachten, anderen spiekten op het blad van hun buur, fronsten, zuchtten ...

Individuele hulp kon door de groepswerkers in mindere mate aangeboden worden indien het een grotere groep was. Daarom raadde de groepswerkers aan om één groepswerker per groep van maximum zes ouders te hebben. Wel werd de algemene vraag "is alles duidelijk?" gesteld, waarop geen reactie volgde van de moeders. Groepswerkers benadrukten dan ook de nood aan twee groepswerkers per sessie, om zo ouders voldoende individueel te kunnen begeleiden.

6.4.3 Afronding

Een nabespreking van de afname werd telkens ingeleid door de groepswerker. In één van de groepen werd vrijblijvend gevraagd of iemand iets wilde delen, maar hier kwam geen reactie op. In een andere groep werden vragen gesteld zoals "Is stress goed of slecht?" en "Kan stress voor altijd blijven?". Tijdens de observaties werd verteld dat niet alle resultaten besproken worden in de volgende sessies.

Groepswerkers gaven aan dat dit in de Procesgroep kan, doordat telkens dezelfde ouders aanwezig zijn. In deze groep polsen ze naar hoe de ouders het invullen van de Stresstool hebben ervaren. Een groepswerker voegde hier echter aan toe dat dit bij Babbeldoe-groepen niet gebeurt, omdat dit wisselende groepen zijn.

6.4.4 Algemene bedenkingen van de groepswerkers en experts

Ondanks de verschillen in de manier waarop de Stresstool door de groepsverwerkers werd afgenomen, gaven de verschillende actoren enkele gelijkaardige opmerkingen.

Ten eerste was de taal van de Stresstool een struikelpunt voor alle actoren. Een groepswerker haalde aan dat hoewel er een vereist taalniveau is voor de ouders, dit geen garantie biedt voor voldoende taalbegrip van de Stresstool. Doordat de taalbeheersing zo verschillend is, kan dit de afname bemoeilijken. Om het eenvoudiger te maken voor de ouders, suggereerde een groepswerker een (Arabische) vertaling van het instrument. Een expert dacht aan de aanwezigheid van een tolk of intercultureel begeleider bij afname. Hiernaast was volgens een expert nood aan meer voorbeelden: "Het is heel abstract taalgebruik. Een concretiserend voorbeeld zou helpend zijn, maar is wel afhankelijk van groep tot groep."

Momenteel bestaat er ook een taalvrije versie van de Stresstool, die gebruikt werd tijdens een geobserveerde afname. Indien het taalgebruik in de huidige Stresstool vereenvoudigd wordt, is er volgens een groepswerker geen nood aan een taalvrije versie van het instrument. Een expert waarschuwt echter voor te vereenvoudigd taalgebruik: "Dit is een valkuil. We moeten mensen wel in hun waardigheid laten door niet te kinderlijk te spreken."

Ten tweede vertelde een groepswerker dat de handleiding niet strikt wordt gevolgd. Zoals reeds vermeld, werd dit ook geobserveerd. Hoewel de grote lijnen (bijvoorbeeld volgorde van afname) gelijk zijn, wijken groepswerkers naar eigen zeggen af om in te spelen op de reacties van de ouders. Afwijken gebeurt het vaakst bij de onderdelen coping, de stressoren en het effect op de relatie ouder-kind. Groepswerkers ervoeren dat ouders meer ruimte nodig hebben om ervaringen onderling uit te wisselen. Verder gaven de groepswerkers aan dat ouders vragen hebben, zoals "Mag je laten zien aan kinderen dat je stress hebt?"

Ouders uit de Procesgroep gaven volgens groepswerkers aan dat ze het makkelijk en

nuttig vonden om de tool in te vullen. Indien de Stresstool toch niet volledig correct werd ingevuld, is dit volgens groepswerkers te wijten aan externe factoren zoals te laat aanwezig zijn of bezig zijn met de kinderen. Tijdens de observaties werd echter duidelijk dat niet alle ouders de instructies begrepen, doordat ze veel vragen stelden en fronsten. Hierdoor is het mogelijk dat ze het instrument verkeerd invulden.

Ten derde hadden experts nog bedenkingen over de groepsafname. Een expert reageerde als volgt op de groepsafname van de Stresstool: "Daar verschiet ik van, omdat je daar zit met het sociale denken. In welke mate kan je bijvoorbeeld garanderen dat uw buurvrouw niet mee kijkt?" Groepswerkers haalden daarnaast aan dat de afname wat te weeg kan brengen bij ouders. Een expert waarschuwde dat sociale wenselijkheid hierbij kan voorkomen. Tijdens de focusgroep werd de sociale wenselijkheid ook besproken en zij stelden voor om eventueel de Stresstool mee te geven naar huis. De meningen van de moeders over een groepsafname zijn verdeeld volgens de groepswerkers: waar de ene moeder aanhaalde dit instrument graag in groep in te vullen, vertelde de andere dit liever alleen te doen. Een groepswerker gaf tijdens een observatie aan dat het voor de ouders ook moeilijk kan zijn dat de sessies niet telkens door dezelfde groepswerker wordt begeleid. Dit kan een invloed uitoefenen op de vertrouwelijkheid.

Tot slot ontbrak volgens verschillende experts nog wat transfer (ouders ondersteunen bij het leggen van linken met andere situaties). Een voorbeeld hiervan is dat ouders kunnen leren dat ze verschillende copingmechanismen kunnen toepassen op verschillende situaties. Deze bedenking werd vooral duidelijk bij het bespreken van het evaluatieformulier (Bijlage IV), gekoppeld aan de tweede afname van de Stresstool. Een expert koppelde die evaluatie aan het concept autonomie uit de zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2000): "Ik zou er veel uitgebreider bij stilstaan ... Misschien ook een idee om nog eens een bevraging te doen over de hoeveelheid stress die de ouder nu nog ervaart bij de stressor. Dit elke keer

tussentijds, zodat het een proces blijft en je hun autonomie kan aanspreken.” Een andere expert was hiermee akkoord en stelde voor om ouders onderling hierover te laten spreken. Verder haalde een expert aan dat het bevorderen van transfer, gekoppeld aan betere resultaten bij de evaluatie, kan tonen aan ouders dat ze vat hebben op de situatie.

6.5 Resultaten van de Stresstool

Volgens de groepswerkers uit de focusgroep worden de ingevulde instrumenten steeds opgehaald. Ze gaven echter aan de instrumenten niet te controleren op fouten en ontbrekende gegevens. De bedoeling is om de instrumenten in te scannen en vervolgens te verwerken. Tot slot vertelden ze dat deze documenten werden terugbezorgd aan de ouders na het inscannen. Tijdens de observaties werd echter vastgesteld dat de Stresstools niet altijd opgehaald werden. Een groepswerker gaf de suggestie om een synthese te maken in plaats van de instrumenten op te halen en in te scannen. Deze suggestie werd tijdens de focusgroep niet verder besproken.

Uit de focusgroep en een korte bevraging tijdens de observaties werd duidelijk dat de verwerking van de resultaten gebeurt aan de hand van een Excel-document, bestaande uit twee tabbladen. Dit werd uitgebreid beschreven in de literatuurstudie Deel 4.2.5: “Verwerking resultaten Stresstool”. Over de verwerking waren de groepswerkers echter niet tevreden: “Er is veel verbetering nodig aan het Excel-document. Het ideale document is duidelijk. Je kan er snel info uit halen en het geeft een evolutie weer voor de ouders zowel individueel als in groep.”

Vervolgens probeert het inloopteam ook een vergelijking te maken tussen de pre- en postmeting, in het Excel-file. De postmeting werd volgens de groepswerkers tot op heden nog niet afgenomen: “Alleen bij de Procesgroep zijn er nog maar twee metingen geweest, maar deze resultaten konden niet vergeleken worden. Dit omdat er een andere stressor gekozen werd en de twee groepen niet bestonden uit dezelfde

ouders." Zo merkte een expert ook op dat het beter zou zijn dat de ouders bij de postmeting dezelfde stressor als bij de eerste meting beoordelen. Zo is het mogelijk om de hoeveelheid stress en de impact te vergelijken, terwijl dat niet mogelijk is wanneer er bij beide metingen een verschillende stressor wordt gehanteerd. Volgens de groepswerkers gebeurt momenteel een kwantitatieve analyse van de stressoren, om zo een zicht te krijgen op de aanwezige stressoren in een groep. Meer informatie hierover kan teruggevonden worden in de literatuurstudie Deel 4.2.5: "Verwerking resultaten Stresstool".

Tijdens de focusgroep en de observaties werd ook vermeld dat er in dit tabblad gewerkt wordt met rood, oranje en groen, de kleuren van het verkeerslicht die in de Stresstool gebruikt wordt. Meer specifiek wordt dit gedaan bij de onderdelen 'mate van controle over de stressor' en 'het effect op de ouder-kind relatie'. Dit werd volgens de deelnemers van de focusgroep gedaan omdat deze kleuren ook worden gebruikt in de Stresstool. Het geeft volgens hen een visueel en duidelijk beeld over de gegeven antwoorden.

De verantwoordelijkheid voor de verwerking van de resultaten ligt bij de groepswerker die de Stresstool heeft afgenomen. Uit de focusgroep werd echter duidelijk dat niet alle groepswerkers hiervan op de hoogte waren. De ervaring van een groepswerker hierbij is dat er geen overzicht meer is van welke Stresstools reeds werden verwerkt in het bestand. Ze waren van mening dat de resultaatverwerking te tijdsintensief zou zijn voor de informatie die bekomen wordt. Wanneer werd bevraagd hoe het sjabloon er zou moeten uitzien, waren alle deelnemers het eens dat het één A4 moet zijn met krachtige vragen die betrekking hebben tot de resultaten. Hierdoor kunnen de pre- en postmeting gemakkelijk met elkaar vergeleken worden.

Verder werd ook aangehaald door een groepswerker dat het verwerken van de resultaten een signaalfunctie heeft. "De resultaten van je eigen groep delen met

collega's zou kunnen bijdragen tot het opmerken van een signaalfunctie.", merkte diezelfde groepswerker op. Volgens de groepswerkers is de doelstelling om tot signaalfunctie te komen tot op heden niet behaald. Tot slot gaven de deelnemers van de focusgroep aan dat het invullen van de antwoorden van de Stresstool afhankelijk is van het vertrouwen dat er heerst tussen de medewerkers en de ouders en tussen de ouders onderling.

Tabel 1

Hoofd- en Subthema's met Toelichting en Voorbeelden

Hoofdthema's	Subthema's	Toelichting (sub)thema	Voorbeeld (sub)thema
Ontwikkeling van de Stresstool		Hoe en waarom de Stresstool tot stand is gekomen en de belangrijkste criteria.	<ul style="list-style-type: none"> • "We hebben bij de ontwikkeling van Stresstool rekening proberen te houden met de doelgroep. Dit hebben we gedaan door het gebruik van pictogrammen en eenvoudige taal." (Groepswerker)
Inhoud van de Stresstool	<ul style="list-style-type: none"> • Stress • Controle • Copingmechanismen • Ouder-kindrelatie 	Alle meningen en observaties over de constructen stress, controle, copingmechanismen, effect op de ouder-kindrelatie en hoe dit uitgelegd en bevraagd wordt.	<ul style="list-style-type: none"> • "Ik denk dat de typische stressoren wel zijn opgenomen." (Expert) • "Goed. Ik denk niet dat ze daar zelf bij stilstaan. Ik denk dat dat wel voor meer bewustzijn gaat zorgen." (Expert) • "Ja, aangezien het heel hard wordt vertaald naar lichamelijke klachten zijn er cliënten die zeiden dat hun stressor pas gaat liggen als ze een Dafalgan nemen." (Expert) • "Ik zou het eerder over relaties hebben dan. Je vriendinnen, je werk, kinderen." (Expert)
Vormgeving van de Stresstool	<ul style="list-style-type: none"> • Stress • Controle • Copingmechanismen • Ouder-kindrelatie 	Alle meningen en observaties over de manier waarop stress, controle, de copingmechanismen en het effect op de ouder-kindrelatie wordt vormgegeven.	<ul style="list-style-type: none"> • "Bij de pictogrammen is er bitter weinig diversiteit. Als je toch foto's gebruikt van blanken, waarom dan niet iemand met een meer kleurrijke tint (expert)?" • "Moeilijk te begrijpen: wat is oranje en rood, wanneer heb ik wel – geen controle?" (Groepswerker) • "Ik los het probleem zelf op: is niet herkenbaar, zelfs voor mij niet, als die zin daar niet bij staat." (Expert)

			<ul style="list-style-type: none"> • “Verkeerslicht voor sociale wenselijkheid mag aangepast worden, een schaal bijvoorbeeld zou beter zijn.” (Groepswerker)
Afname van de Stresstool	<ul style="list-style-type: none"> • Inleiding • Communicatie • Afronding • Algemene opmerkingen 	Inleiding en afronding beschrijven de manier waarop de afname van de Stresstool werd ingeleid of afgerond. Communicatie bevat de geboden hulp, taalgebruik, (non-) verbale communicatie tussen groepswerkers en/of ouders. De algemene bedenkingen bevatten kritische opmerkingen van de groepswerkers en experts over de huidige afname.	<ul style="list-style-type: none"> • “De inleiding werd anders vormgegeven door de verschillende groepswerkers.” (Observatie) • “Ook humor werd soms gebruikt, maar dit vooral bij de moeders met een sterker taalbegrip.” (Observatie) • “Een nabespreking van de afname werd telkens geïnitieerd door de groepswerker.” (Observatie)
Resultaten van de Stresstool		Dit thema gaat over het verzamelen van de tools, de gegevens in het Excel-document zetten, het verwerken van deze informatie en de onderlinge communicatie tussen de groepswerkers over de resultaten.	<ul style="list-style-type: none"> • “Ik nam de verwerking van de resultaten vorig jaar op mij, ik kijk ertegen op want de verwerking is te tijdsintensief voor de informatie die we eruit halen, een leidraad of sjabloon dat kort en bondig is en tegelijk veel informatie geeft zou ideaal zijn”. (Groepswerker)

7. Conclusie

In de conclusie worden de belangrijkste bevindingen, bemerkingen en nodige suggesties opgesomd voor de Stresstool. Deze zullen echter niet in detail besproken worden aangezien deze teruggevonden kunnen worden in de literatuurstudie en de resultaten. Ook zullen de beperkingen van het kwalitatieve onderzoek naar de bruikbaarheid van de Stresstool bij ouders met een migratieachtergrond in dit onderdeel worden vermeld.

De inhoud van de Stresstool werd over het algemeen goed bevonden door groepswerkers, ouders en experts, mits enkele bemerkingen. Met betrekking tot de vormgeving daarentegen waren er echter meer bedenkingen. Door zijn talige karakter en de onaangepaste pictogrammen aan de doelgroep, werd de Stresstool onvoldoende afgestemd op de doelgroep, namelijk mensen met een migratieachtergrond. Tot slot is de afname van de Stresstool onvoldoende gestandaardiseerd. Om de conclusie te verhelderen, wordt er aangeraden om de Stresstool te raadplegen (Bijlage III).

7.1 Inhoud

Na het empirisch onderzoek bleek dat de inhoud van de Stresstool over het algemeen positief onthaald werd door de deelnemers van de focusgroep en de experts. Stress is gekend bij mensen met een migratieachtergrond, dus het topic dat gemeten wordt is herkenbaar bij de doelgroep. Daarnaast is het ook positief dat de meest voorkomende stressoren en copingmechanismen bevroegd worden.

Naast enkele positieve aspecten kunnen er ook adviezen worden gegeven om de inhoud te verbeteren. Onderstaand worden de voornaamste adviezen met betrekking tot de inhoud per onderdeel van de Stresstool weergegeven.

7.1.1 Stress

Hoewel de literatuur en de handleiding (Bijlage II) een onderscheid maken tussen positieve en negatieve stress, focust de Stresstool zich uitsluitend op negatieve stress. Een gevolg hiervan is dat de uitleg over stress in de handleiding onvoldoende genuanceerd wordt beschreven aangezien het concept draagkracht, zoals gedefinieerd door Van der Ploeg (2017), niet mee wordt opgenomen in de definitie van stress of in de Stresstool zelf. Door de draagkracht (positieve aspecten) te bevragen, kunnen de basisnoden (autonomie en competentie) uit de zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2000) meer betrokken worden in de Stresstool. Tijdens de focusgroep werd er besproken dat deze theorie meer aan bod zou moeten komen omdat dit één van de uitgangspunten is van de Stresstool. Verder werd uit de literatuur en het empirisch onderzoek duidelijk dat stress bij mensen met een migratieachtergrond meer biologische, fysiologische en lichamelijke uitingen kent. Om voor meer herkenbaarheid te zorgen, zouden deze uitingsvormen van stress vernoemd kunnen worden in de Stresstool. Daarnaast werd er tot op heden gebruik gemaakt van een individualistische visie op stress, terwijl de doelgroep hoofdzakelijk bestaat uit ouders met een collectivistische culturele achtergrond.

7.1.2 De stressoren

De stressoren die aangehaald worden in de Stresstool zijn volgens het empirisch onderzoek goed, mits een aanvulling van volgende stressoren: religie, sociaal denken, de eer van de familie en opleiding van zowel de moeder als het kind. Verder moet er ook rekening gehouden worden met een achtergrond van kansarmoede bij de doelgroep, wat tot andere stressoren kan leiden. Daarnaast worden er enkel secundaire stressoren voor opvoedingsproblemen aangehaald in de Stresstool. Primaire stressoren van opvoedingsproblemen komen niet aan

bod. Signaalgedrag van kinderen ten gevolge van opvoedingsproblemen worden daarentegen wel bevraagd.

In de huidige Stresstool wordt er verder gegaan met slechts één bepaalde stressor. Echter zorgt het focussen op één stressor ervoor dat de andere stressoren die stress veroorzaken bij de ouders genegeerd worden. Dit kan de ouders mogelijk meer stress bezorgen. De ouders kunnen zelf kiezen met welke stressor ze verder gaan en kunnen dus kiezen voor de stressor die voor hen het minst zwaar is. Ook gaat het kiezen van één stressor voorbij aan het complexe verband tussen verschillende stressoren. Tijdens het bevragen van de groepswerkers bij de focusgroep kwam naar voor dat het meer werkbaar is om met de belangrijkste stressor verder te gaan in plaats van met meerdere stressoren. Het inloopteam zal een keuze moeten maken volgens welke methode ze verder werken: één stressor voor de werkbaarheid of meerdere stressoren om gehele stress en de verbanden tussen stressoren in kaart te brengen.

7.1.3 Controle

Uit het empirisch onderzoek bleek dat het construct controle niet volledig duidelijk is. Hierbij worden enkele bedenkingen gemaakt met betrekking tot wat er juist gemeten wil worden: (1) interne of externe locus of control; (2) mate waarin coping effectief is; (3) of iets anders. Dit moet verder opgenomen worden met het inloopteam.

7.1.4 Copingmechanismen

Volgens de literatuur en empirisch onderzoek zijn de vaakst voorkomende copingmechanismen in de Stresstool aanwezig. Echter bleken de toelichtingen die bij de copingmechanismen werden beschreven onduidelijk voor de ouders.

Bovendien verwijst de toelichting onder de afbeeldingen van de copingmechanismen

soms naar verschillende copingmechanismen, daarom wordt er aangeraden om deze te splitsen.

Ook moet er voor de ouders duidelijkheid zijn dat niet elk copingmechanisme in elke situatie even effectief is. Verder wordt er in de literatuur ook aangeraden om het effect van het copingmechanisme op stress te bevragen. Tot op heden werd dit niet bevraagd in de Stresstool.

7.1.5 Effect op de ouder-kindrelatie

Tot slot gaven de literatuur en empirisch onderzoek aan dat het bevragen van het effect van stress op de ouder-kindrelatie onvoldoende is om de invloed van stress op relaties weer te geven. Er zijn namelijk meer relaties waarop stress een effect kan hebben. Bovendien werd aangegeven dat dit een erg delicate vraag is en dat dit onderdeel ook niet verder wordt besproken of aangepakt. Hierbij kan de vraag gesteld worden of dit onderdeel een meerwaarde is voor de Stresstool en of het om die reden niet weggelaten kan worden. Indien deze vraag wel behouden wordt is het interessant om er meer aandacht aan te besteden.

Op basis van bovenstaande informatie kan geconcludeerd worden dat de inhoud van het instrument nog niet voldoende is aangepast om stress bij ouders met een migratieachtergrond te meten. Indien er gekeken wordt naar de validiteit van de inhoud van het instrument, blijkt deze ook nog onvoldoende. Bij de onderdelen controle en de ouder-kindrelatie is het niet duidelijk wat het inloopteam precies wil meten.

7.2 Vormgeving

Ondanks de vele bedenkingen qua vormgeving, wordt de eerste aanzet tot visualisatie als een sterkte van de Stresstool gezien door zowel de groepswerkers als

de experts. Er wordt veel gebruik gemaakt van afbeeldingen, pictogrammen, verkeerslichten en andere alternatieven om hoeveelheden en de mate aan te duiden i.p.v. de typische Likertschaal. Uit het empirisch onderzoek bleek echter dat hier nog ruimte voor verbetering was. Onderstaand worden de relevantste suggesties uit de literatuur en het empirisch onderzoek weergegeven.

Ten eerste waren de gebruikte afbeeldingen en pictogrammen onvoldoende afgestemd op de doelgroep, namelijk personen met een migratieachtergrond. Meer specifiek waren de pictogrammen te westers (bv. enkel blanke mensen, een doodskist). Ook waren de pictogrammen, vooral bij de copingmechanismen, vaak onvoldoende duidelijk zonder dat er bijkomende toelichting werd gegeven.

Ten tweede bleken sommige stressoren en copingmechanismen onduidelijk te zijn voor ouders. Dit komt voornamelijk omdat het instrument nog veel taal bevat. De taal werd moeilijk bevonden door de ouders. Dit mede doordat er beeldspraak of taal die voor interpretatie vatbaar is, wordt gebruikt. Zo zullen mensen met een andere culturele achtergrond de beeldspraak van een stressrugzak of het leven door een roze bril zien niet herkennen. De experts suggereren om gebruik te maken van eenvoudigere woordenschat of kernwoorden en meer diversiteit in de afbeeldingen te gebruiken. Indien dit niet voldoende zou zijn, werd er aangehaald om een gestandaardiseerde vertaling van de Stresstool in het Arabisch te voorzien. Een ander voorstel was om de pictogrammen zo neutraal mogelijk te houden, waarbij geen afbeeldingen meer worden ingezet.

Ten derde is de manier waarop de hoeveelheid van stress, de controle en het effect op de ouder-kind relatie wordt weergegeven onvoldoende afgestemd op de doelgroep. Twee keer wordt een verkeerslicht gebruikt, terwijl de betekenis van rood, oranje en groen in verschillende landen een andere betekenis hebben. Dit kan

gezien worden als een vorm van itembias, omdat het verkeerslicht in verschillende culturen anders geïnterpreteerd kan worden. Bovendien verschilt de betekenis van de kleuren in de onderdelen van de Stresstool. Ook werd er aangegeven dat de kleur rood, dat ook in de thermometer gebruikt wordt, als te bedreigend wordt ervaren waardoor deze niet vaak werd aangeduid. Er werd gesuggereerd om in de plaats van de thermometers of de verkeerslichten, een puntenschaal te gebruiken.

Alle informatie over de inhoud en de vormgeving omvat voorbeelden van verschillende vormen van biasen die aanwezig zijn in de Stresstool.

In de eerste plaats is er constructbias, omdat het construct stress anders gedefinieerd wordt door de doelgroep dan in de handleiding van de Stresstool. Een suggestie om deze vertekening tegen te gaan is het aanpassen van de stressoren en copingmechanismen, om herkenbaarheid te bevorderen. Ook werd gesuggereerd om bij de ouders te bevragen wat zij als stress ervaren.

Ten tweede is er itembias, waarbij moeilijk taalgebruik, beeldspraak of onduidelijke pictogrammen mogelijke oorzaken kunnen zijn.

Methodebias is een laatste vorm van vertekening. Ouders zouden bijvoorbeeld bij het verkeerslicht geen rood durven aanduiden, omdat dit een extreem antwoord is.

Er kan dus geconcludeerd worden dat de vormgeving van de Stresstool nog onvoldoende is afgestemd op de doelgroep. Zo zijn de pictogrammen te westers, is de Stresstool te talig en wordt er geen rekening gehouden met de betekenis van een verkeerslicht in andere culturen.

7.3 Afname

Uit het empirisch onderzoek werd duidelijk dat er een handleiding voor de afname ter beschikking is, maar deze onvoldoende wordt gehanteerd. De groepswerkers

vinden de huidige handleiding ook niet uitgebreid genoeg, waardoor de ze telkens op een verschillende manier te werk gaan en de afname ook telkens anders verloopt. Hieruit kan besloten worden dat de afname niet op een gestandaardiseerde manier gebeurt. Tijdens het afnemen van het onderzoek werd er opgemerkt dat het taalgebruik en de voorbeelden van de groepswerkers steeds verschillend waren bij het onderdeel coping.

Verder werd er niet op eenzelfde wijze geantwoord op vragen of hulp geboden aan ouders. Tijdens de observatie waren er soms kinderen aanwezig en soms niet. Het waren ook niet altijd dezelfde groepswerkers die de afname uitvoerden. Ook werden de groepen telkens op een verschillende manier ingedeeld. Het verloop na de afname was ook niet gestandaardiseerd: de ingevulde Stresstools werden niet altijd opgehaald, er werd niet gecontroleerd of de instrumenten volledig en/of correct ingevuld werden en er werd niet altijd een terugkoppeling gemaakt tijdens de volgende sessie.

De verantwoordelijkheid met betrekking tot het invoeren van de resultaten in het Excel-bestand ligt bij de groepswerker die de Stresstool afneemt. Dit maakt dat dit de verantwoordelijkheid is van verschillende groepswerkers. In de focusgroep gaven verschillende groepswerkers aan dit weleens te vergeten, waardoor ook hier niet gestandaardiseerd te werk wordt gegaan. Enkele groepswerkers waren er niet van op de hoogte dat het hun verantwoordelijkheid is om de resultaten te verwerken.

Met betrekking tot de afname van de Stresstool kan er geconcludeerd worden dat de Stresstool niet gestandaardiseerd wordt afgenomen. Er is dus geen sprake van betrouwbaarheid. Ook gebeurt de verwerking van de resultaten niet op een gestandaardiseerde manier.

7.4 Beperkingen van het onderzoek

De resultaten van het empirisch onderzoek moeten geïnterpreteerd worden in het licht van enkele beperkingen.

Ten eerste werd er onvoldoende informatie verkregen over de verwerking van de resultaten van de Stresstool. Dit mede doordat de resultaten niet altijd werden verwerkt door de groepsworkers, met als gevolg dat er geen concreet antwoord geboden kan worden op de hulpvraag van het inloopteam, namelijk: "Hoe kunnen we de resultaten uit de Stresstool op een eenvoudige wijze verwerken en interpreteren?" Verder werden er tijdens de focusgroep door de groepsworkers enkele voorstellen gedaan voor de verwerking van de resultaten. Hierbij is een verdere verdieping nog steeds noodzakelijk.

Er werden bij de observaties acht beperkingen teruggevonden: (1) er werd niet op voorhand bepaald welke concepten geobserveerd gingen worden (bv. Wat is een open houding?) waardoor het mogelijk is dat de verschillende beoordelaars de constructen op een andere manier interpreteerden; (2) de verkregen informatie tijdens de observatie kon niet worden genoteerd omdat de observaties veelal participierend waren; (3) de observaties werden achteraf echter ook onvoldoende objectief uitgeschreven waardoor belangrijke informatie verloren kan zijn gegaan; (4) de leidraad van de observatie werd opgesteld voor een niet-participerende observatie terwijl de studenten uiteindelijk toch participerende observaties hebben uitgevoerd. De studenten waren dus voorbereid om niet-participierend te observeren, terwijl er bij de aanvang gevraagd werd door de groepswerker om mee te participeren; (5) de leidraad werd maar één keer gebruikt tijdens de observatie. Dit heeft mogelijk een invloed uitgeoefend op de resultaten met betrekking tot standaardisatie; (6) de ene student had al meer ervaring bij het afnemen van de Stresstool, omdat zij al geobserveerd had tijdens een eerdere

afname; (7) ook werden de verschillende begrippen bij de participerende observatie mogelijks door elke student op een andere manier uitgelegd, waardoor de begrippen vervolgens anders geïnterpreteerd werden door de ouders; (8) en bij de Procesgroep werd de informed consent pas achteraf via mail verkregen. Ook dit heeft een grote invloed op de resultaten. Voorafgaand aan de afname werd er dus niet vermeld dat de verkregen informatie vertrouwelijk is en geanonimiseerd zou worden. Dit kon mogelijks een invloed uitoefenen op de antwoorden die ouders gaven.

Ook was er een verhoogd risico op sociaal wenselijke antwoorden tijdens de uitvoering van de focusgroep. De deelnemers uit de focusgroep waren zes vrouwelijke groepsworkers van het inloopteam. Vier van deze groepsworkers hadden reeds ervaring met het afnemen van de Stresstool. Een nieuwe groepsworker en een stagiaire, die nog geen ervaring hadden met de afname, namen ook deel aan de focusgroep. Zij hadden mogelijks hierdoor ook onvoldoende ervaring om kritisch hun bedenkingen te vermelden over de Stresstool. Ook werd er tijdens het onderzoek gefocust op de ervaringen van de groepsworkers. De ervaringen van de ouders werden echter niet bevraagd.

Daarnaast kon ook de participerende observatie leiden tot sociaal wenselijk gedrag. De observator kan een invloed uitoefenen op het gedrag van de ouders. Het is mogelijk dat hier onvoldoende rekening mee werd gehouden.

Sinds kort is er ook een evaluatieformulier (Bijlage IV) opgesteld, wat het proces vergemakkelijkt voor zowel de ouders als voor het inloopteam. Dit heeft als doel om feedback te krijgen, zodat de Stresstool aangepast kan worden waar nodig. Verder werd er over het evaluatieformulier geen informatie verkregen. De wijze waarop dit evaluatieformulier zinvol is en waarop het aangepast moet worden aan de noden, moet verder onderzocht worden.

Een volgende beperking van het onderzoek is dat er slechts vier experts werden geïnterviewd. Naast het kleine aantal bevroagde experts, zijn deze vier experts ook allemaal tewerkgesteld bij Thomas More, waardoor zij niet noodzakelijk representatief zijn voor de gehele groep van mogelijke experts. Positief aan de groep van bevroagde experts was dat elk van hen een verschillende culturele achtergrond had. Het betrof een expert met Marokkaanse achtergrond, een met Turkse achtergrond, een met Nederlandse achtergrond en een met de Belgische achtergrond. Dit zorgde alsnog voor een diverse inbreng.

Tot slot werd de zelfdeterminatietheorie in dit onderzoek onvoldoende bevroagd met als gevolg dat hier te weinig informatie over werd verkregen. In deze theorie wordt er onder andere gekeken naar de competenties van de ouders, zoals coping. Ook dit had meer bevroagd moeten worden aangezien in het onderzoek niet volledig duidelijk was wat het inloopteam concreet verstond onder coping. De andere drie theorieën waarop de Stresstool gebaseerd is, werden niet bevroagd.

8. Vertaling naar de praktijk

Als eindproduct van deze bachelorproef zal er een aangepaste versie van de huidige Stresstool worden ontworpen. Deze zal worden aangepast aan de hand van de verkregen resultaten vanuit de literatuurstudie en het empirisch onderzoek. Verder zullen er ook aanpassingsuggesties voor de handleiding worden geformuleerd. Deze aanpassing werd echter niet binnen het kader van de bachelorproef verwacht en zal verder worden opgenomen door de promotor van het onderzoek.

In de vertaling naar de praktijk wordt er een onderscheid gemaakt tussen de aanpassingen voor de Stresstool en voor de handleiding. Onderstaande aanpassingen voor de Stresstool zullen verwerkt worden in het eindproduct. Er wordt hierbij telkens aangegeven welke veranderingen er zullen worden aangebracht. Er wordt aangeraden om de oude Stresstool (Bijlage III) en de nieuwe Stresstool (Bijlage XV). bij het lezen van de aanpassingssuggesties erbij te nemen. De voorgestelde aanpassingen voor de handleiding zijn louter suggestief voor het inloopteam.

8.1 Stresstool

- Net zoals bij het oude instrument moet de nieuwe Stresstool in kleur afgedrukt worden aangezien dit aantrekkelijker is en de pictogrammen beter tot uiting komen.
- Net zoals bij het oude instrument de nieuwe tool op A3-papier afdrukken zodat de pictogrammen overzichtelijker en duidelijker zijn.
- Neutrale pictogrammen of afbeeldingen met meer diversiteit wat voor meer herkenbaarheid zorgt bij de doelgroep.
- Eenvoudigere taal en kortere zinnen aangezien de doelgroep een beperkte beheersing van het Nederlands heeft.

- Cultuurvrije taal en afbeeldingen aangezien beeldspraak en metaforen niet universeel gekend zijn.
- Stressoren toevoegen: (1) geloof niet mogen uiten; (2) problemen met school; (3) problemen met de opleiding van de moeder; (4) eer van de familie; (5) sociaal denken; (6) en moeilijkheden ervaren met administratie.
- Copingmechanismen toevoegen: medicatie.
- Opsplitsen van stressoren en copingmechanismen die bij hetzelfde pictogram werden geplaatst, maar een verschillende betekenis hebben.
- Vertrekpunten (bolletjes) toevoegen bij de stressoren en de copingmechanismen om kruisende lijnen naar het midden te vermijden.
- Het kiezen voor één stressor in de eerste kolom op de tweede pagina van de Stresstool wordt veranderd door het geheel van de stressoren te bevragen. Dit omdat er anders geen volledig beeld wordt verkregen van de stressbeleving. Bovendien hangen veel stressoren samen.
- De hoeveelheid stress wordt bevraagd aan de hand van cijfers van nul tot tien. Dit omdat de kleur rood in de thermometer als bedreigend werd ervaren.
- Controle wordt weggelaten omdat er onduidelijkheden zijn over wat het inloopteam hiermee juist wil meten.
- De effecten van stress op het lichaam, het hoofd en het relationele aspect worden bevraagd op de tweede pagina. Het lichaam wordt afgebeeld omdat stressklachten in niet-westerse culturen zich voornamelijk lichamelijk uiten. Het hoofd staat voor de mentale uiting van stress. Het relationele aspect wordt afgebeeld omdat dit reeds bevraagd werd in de huidige Stresstool, maar dit zich beperkte tot de ouder-kindrelatie. Er werd gekozen om het effect van stress op verschillende niveaus te bevragen, omdat stress op deze drie domeinen een uitwerking heeft. Zo wordt er een volledig beeld verkregen van de gevolgen van stress.

- De effecten van stress zullen bevraagd worden aan de hand van afbeeldingen. Dit zorgt voor meer herkenbaarheid en duidelijkheid.

8.2 Handleiding

Voor de terugkoppeling van de verzamelde gegevens naar de nieuwe handleiding van de Stresstool blijft het aandeel beperkt tot de concrete aanpassingen op basis van het reeds vernieuwde instrument. De overige aanpassingssuggesties voor de handleiding (bv. gebruik van andere definitives, nood aan standaardisatie ...) werden eerder opgesomd in Deel 4.6: "Implicaties voor de Stresstool" en Deel 7: "Conclusie". Hieronder worden instructies weergegeven op basis van de aangepaste Stresstool (Bijlage XV) die rechtstreeks overgenomen kunnen worden in de vernieuwde handleiding.

8.2.1 Stressoren

- In het midden zie je een mannetje dat de wereld op zijn schouders draagt, dit weegt heel zwaar. De wereld stelt de stress die je ervaart voor. Hierrond staan foto's van dingen die voor stress kunnen zorgen. We gaan samen elke foto overlopen.
 - Ik word gediscrimineerd (bv. op straat, op het werk ...).
 - Ik heb problemen met de school (bv. mijn kind doet het niet goed op school, mijn kind wordt gepest ...).
 - Ik heb problemen met het praten van Nederlands.
 - Ik heb problemen met mijn partner (bv. wij hebben veel ruzie, mijn partner is nooit thuis, ik voel mij niet goed bij mijn partner ...).
 - Ik heb problemen met mijn kind (bv. mijn kind huilt veel, mijn kind slaapt niet, mijn kind eet niet, mijn kinderen maken altijd ruzie ...).

- Ik maak mij zorgen over wat anderen van mij denken (bv. de buurvrouw zal praten over mij tegen anderen ...).
 - Ziekte (ik ben ziek of een familielid of vriend(in) is ziek).
 - Iemand is dood (bv. familie of vrienden).
 - Ik heb veel werk (bv. huishouden, boodschappen doen, werken ...).
 - Ik voel mij alleen.
 - Ik heb weinig geld.
 - Ik mag niet bidden (bv. waar ik wil of wanneer ik wil).
 - Ik voel mij onzeker als moeder (bv. ik wil goed zijn voor mijn kind maar ik weet niet hoe).
 - Ik maak mij zorgen om de eer van mijn familie (bv. wat zullen mensen denken over mij en mijn familie als er bijvoorbeeld drugs, contact met de politie, andere problemen zich voordoen ...).
 - Ik heb problemen met mijn huis (bv. in mijn huis is er veel kapot, ik heb schimmel, verwarming werkt niet ...).
 - Ik heb problemen met mijn papieren in te vullen (vb. van het OCMW, voor school, werk ...).
 - Problemen met mijn opleiding (bv. studeren is moeilijk voor mij, ik kan mijn kind niet helpen met huiswerk maken omdat ik zelf niet naar school ben geweest ...).
 - Ik heb problemen met werk (bv. ik vind geen werk, mijn werk is heel zwaar, ik doe mijn werk niet graag, ...).
 - Leeg vakje: staat de foto van wat je stress geeft er niet bij? Dan kan je deze in dit lege vakje schrijven of tekenen.
- Trek een lijntje van het bolletje bij de foto die jou stress geeft naar de foto in het midden. Je mag meer dan één foto naar het midden verbinden.
 - Je ziet nu wat jou allemaal stress geeft. Neem het volgende blad.

8.2.2 Hoeveelheid stress

- We hebben net aangeduid wat jou allemaal stress geeft. Nu gaan we proberen aanduiden hoeveel stress jou dit geeft. Als je het cijfer 1 kleurt dan heb je weinig stress door de dingen die je hebt aangeduid. Als je het cijfer 10 kleurt dan heb je veel stress door de dingen die je hebt aangeduid.

8.2.3 Effect van stress

- Als je stress hebt, hoe merk je dit dan?
 - Voel je dat in je lichaam, heb je pijn (bv. buikpijn, hoofdpijn, hoge hartslag ...)?
 - Merk je dat je veel piekert, nadenkt of is het chaos in je hoofd?
 - Gaat het anders in je relatie met familie, vrienden of vriendinnen, collega's ...? Heb je meer ruzie, ben je meer bij elkaar ...?
- Teken een cirkel rond de foto's waar jij stress het meeste merkt.
- Er wordt niet specifiek ingegaan op de effecten van stress. Dit kan extra bevraagd worden door middel van een gesprek om de specifieke gevolgen te bespreken.

8.2.4 Coping

- Ga naar het laatste blad. Op dit blad staan verschillende dingen die je kan doen als je stress hebt. We overlopen samen alle foto's:
 - Ik word snel boos.
 - Ik praat erover (bv. met familie, vrienden ...).
 - Ik huil veel.
 - Ik zoek een oplossing (bv. door te denken, op te zoeken ...).
 - Ik negeer het probleem (bv. ik wil het niet zien, ik doe alsof er geen probleem is).

- Ik lach met het probleem (bv. het probleem weglachen, er mopjes over maken).
 - Ik doe iets anders (bv. mij focussen op het huishouden, koken, kuisen/thee drinken met vriendinnen ...).
 - Ik doe niets aan het probleem.
 - Ik vraag advies (bv. tips vragen aan vrienden, buren, familie ...).
 - Ik bid tot Allah/God.
 - Ik neem medicatie (bv. ik neem een pijnstillertje ...).
 - Leeg vakje: Als wat jij doet bij stress er niet bij staat, schrijf of teken dat dan in dit vakje.
- Trek een lijntje van de dingen die jij doet om je stress te verminderen, naar de foto met de minder zware wereld in het midden.

9. Persbericht

Inloopteam Zuidrand ontwikkelde een Stresstool om stress van ouders in kaart te brengen. Binnen dit onderzoeksproject in het kader van de bachelorproef werd onderzocht of het instrument stress op een betrouwbare en valide manier meet bij ouders met een migratieachtergrond en hoe de resultaten op een eenvoudige manier geïnterpreteerd en verwerkt kunnen worden.

Er kwam naar voren dat de Stresstool als erg zinvol werd ervaren door de literatuurstudie, de focusgroep met medewerkers uit het inloopteam, de observaties van de afnames van de Stresstool en de interviews met experts in diversiteit. Desondanks werd vastgesteld dat deze onvoldoende gestandaardiseerd werd afgenomen (d.i. betrouwbaarheid) en onvoldoende afgestemd was op de doelgroep (cfr. validiteit) Zo was de huidige Stresstool te talig en de pictogrammen te westers. Daarnaast wordt stress op verschillende manieren geuit in de verschillende culturen. Bovendien werd vastgesteld dat de vraag naar controle over stress onduidelijk was en de vraag naar het effect op de ouder-kindrelatie te bedreigend was. Er werd geconcludeerd dat de Stresstool stress niet op een betrouwbare en valide manier in kaart bracht bij de doelgroep. Daarom werd er beslist om een nieuwe versie van de Stresstool te maken, waarbij er meer rekening gehouden werd met de doelgroep. Ook werden suggesties gegeven voor het aanpassen van de handleiding die bij de Stresstool hoort.

De tweede hulpvraag werd niet beantwoord wegens de grote omvang van de eerste hulpvraag. Daarom wordt er gesuggereerd om hier verder onderzoek naar uit te voeren.

10. Referentielijst

Aldwin, C.M. (2004). Culture, Coping and Resilience to Stress. In Centre for Bhutan Studies. *Gross National Happiness and Development - Proceedings of the First International Conference on Operationalization of Gross National Happiness* (pp. 563-573). Thimpu, Bhutan: Centre for Bhutan Studies

Ang, W., Verpooten, L. (2016). Cultuursensitieve zorg: hoe doe je dat? *HuisartsNu*, 45 (3), 135-137. <https://doi.org/10.1007/s40954-016-0057-5>

Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133-154.

Asscher, J., & Paulussen-Hoogeboom, M. (2005). De invloed van protectieve en risicofactoren op de ontwikkeling en opv. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03060934>

Bakker, I., Bakker, K., Van Dijke, A. & Terpstra L. (1998). O & O in perspectief [Brochure]. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioural change. *Psychological Review*, 84, pp. 191-215.

Beaver, K.M. & Belsky, J. (2012). Gene-environment interaction and the intergenerational transmission of parenting: testing the differential-susceptibility

hypothesis. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21553075>

Belsky, J. (1984). *The Determinants of Parenting: A Process Model*. *Child Development*, 55(1), 83. doi:10.2307/1129836

Blaauw, E. (Drs) (2011, juni). *Alleenstaand, maar niet moederziel alleen. Een onderzoek naar de invloed van informele sociale steun op de mate van opvoedstress van alleenstaande moeder* (master thesis). Geraadpleegd van <https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/masterthesis20blaauw2c20es-3440583.pdf> op 7 februari 2019

Blokland, G. (2010). *Over opvoeden gesproken: methodiekboek pedagogisch adviseren*. (8e druk). Amsterdam, Nederland: uitgeverij SWP.

Boers, L., Vermaas, M. (2011). Ben jij cultureel competent? *Tijdschrift LVW*, 11 (4). Geraadpleegd op 24 oktober 2018, via <https://www.vilans.nl/docs/vilans/informatiecentrum/CultureelCompetent%20LVW.pdf>

Borra, R., Van Dijk, R., & Verboom, R. (2011). *Cultuur en psychodiagnostiek: professioneel werken met psychodiagnostische instrumenten*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Boteh, K. (2010). Opvoeden in andere culturen. *PHAXX*, 2010 (3), 13-14.

Bradley, R.H. & Corwyn, R. (2003). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53, 371-399.

Brooks-Gunn, J., & Duncan, G. J. (1997). The Effects of Poverty on Children. *The Future of Children*, 7(2), 55-71. <https://dx.doi.org/10.2307/1602387>

Bellaart, H., & Pehlivan, A. (2011). Met één hand kun je niet klappen. Geraadpleegd op 13 februari 2019, van <http://www.al-amal.nl/wp-content/uploads/2015/12/Forum-met-een-hand-kun-je-niet-klappen2.pdf>

Brummelte, S., Grunau, R.E., Synnes, A.R., Whitfield, M.F., & Petrie-Thomas, J. (2011). *Declining cognitive development from 8 to 18 months in preterm children predicts persisting higher parenting stress*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21334150>

Cohen, S. (1994). Perceived Stress Scale. Geraadpleegd op 6 december 2018, van <http://www.mindgarden.com/documents/PerceivedStressScale.pdf>

Colletta, N. (1979). Support systems after divorce: Incidence and impact. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 837-846.

Colletta, N. D., & Gregg, C. H. (1981). Adolescent mothers' vulnerability to stress. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 169, 50-54.

COTAN. (z.d.). Beoordelingen - COTAN Documentatie. Geraadpleegd op 29 november 2018, van <https://www.cotandocumentatie.nl/beoordelingen/>

De Beurs, E., Van Dyck, R., Marquenie, L. A., Lange, A., & Blonk, R. W. B. (2001).

De DASS: een vragenlijst voor het meten van Depressie, Angst en Stress.

Gedragstherapie, 34, 35–53. Geraadpleegd van

<http://www2.psy.unsw.edu.au/dass/>

De Brock, L. (1994). *Ouderlijk opvoedkundig handelen: de invloed van ouder-, kind-*

en contextuele kenmerken. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van

https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/145709/mmubn000001_172683815.pdf

Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old

hypotheses and new questions. *Clinical Psychology, Science and Practice*, 5, 314-

332. doi:10.1007/s10803-012-1604-y

Deater-Deckard, K., & Panneton, R. (2017). *Parental Stress and Early Child*

Development: Adaptive and Maladaptive outcomes. Cham, Zwitserland: Springer.

Desmyter, S. (2011). *Stress, coping en sociale steun bij ouders van kinderen in een*

begeleidingstehuis (Masterproef). Geraadpleegd op 3 november 2018, van

[dfhttps://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/789/122/RUG01-](https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/789/122/RUG01-)

[001789122_2012_0001_AC.p](https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/789/122/RUG01-001789122_2012_0001_AC.p)

Dierckx, D., Coene, J., Raeymaeckers, P. & van der Brug, M. (2015). *Armoede en*

sociale uitsluiting: jaarboek 2015. Leuven/Den Haag, België/Nederland: Acco.

Drenth, P. J. D., & Sijtsma, K. (2006). *Testtheorie: Inleiding in de theorie van de psychologische test en zijn toepassingen* (4e ed.). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Emck, C. (1998). *Stress management training voor jongeren met psychotische stoornissen*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://books.google.be/books?id=uv7qBYRC9GUC>

Evans, G. W., Boxhill, L., & Pinkava, M. (2008). Poverty and maternal responsiveness: The role of maternal stress and social resources. *International Journal of Behavioral Development, 32*(3), 232–237.
<https://doi.org/10.1177/0165025408089272>

Expoo. (2013). *Magazine Opvoedingsondersteuning*. Geraadpleegd op 20 oktober, 2018, van https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/Magazine_opvoedingsondersteuning_expoo.pdf

Factor, D. C., Perry, A., & Freeman, N. (1990). Brief Report: Stress, Social Support, and Respite Care Use in Families with Autistic Children. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 20*(1), 139–146.

Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2000). Positive affect and the other side of coping. *American Psychologist, 55*, 647-654.

George, C., Herman, K.C. & Ostrander, R. (2006). *The family environment and developmental psychopathology: the unique and interactive effects of depression, attention, and conduct problems*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16858639>

Hammond, R. A., & Axelrod, R. (2006). The Evolution of Ethnocentrism. *Journal of Conflict Resolution*, 50(6), 926–936. <https://doi.org/10.1177/0022002706293470>

Hargrove, M.B., Nelson, D.L., & Cooper, C. (2013). Generating eustress by challenging employees: helping people savor their work. *Organizational Dynamics*, 42(1), 61-70. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2012.12.008>

Harknett, K. (2006). The relationship between private safety nets and economic outcomes among single mothers. *Journal of Marriage and Family*, 68, 172 - 19.

Honey, E., Hastings, R. P., & McConachie, H. (2005). Use of the Questionnaire on Resources and Stress (QRS-F) with parents of young children with autism. *Autism*, 9(3), 246–255. <https://doi.org/10.1177/1362361305053256>

Inloopteam Pothoek » Sterke moeders, sterke kinderen. (z.d.). Geraadpleegd op 30 maart 2019, van <http://www.inloopteams-antwerpen.be/pothoek/procesgroep/>

Inloopteam Zuidrand. (z.d.). Zuidrand Weblog. Geraadpleegd op 5 november 2018, van <http://www.inloopteams-antwerpen.be/zuidrand/>

Jennifer, K., Connor-Smith, Flachsbart, C. (2007). Relations Between Personality and Coping: A Meta-Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1080-1107.

Kaptein, A. A., Prins, J.B., Collette, E. H., & Hulsman, R. L. (2010). *Medische psychologie*. Geraadpleegd op 31 januari 2019, van <https://books.google.be/books?id=UyBaBeIwzzEC>

Kind en Gezin (2012). *Kind en gezin – Rapport 'Het kind in Vlaanderen 2012'*. Geraadpleegd op 22 oktober 2018, van http://www.kindengezin.be/img/Het_kind_in_Vlaanderen_2012.pdf

Kind en Gezin (2018). Welvaart, inkomen, armoede en kansarmoede. In *Het kind in Vlaanderen 2017* (pp. 80 – 105). Brussel: Kind en Gezin.

Kind en Gezin (z.d.). *Kansarmoederegistratie door Kind en Gezin*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/>

Kind en Gezin (z.d.). Inloopteams. Geraadpleegd op 28 oktober 2018, van <https://www.kindengezin.be/gezinsondersteuning/dienstverlening-door-partners/opvoeding/inloopteams/>

Larsen, R., Buss, D. & Wismeijer, 1. (2013). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. Berkshire: McGraw-Hill.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.

Magnuson, K.A., & Duncan, G.J. (2002). *Parents in poverty*. In M.H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 4, 2nd ed., pp. 95–121). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Maroufizadeh, S., Foroudifard, F., Navid, B., Ezabadi, Z., Sobati, B., & Omani-Samani, R. (2018). The Perceived Stress Scale (PSS-10) in women experiencing infertility: a reliability and validity study. *Middle East Fertility Society Journal*, 23, 456–459.

McLoyd, V.C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185–204

Mijn kwartier (27 april 2014). Geraadpleegd op 6 februari 2019 via <https://www.mijnkwartier.be/burnout/hoe-veroorzaakt-interne-locus-of-control-burn-out/>

Moors, G. (2004). Facts and Artefacts in the Comparison of Attitudes Among Ethnic Minorities. A Multigroup Latent Class Structure Model with Adjustment for Response Style Behavior. *European Sociological Review*, 20(4), 303–320. <https://doi.org/10.1093/esr/jch026>

Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. (z.d.). Instrumenten voor richtinggevende diagnostiek. Geraadpleegd op 9 maart 2019, van <https://www.ncj.nl/>

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Opvoedingsproblemen. Geraadpleegd op 31 januari 2019, van <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp/Opvoedingsproblemen>

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Betrouwbaarheid. Geraadpleegd op 17 maart 2019, van <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Databank-Instrumenten-Meer-informatie/Betrouwbaarheid>

Netwerk cultuursensitief werken (2018). *Nieuwsbrief oktober 2018*. Geraadpleegd op 30 oktober 2018, via <http://www.netwerkcultuursensitiefwerken.nl>

Nevid, J.S., Rathus, S.A. en Greene, B., (2017). *Psychiatrie: een inleiding* (9^e editie). Amsterdam: Pearson Benelux BV.

Opvoedingsbelastingsvragenlijst (OBVL) | TelePsy. (z.d.). Geraadpleegd op 30 maart 2019, van <https://www.telepsy.nl/obvl>

Opvoedings- en gezinsondersteuning (z.d.). Geraadpleegd op 20 oktober, 2018, van <https://www.expoo.be/opvoedings-en-gezinsondersteuning-0>

Östberg M. (1998). Parental stress, psychosocial problems and responsiveness in help-seeking parents with small (2–45 months old) children. *Acta Pædiatr*, 87: 69–76. Stockholm.

Östberg, M., Hagekull, B. & Hagelin, E. (2007). Stability and prediction of parenting stress. *Infant and Child Development*, 16, 207–223.

Pascoe, J.M., Loda, F.A., Jeffries, V. & Easp, J.A. (1981). The association between mother's social support and provision of stimulation to their children. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 2, 15-19.

Pels, T., Distelbrink, M., Postma, L., (2009). *Opvoeding in de migratiecontext: review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut

Plomp, J. (2003). *Nooit meer moe*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://books.google.be/books?id=8r02FDRVJEAC>

Poortinga, Y.H., Van Der Flier, H.D., Pieter J. D., Te Nijenhuis, J., Resing, W.C.M, Hessels, M.G.P, Van Den Berg, R.H., Van Leest, P.F., Van Der Maesen De Sombreff, P.E.A.M, Abell, P., Phalet, K., Verkuyten, M., Verhoeven, L., Possel, A.C., Bleichrodt, N. & Van De Vijver, F. (2001). *Diagnostiek Bij Allochtonen: Mogelijkheden En Beperkingen Van Psychologische Tests*. Lisse: Swets En Zeitlinger.

Rietveld, L. (2011). *De toepasbaarheid van meetinstrumenten bij migrantenkinderen en hun ouders*. Geraadpleegd op 21 oktober, via www.nji.nl

Ruijsenaars, A. J., Van den Bergh, P. M., & Schoorl, P. M. (2012). *Orthopedagogiek: ontwikkelingen, theorieën en modellen: een inleiding (6e ed.)*. Antwerpen, België: Garant.

- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55 (1), 68-78. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Overview of self-determination theory: An organismic dialectical perspective.
- Sameroff, A. J. (Ed.) (2009). The transactional model of development: How children and contexts shape each other. Washington, DC: American Psychological Association.
- Smith, C.A. and Kirby, L.D. (2009) Putting appraisal in context: Toward a relational model of appraisal and emotion, *Cognition & Emotion*, 23:7,1352 — 1372
- Sumner, W. G. (1940). *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston, Verenigde Staten: Ginn and Company.
- Te Poel, Y., Geraci, D., Van Driel, J., & Termaat, P. (2012). *Interculturele diagnostiek bij kinderen en jongeren*. Utrecht, Nederland: Nederlands Instituut van Psychologen (NIP).
- Terluin, B. (1998). Wat meet de Vierdimensionale Klachtenlijst (4DKL) in vergelijking met enkele bekende klachtenlijsten? *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 76(8), 435-441. Geraadpleegd van www.emgo.nl/files/1567

Valkeneers, G. & Vanhoornissen, T. (2015). *Inleiding in de statistiek voor de gedragswetenschappen*. België, Leuven: Acco.

Van de Vijver, F. J. R. (2017). *Diagnostiek en testgebruik met allochtonen*. In J. Knipscheer & R. Kleber (Eds.), *Psychologie en de multiculturele samenleving* (pp. 191-214) (fourth revised ed.). Houten, the Netherlands: Bohn Stafleu van Loghum.

Van den Berg, D. (z.d). *Ouderlijke Stress: Voedingsbodem voor Negatieve Kwaliteit van het Ouderschap en Probleemgedrag?* (Scriptie). Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/28435/Scriptie%20Ouderlijke%20stress%2C%20kwaliteit%20Ouderschap%20en%20Probleemgedrag%20-%20Deborah%20van%20den%20Berg%201114859.pdf?sequence=1>

Van den Mooter, M. (2012). *Faire diagnostiek: een inleiding*. Opgesteld naar aanleiding van een vorming vanuit de koepel Vrije Centra voor Leerlingenbegeleiding. Geraadpleegd op 22 oktober, 2018, op <http://www.vclb-koepel.be/professionals/kansenbevordering3/faire-diagnostiek/basisprincipes-van-faire-diagnostiek/faire-diagnostiek---inleiding2>

Van der Ploeg J. (2017) *Afwijzing, stress en eenzaamheid*. In: *Eenzaamheid bij jeugdigen*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten

Van Gucht, D. (2016). *Modellen voor het voorspellen van gezondheidsgedrag*. In A. Moons (Red.) *Gezondheidspsychologie* (pp 115). Amsterdam: Pearson.

- Van Gucht, D. (2016). Omgaan met stress. In A. Moons (Red.) *Gezondheidspsychologie* (pp 232-233). Amsterdam: Pearson.
- Van Hove, H. (2011). Kwalitatief onderzoek naar stress en coping bij vaders van jongeren met een niet-aangeboren hersenletsel (Masterproef). Geraadpleegd op 31 januari 2019, van <https://lib.ugent.be/en/catalog/rug01:001789094?access=online&faculty=PP-VL&i=3645&sticky=type-access-faculty&type=master>
- Vanmuysen, E. (2016). Pedagogie (ongepubliceerde cursus van de opleiding Toegepaste Psychologie). Thomas More Antwerpen.
- Verhoeven, N. (2018). Wat is onderzoek? Praktijkboek voor methoden en technieken. Boom: Amsterdam.
- Verhulst, A., Kroes, G., De Meyer, R., Nguyen, L., & Veerman, W. J. (2015). *Handleiding OBVL*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://books.google.be/books?id=KwQnKgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=handleiding+obvl&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwivv4vtsqrgAhVJJ1AKHRFHD2AQ6wEINjAB#v=onepage&q=handleiding%20obvl&f=false>
- Verhulst, J. (2005, januari). Stress onder controle. Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <https://books.google.be/?hl=nl>
- Verschuieren, K. & Koomen, H. (2016). *Handboek diagnostiek in de leerlingenbegeleiding: kind en context* (6). Antwerpen/Apeldoorn, België/Nederland: Garant.

Vettenburg, N. (2009). Maatschappelijke Kwetsbaarheid op School. Geraadpleegd op 25 oktober 2018, van

http://www.welwijs.be/presentaties_studiedag_okt09/2009Vettenburg.pdf

Yates, T.M., Obradovic, J. & Egeland, B. (2010). Transactional relations across contextual strain, parenting quality, and early childhood regulation and adaptation in a high-risk sample. *Development and Psychopathology*, 22, 539-555.

Zaharna, R. S. (1995). Understanding Cultural Preferences of Arab Communication Patterns. *Public Relations Review*, 21(3), 241–255. Geraadpleegd van <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0363811195900241>

11. Bijlagen

Bijlage I: Informatieboekje van Inloopteam Zuidrand

Basishouding van de medewerkers De medewerkers zijn het menselijk kapitaal van een inloopteam. De persoon van de medewerker van een inloopteam is zeer belangrijk, een medewerker zet zichzelf in als 'werkinstrument'. De basishouding, profiel, ervaring, deskundigheid van de medewerker zorgt er mee voor of ouders al dan niet bereikt worden, of ouders blijven komen of afhaken, welk aanbod een inloopteam kan ontwikkelen, hoe de werking van een inloopteam kan groeien en zich verdiepen, kan groeien in kwantiteit en kwaliteit. Het maakt de werking en de continuïteit van een inloopteam ook heel kwetsbaar. Er moet daarom geïnvesteerd worden in dit menselijke kapitaal en aandacht zijn voor ondersteuning, intervisie, supervisie en opleiding.

- Respectvolle houding t.o.v. kinderen en ouders en tegenover verschillende meningen, visies, waardenkaders.
- Uitgaan van een eigen opvoedkundig weten dat uniek is voor kind en ouder en zijn context. Niet adviserende houding bij medewerker, wel deskundigheid achter de hand houden.
- Oog hebben voor perspectief vanuit kind, vanuit ouder en vanuit context.
- Niet vertrekken vanuit een oordelende houding, proberen te begrijpen waarom een ouder of een kind op een bepaalde manier reageert
- Kritisch reflecteren over eigen kijk en handelen
- Positieve ingesteldheid. Op zoek gaan naar krachten in ouders en kind.

Kwaliteit en innovatie

Aangezien er geen wetenschappelijk onderzoek over de effecten van dit aanbod voorhanden is, investeren inloopteams in de ontwikkeling van aanbodsvormen waarvan ze op basis van eigen interne evaluaties besluiten dat ze kwetsbare gezinnen bereiken en aansluiten bij de vragen en behoeften van gezinnen.

Valerie De Coen
27/10/2015

DOELSTELLINGEN

In de realisatie van haar dienstverlening streeft het Inloopteam ernaar om samen met de betrokken ouders, partners en diensten in de omgeving:

- de ontplooiing en de zelfredzaamheid van deze gezinnen en aanstaande ouders te doen toenemen op het vlak van de opvoeding van hun kinderen, de mondigheid van opvoeders en de groei van hun zelfbeeld en gevoel van zelfwaarde te stimuleren;
- de draagkracht van ouders in het opnemen van hun verantwoordelijkheid naar hun (potentiële) kinderen te stimuleren en te ondersteunen;
- de groeimogelijkheden en krachten van de gezinnen zichtbaar te maken, in de eerste plaats met en voor de gezinnen zelf, maar ook ten aanzien van andere betrokkenen in het ondersteuningsproces;
- de ontwikkelingskansen van jonge kinderen te optimaliseren;
- de noodzakelijke kanalen en voorzieningen te vinden, te gebruiken of het ontstaan ervan te stimuleren;
- ervoor te zorgen dat de gezinnen weten waarvoor ze bij het INLOOP-team terecht kunnen en er ook effectief gebruik van maken.
- de omgeving te sensibiliseren inzake opvoeding en kansarmoede.

AANBOD

Om de laagdrempelige en integrale ondersteuning aan gezinnen in kwetsbare posities te realiseren organiseert een inloopteam ondersteuningsaanbod.

Voor het bereiken van kwetsbare gezinnen in een Huis van het Kind moet er minimaal spel en ontmoeting, onthaal, groepswork en een consultatiebureauwerking aanwezig zijn in combinatie met individuele ondersteuning.

Naast deze organisatie van aanbod, hebben de inloopteams ook een belangrijke signaalfunctie opdat alle aanbod toegankelijk is voor een brede groep van ouders en opvoedingsverantwoordelijken.

De inloopteams zijn belangrijke partners in de Huizen van het Kind. Als aanbod brengen zij in:

Spel en Ontmoeting / Ontmoetingsplaats

Het aanbod spel en ontmoeting ervaren de inloopteams als het hart van een Huis van het Kind. In de spel- en ontmoetingsplaats kunnen jonge kinderen en hun opvoeders en/of andere opvoedingsverantwoordelijken in aanwezigheid van (één of meerdere) medewerkers samen tijd doorbrengen. De ouder krijgt er de gelegenheid om tot rust te komen, andere ouders te ontmoeten, ... Kinderen krijgen er de gelegenheid om te spelen met hun eigen ouders of met andere kinderen, om sociale ervaringen op te doen.. De medewerkers hebben daarbij een faciliterende rol.

In het decreet preventieve gezinsondersteuning is 'spel en ontmoeting' een afzonderlijke aanbodsform. Dit aanbod is ook vanuit de inloopteams gegroeid en wordt gezien als spilfunctie voor andere aanbod: groepswork kan er bijv. op inhaken. Spel en ontmoeting kan zorgen voor verbinding met andere activiteiten van het inloopteam en/of het Huis van het Kind.

Onthaal

Onder onthaal wordt verstaan: een of meerdere contacten die nodig zijn om een specifieke, concrete en enkelvoudige vraag af te ronden. Onthaal vindt plaats met een normale intensiteit.

Individuele ondersteuning

Binnen de individuele ondersteuning vertellen de gezinnen hun 'verhaal'. Individuele ondersteuning bestaat uit ondersteuning in trajectvorm, met de intensiteit die nodig is volgens de dienstverlener. Hierbij worden complexe, meervoudige vragen behandeld die een vast vertrouwenspersoon en/of aanspreekpunt noodzakelijk maken.

Groepswork

In groepsgerichte opvoedingsondersteunende activiteiten komen ouders en/of aanstaande ouders samen, al dan niet vergezeld van hun kinderen, om op een deskundige en methodische manier te werken aan het versterken van de ouderlijke competenties en aan de kwaliteit van de opvoedingssituatie. De groepsbijeenkomsten kunnen variëren van eenmalige themabijeenkomsten, ervaringsgericht groepswork tot een langdurige cyclus.

Bij de uitbouw van een Huis van het Kind is het belangrijk dat alle partners van het samenwerkingsverband stilstaan bij deze uitgangspunten en het samen verbijzonderen voor het Huis van het Kind op een welbepaalde locatie.

1. Vrijwilligheid en autonomie van de gezinnen

De dienstverlening van een inloopteam is volledig gebaseerd op een vrijwillige deelname van de gezinnen. Het aanbod is niet vrijblijvend, maar de deelname van de gezinnen is en blijft geheel vrijwillig.

De gezinnen zijn autonome eenheden en worden ook aldus behandeld. We zetten in op **autonome motivatie** van de gezinnen om hen te versterken in hun competenties en opvoedingskwaliteiten.

2. Presentie als vertrekpunt voor professioneel handelen

Inloopteams zijn er voor de anderen, zodat een vertrouwensrelatie wordt opgebouwd, de ander zich gezien en gehoord voelt en zich volwaardig mens voelt. De ander hoeft niet te veranderen. Door de ander onvoorwaardelijk te accepteren, ontstaat er ruimte aan wat zich niet laat maken of afdwingen.

De inloopteams vertrekken vanuit dit gedachtegoed bij het vormgeven en uitvoeren van hun dienstverlening. In het omgaan met mensen die op een of andere manier kwetsuren opliepen is deze theorie zeer belangrijk. Het betekent onder meer: het investeren in lange termijn relaties met mensen, vertrouwen opbouwen, mensen tijd en ruimte geven. Inloopteams zetten in op verbinding. In eerste instantie tussen ouders en kinderen, verbinding met andere ouders en verbinding met de buurt en omgeving waarin kinderen opgroeien.

3. Laagdrempelig en toegankelijk

- o bekend: ouders en andere opvoeders kennen de visie, de contactgegevens, de activiteiten en het dienstverleningsaanbod.
- o bereikbaar: het kost weinig inspanning, zowel fysisch, ruimtelijk als in tijd, om zich op het dienstverleningsaanbod en de activiteiten te beroepen.
- o betaalbaar: het kost weinig financiële inspanning om zich op het dienstverleningsaanbod en de activiteiten te beroepen.
- o bruikbaar: de dienstverlening en de activiteiten zijn efficiënt en effectief en ze sluiten aan bij de noden en behoeftes van het gezin.
- o begrijpelijk: het aanbod aan dienstverlening en activiteiten is duidelijk en transparant.
- o beschikbaar: er is voor het gezin een aanbod voorhanden.
- o betrouwbaar: het gezin voelt zich welkom, heeft er vertrouwen in dat hun privacy wordt gerespecteerd en voelt zich gehoord in hun verhaal en hun vragen.

4. Faciliteren heeft voorrang op structureren

Inloopteams werken vraaggestuurd.

De vragen en behoeften van de ouders staan voorop. Ook al stellen ouders geen expliciete (hulp)vraag toch zijn de medewerkers van de inloopteams alert voor eventuele achterliggende problematieken. Medewerkers van het inloopteam creëren contexten en faciliteren processen waardoor ouders eigen opvoedkeuzes kunnen maken. De medewerkers kunnen ook zelf naar de gezinnen toestappen wanneer zij ervaren dat een gezin het moeilijk heeft of wanneer zij zich zorgen maken over bepaalde opvoedingsituaties.

Wanneer medewerkers van het inloopteam verontrust zijn over bepaalde (opvoedings)situaties, worden er stappen ondernomen om de veiligheid van het kind te garanderen. Deze gebeuren steeds in samenspraak met de ouder(s). Waar mogelijk proberen de medewerkers van het inloopteam de ouder(s) te ondersteunen opdat hij zelf stappen onderneemt om de situatie te veranderen.

Voor de positionering van de inloopteams binnen de Huizen van het Kind betekent dit dat er bijzondere aandacht moet gaan naar dit faciliteren en dat deze processen niet mogen bemoeilijkt worden door te veel structuur en regels. Ook betekent het dat er een ruim aanbod moet zijn (opvoedcursussen, ontmoeting, individuele gesprekken,) en ouders zelf moeten kunnen kiezen wat voor hen meest ondersteunend is. Ouders kunnen ook kiezen dit niet te doen.

5. Integraal werken

Inloopteams werken integraal. Dit betekent dat ze niet enkel aandacht hebben voor het kind en voor de ouder(s) maar ook voor de omgeving waarbinnen kinderen grootbrengen zich afspeelt. Inloopteams hanteren een brede definitie van opvoedingsondersteuning: het gaat om emotionele, sociale, informatieve, praktische steun. Het gaat ook over signaleren en doorverwijzen indien nodig. Kennis en informatie, vaardigheden, waarden en normen, eigen opvoedingsgeschiedenis zijn alle belangrijke elementen.

Inloopteams hebben aandacht voor de verschillende levensterreinen die voor gezinnen belangrijk zijn (werk, wonen, vrije tijd, ...) en werken samen met partners zoals bijv. het regioteam van Kind en Gezin, Samenlevingsopbouw, OCMW, basiseducatie, opvoedingswinkel, kraamzorg, wijkgezondheidscentra, CAW, kinderopvang,....

6. Empowerment

Uitgangspunt is dat mensen in staat zijn om inzicht en controle te verwerven over persoonlijke, sociale, economische en politieke krachten.

Inloopteams werken met de kracht van gezinnen, met hun bekwaamheden en groeimogelijkheden. Ze ervaren dat gezinnen geconfronteerd worden met sociale uitsluitingsmechanismen. Inloopteams willen zowel gezinnen individueel sterker maken en werken met de kracht van gezinnen als een signaalfunctie vervullen naar de onmiddellijke omgeving van gezinnen en de bredere maatschappelijke context.

7. Preventief (belangrijk gezien link IJH)

Inloopteams zijn preventieve diensten. Ze werken vaak met complexe situaties, met gezinnen die - om diverse redenen - ontgoocheld zijn in hulpverlening. Inloopteams situeren zich dan ook op de overgang tussen preventie en hulpverlening maar bieden geen hulpverlening. Er wordt ondersteuning op maat geboden en indien nodig ook toeleiding naar de hulpverlening (bemiddeling, zorgafstemming, trajectbegeleiding, ...)

8. Taalbeleid

Inloopteams hanteren een duidelijk taalbeleid met respect voor diversiteit. Inloopteams hechten zeer veel belang aan de thuistaal, de moedertaal, de taal die ouders met hun kinderen praten. De moedertaal heeft een expliciete plaats in het aanbod van het inloopteam zonder hierbij afbreuk te doen aan het Nederlands als taal van de omgeving, school, dienstverlening. Medewerkers spreken Nederlands maar sluiten aan bij de taal van ouders bij het geven van moeilijke informatie, om processen te faciliteren, beladen gesprekken te voeren, ...

Inloopteam Zuidrand

'Yet, in spite of the strong body of research linking poverty to poor outcomes, there is equally good evidence to show that most parents living in poverty are remarkably resilient and possess strong coping skills in the face of the adversity in their lives. (Katz, Corlyon, La Place & Hunter, 2007, p.1)'

1. Missie en visie

Het Inloopteam wil een **laagdrempelig aanspreekpunt** zijn voor (aanstaande) gezinnen met jonge kinderen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

We willen een leuke plek bieden waar iedereen kan binnenkomen, waar plezierige dingen gebeuren, een plek waar niets moet maar waar er kansen zijn tot verbindingen, en nog zoveel meer.

We willen een organisatie zijn waar ouders en kinderen ervaringen opdoen en sterker worden. Zo proberen we de **ontwikkelingskansen** van jonge kinderen te optimaliseren en de groei van een **positieve identiteit** en positieve zelfwaarde bij ouder en kind te ondersteunen. Ook willen we de **ontplooiing en de zelfredzaamheid** van deze gezinnen en aanstaande ouders doen toenemen in het opvoedingsproces.

We trachten dit te bereiken op basis van volgende principes:

- De **vragen** en behoeften van de ouders staan voorop. De medewerkers van het inloopteam creëren contexten en faciliteren processen waardoor ouders eigen (opvoed)keuzes kunnen maken.
- De dienstverlening van een inloopteam is volledig gebaseerd op een vrijwillige deelname van de gezinnen. We zetten in op **autonome motivatie**.
- We werken met de **kracht van gezinnen**, met hun bekwaamheden en groeimogelijkheden.
- We werken **integraal**. Dit betekent dat we niet enkel aandacht hebben voor het opvoedingsproces tussen kind en de ouder(s) maar ook voor de omgeving waarbinnen kinderen grootbrengen zich afspeelt.
- Het Inloopteam zet in op **verbinding**. In eerste instantie tussen ouders en kinderen, verbinding met andere ouders en verbinding met de buurt en omgeving waarin kinderen opgroeien.
- We vervullen een **signaalfunctie** naar de onmiddellijke omgeving en de bredere maatschappelijke context wanneer we ervaren dat gezinnen geconfronteerd worden met sociale uitsluitingsmechanismen.

Missie en visie Inloopteamwerking Thuishulp vzw binnen de Huizen van het Kind

MISSIE

Inloopteams staan voor integrale en laagdrempelige ondersteuning van aanstaande gezinnen en gezinnen met jonge kinderen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Vanuit de jarenlange expertise in deze dienstverlening, formuleren de inloopteams volgende uitgangspunten als cruciale elementen voor het duurzaam bereiken en aansluiten bij de behoeften van deze gezinnen.

Binnen de inloopteamwerking houden we rekening met de meervoudige identiteit van de leden van de gezinnen: iedereen behoort tot een veelheid van groepen: nationaliteit, een beroepsgroep, groep mannen, groep vrouwen, een hobbyclub, etnische groep, taalgroep, een wijk, ... Sommige groepen zijn belangrijk voor de identiteit, terwijl anderen niet zo belangrijk zijn. Er is een hiërarchie van groepen en die kan veranderen in de tijd. Je hoeft ook niet te kiezen tussen het één of het ander. Het is aan mensen zelf om de mix te maken van de elementen die zij wensen over te nemen uit de verschillende groepen waartoe ze behoren. Elke mens is in meerdere of mindere mate een deel van een bepaalde groep. Maar mensen nemen nooit alle gewoonten van een groep over, ze zijn ook kritisch, maken hun eigen keuzes en kunnen ook kiezen voor evolutie en verandering.

Doelgroep

Iedereen is welkom. De aanbodsvormen zijn echter afgestemd op maatschappelijk kwetsbare gezinnen. Vanuit het principe van proportioneel universalisme staat de dienstverlening in verhouding tot wat men nodig heeft. Dit betekent dat inloopteams inspanningen doen om het aanbod vooral bekend en toegankelijk te maken voor gezinnen in maatschappelijk kwetsbare situaties. Vanuit hun expertise wijzen de inloopteams op het risico om mensen vast te pinnen op hun kwetsbare status zonder deze te miskennen (en er erkenning voor te geven).

Visie

Als inloopteam willen we een aanspreekpunt zijn voor aanstaande gezinnen en gezinnen met kinderen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

We willen een leuke plek bieden waar iedereen kan binnenkomen, waar plezierige dingen gebeuren, waar ouders en kinderen ervaringen opdoen en sterker worden, een plek waar niets moet maar waar er kansen zijn tot verbindingen, en nog zoveel meer.

We wensen dit te bereiken op basis van volgende principes:

1. De vrijwilligheid en autonomie van de gezinnen
2. Presentie als vertrekpunt voor professioneel handelen
3. Laagdrempelige en toegankelijke dienstverlening
4. Faciliteren heeft voorrang op structureren
5. Integraal werken
6. Empowerment
7. Preventief werken
8. Duidelijk taalbeleid

2. Veranderingstheorie

3.1 Theoretische uitgangspunten

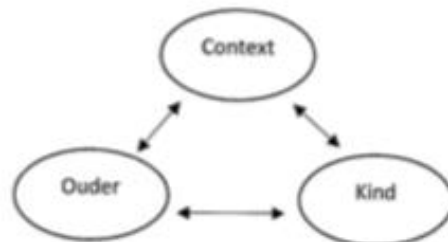
De veranderingstheorie van inloopteam Zuidrand is gebaseerd op vier theoretische uitgangspunten: het transactionele model van opvoeding, het balansmodel, de zelfdeterminatietheorie en de stresstheorie.

3.1.1 *Het transactionele model van opvoeding*

Het transactionele model van opvoeding gaat er van uit dat opvoeding niet in isolatie plaats vindt, maar is ingebed in een bredere sociale context. Het is een zelfsturend proces dat, mits beschermende factoren, in zeer uiteenlopende omstandigheden kan blijven functioneren.

Het transactionele model bevat 3 belangrijke actoren, nl. het kind, de opvoeder en de context. Deze actoren beïnvloeden elkaar wederzijds. Een verandering in de ene actor brengt via interactie een reactie bij de andere teweeg, en omgekeerd.

- *Het kind:*
Elk kind wordt geboren met een bepaalde persoonlijkheid. Deze persoonlijkheidskenmerken zorgen ervoor dat het kind op een unieke wijze zal reageren op zijn of haar omgeving.
- *De opvoeder:*
De opvoeder is de volwassene die het kind opvoedt. Deze rol kan zowel door biologische ouders, stiefouders, grootouders als leraars,... worden uitgeoefend. Net zoals het kind heeft de opvoeder een unieke persoonlijkheid met persoonlijkheidskenmerken op cognitief, emotioneel, sociaal en gedragsmatig vlak.
- *De context:*
Onder de context verstaan we alle factoren die met de sociale omgeving te maken hebben, bv. het sociaal netwerk, de echtelijke relatie, werk en de economische status. Deze contextfactoren kunnen zich zowel in het gezin, de directe sociale omgeving als in de samenleving bevinden.

3.1.2 Het balansmodel

Het balansmodel gaat er van uit dat opvoeding een proces is waarin ouder en kind elkaar wederzijds beïnvloeden. De meeste ouders groeien als opvoeder met het kind mee. De opvoedingstaken die de ouder ervaart zijn bijgevolg in evenwicht met de vaardigheden van de ouder om de situatie aan te kunnen.

Toch raakt de balans tussen de opvoedingsvaardigheden en -taken van de ouder soms ontregeld. Zo kunnen kenmerken van het kind, de ouder of de context het gezinsleven belasten. Dit vraagt extra energie van de ouder om de opvoeding op het goede spoor te houden. Het ervaren van één probleem vormt vaak geen al te grote bedreiging voor de kwaliteit van de opvoeding. Er zijn bijna altijd beschermende factoren aanwezig die de ouder in staat stellen de balans meteen te kunnen herstellen. Naarmate het aantal problemen en risicofactoren stijgt, daalt de draagkracht van de ouder om deze risico's zelf aan te kunnen evenredig.

Het balansmodel stelt dat de beschermende en risicofactoren die de ontwikkeling van het kind beïnvloeden zich situeren op 3 niveaus (Bakker et al., 1998):

- *Het microniveau:*
Op dit niveau bevinden zich de ouderfactoren, kindfactoren en interne gezinsfactoren, bv. opvoeding, gezinsinteracties en eigenschappen van de gezinsleden.
- *Het mesoniveau:*
Op het mesoniveau situeren zich sociale factoren, buurtfactoren en externe gezinsfactoren, bv. het sociale netwerk, kwaliteit van de buurt en verbinding met de school.
- *Het macroniveau:*
Hier bevinden zich de maatschappelijke en culturele factoren, zoals de etnische of culturele achtergrond, werk, opleiding en inkomen.

3.1.3 De zelfdeterminatietheorie

De zelfdeterminatietheorie gaat uit van een positief mensbeeld. De mens wordt gezien als een groeigericht organisme, met een innerlijke drang tot positieve zelfontwikkeling. Onderliggend aan deze groei zijn er drie psychologische basisbehoeften, nl. behoefte aan autonomie, behoefte aan competentie en behoefte aan verbinding. Deze behoeften zijn aangeboren en universeel. Het bevredigen van deze psychologische behoeften is een essentiële voedingsstof voor de groei en het mentale en fysieke welbevinden van mensen.

- *Behoeftte aan autonomie:*
Dit is de behoefte om je eigen richting te kunnen bepalen, je eigen doelen te stellen en 'eigenaar' te zijn van je eigen ontwikkeling. Het is niet hetzelfde als individualisme of onafhankelijkheid. Autonomie kan niet los of ten koste van anderen worden ontwikkeld. Ze ontstaat juist in relatie en verbondenheid met anderen.
- *Behoeftte aan competentie:*

Als deze behoefte is bevredigd dan heb je het gevoel dat je capabel bent om keuzes te maken en tot actie te komen. Waarbij je gelooft dat je beschikt over de juiste kennis, vaardigheden en het nodige zelfvertrouwen om hetgeen je wil veranderen tot een goed einde te brengen.

- *Behoeft*e aan verbondenheid:
De wens om ergens bij te horen is zeer menselijk en universeel. Elke mens heeft op zijn manier behoefte aan hechte en intieme relaties.

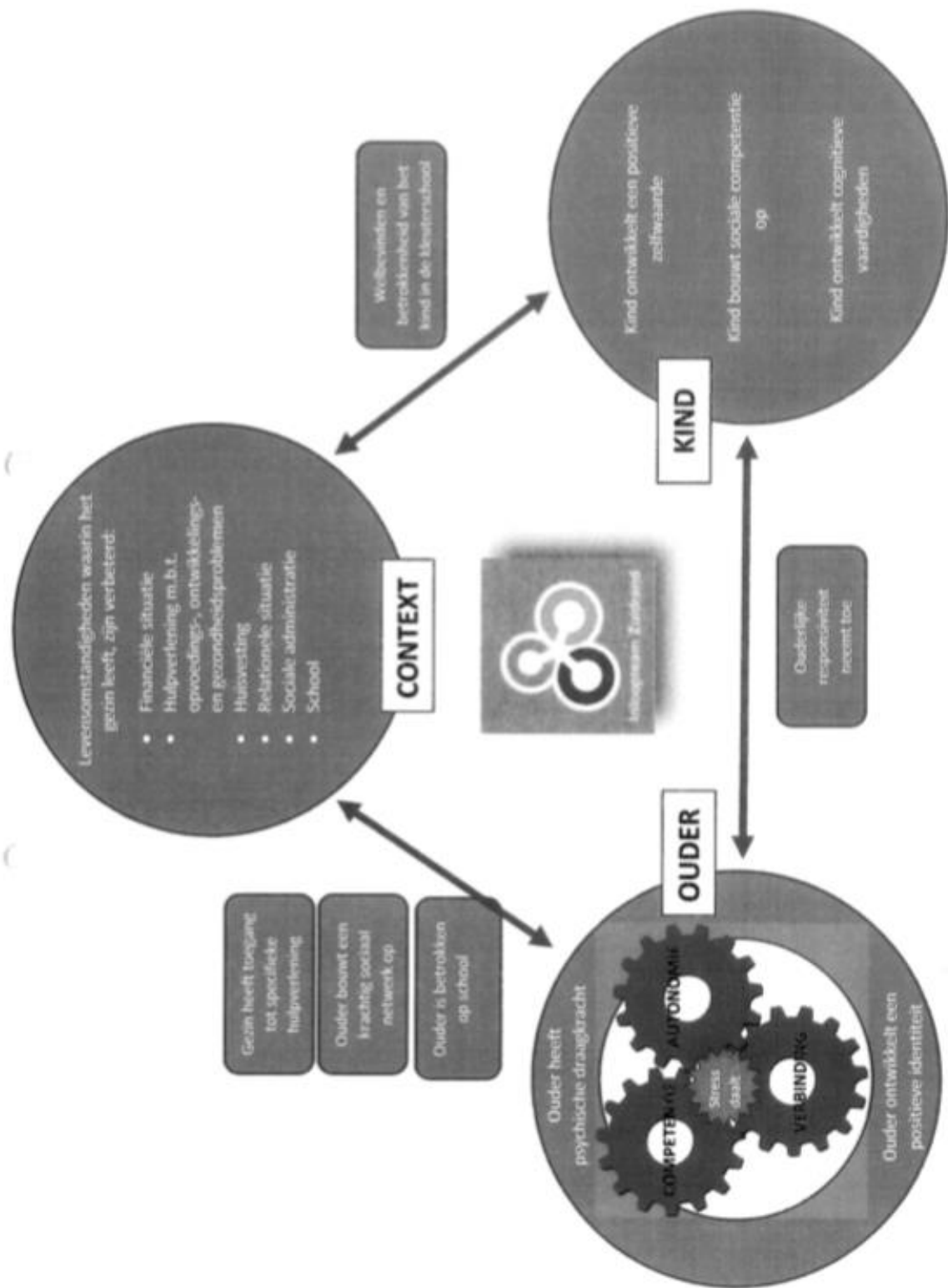
3.1.4 De stresstheorie

De stresstheorie stelt dat een hoog stressniveau er voor zorgt dat ouders meer geïrriteerd, boos of depressief zijn dan niet gestreste ouders. Ook is de opvoedingsstijl van de ouder meer autoritair of inconsistent bij het ervaren van stress. Beide hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van het kind.

Stress kan veroorzaakt worden door een opeenstapeling van kleine dagelijkse gebeurtenissen of grote belangrijke levensgebeurtenissen. Deze gebeurtenissen worden echter niet door iedereen als even stressvol ervaren. De interpretatie en de controleerbaarheid van de stressor spelen hierbij een belangrijke rol. De oorzaken van stress kunnen onderverdeeld worden in de 3 factoren van het transactioneel model:

- *De context*: een slechte relatie, sociale isolatie, armoede, discriminatie, ...
- *De ouder*: ernstige ziekte, zich niet competent voelen als ouder, werkloosheid...
- *Kind*: moeilijk temperament, moeilijk slaap- of eetpatroon, dagelijkse taken van het ouderschap, ...

Langdurige stress heeft een negatieve invloed op het ouderschap en op de ontwikkeling van het kind. Zo toont onderzoek aan dat ouders die een hoog stressniveau ervaren minder responsief zijn, meer gebruik maken van een harde en inconsistente opvoeding en het gedrag van hun kind sneller negatief interpreteren. Bovendien zijn zij minder tevreden over het ouderschap en is er vaker sprake van een negatieve ouder-kindrelatie. Hiernaast is er evidentie dat kinderen van gestreste ouders vaker onveilig gehecht zijn, minder positief sociaal gedrag vertonen en meer risico lopen op het ontwikkelen van emotionele en gedragsproblemen.

STRESSTOOL

Inloopteam Zuidrand

Informatie voor de afname van de stresstool

1. Achterliggende gedachte

Veel ouders die naar het Inloopteam komen, geven aan dat ze stress hebben. Bijgevolg is stress een belangrijk thema binnen onze werking. Ook gaan we er in onze veranderingstheorie van uit dat stress een grote invloed heeft op de ouderlijke responsiviteit (ouderlijke stress → minder responsieve ouder) en op andere doelen van de theorie. Deze stress kunnen we laten dalen door ouders te versterken/ krachten te behouden op de 3 behoeftes van de zelfdeterminatietheorie (nl. autonomie, competentie en verbinding). Deze theorie neemt bijgevolg een centrale rol in in onze impactevaluatie.

De stresstool is ontwikkeld om onze werking te evalueren. Zo willen we te weten komen of het Inloopteam er toe bijdraagt dat de stress van ouders daalt en op welke oorzaken van stress wij al dan niet een invloed kunnen hebben. Dit achterhalen we door de stresscores en coping technieken van evaluatie 1 en evaluatie 2 te vergelijken en te bevragen welke factor(en) dit verschil in scores heeft veroorzaakt.

2. Verwachtingen voor afnemer tijdens afname

- Afnames-instructies geven aan de ouders.
- Ouders bijsturen/ stresstool verduidelijken indien nodig tijdens de afname.
- Het gesprek rond stress tijdens de afname begeleiden en reacties van deelnemers peilen.
- Reacties van ouders peilen i.v.m. tool.
- Specifiek voor evaluatie 2: In gesprek peilen naar de factoren die hun stress doen dalen, de factoren die volgens ouders nodig zijn om hun stress te doen dalen of factoren die belemmeren dat stress daalt.
- Specifiek voor evaluatie 2: In gesprek peilen naar de coping technieken of inzichten in coping technieken die ouders tussen de 2 evaluaties verworven hebben.

EVALUATIE 1

1. Verloop afname

Deze tekst is ter ondersteuning bij de voorbereiding. Het is een mogelijke manier hoe je tijdens de afname zaken kan verwoorden, maar het is zeker niet verplicht dezelfde benoemingen te gebruiken. Het verloop van de afname blijft wel steeds hetzelfde. Voor een verkorte versie van het afnameverloop: [zie apart document](#).

1.1. Doel stresstool uitleggen

We zien dat veel mama's in onze groepen of speelhavens stress hebben. Daarom praten we vandaag en in (maand) over jullie stress. We praten over 'waar je stress van hebt' en over 'wat je nu al doet om minder stress te hebben'.

Er zijn twee soorten stress:

- **Positieve stress:** Dit is goede stress. Wanneer je positieve stress hebt, ben je blij (enthousiast). Je hebt zin om iets te doen (gemotiveerd) en je hebt hier energie voor (actief).
 - o Bijv. verjaardagsfeestje, goede punten krijgen op een toets, iemand bekend ontmoeten, ...
- **Negatieve stress:** Stress kan ook niet goed zijn. Wanneer je negatieve stress hebt, ben je bang, boos, geïrriteerd, ...
 - o Bijv. door een ruzie, problemen met geld, kinderen die heel veel wenen, ...

Als inloopteam willen wij er voor zorgen dat jullie minder negatieve stress hebben. Hoe gaan we dit doen? Door samen te praten over opvoeding, door tips te krijgen van andere mama's, door samen leuke dingen te doen, door nieuwe mensen te leren kennen... (competentie, autonomie, verbinding).

1.2. Materiaal uitleggen

- Laat de ouders hun naam op het blad noteren.
- Vraag aan de ouders toestemming om hun antwoordformulieren te bekijken en te verwerken.
Als een ouder dit niet wil, kan je voorstellen dat ze de documenten blanco teruggeeft bij de afronding.

A) Stressrugzak

Op dit blad staan foto's waar je stress van kan hebben. Trek een pijl van alle foto's waar je **de laatste maand¹ (of langer)** stress van hebt naar je rugzak. Als je bijv. al een hele maand stress hebt van je huis dan trek je een pijl van de foto 'huis' naar de rugzak. Als je maar 1 keer stress hebt gehad van je huis deze maand dan mag je geen pijl trekken. Is er geen foto van hetgeen waar je stress van hebt? Schrijf/teken het in de lege kader.

¹ In de stressrugzak willen we zicht krijgen op de stressoren die ouders gedurende een lange periode ervaren. Het gaat dus niet om stressoren die ze deze maand slechts één of enkele dagen ervaren. Deze eenmalige stressoren hoeven ouders niet aan te duiden op het document.

B) Blad stressmeting

Als je kijkt naar de foto's waar je een pijl hebt getrokken, van welke foto heb je de laatste maand (of langer) het meeste stress? Deze foto/woord plak/schrijf je op dit blad.

(Benadruk dat ze maar 1 stressor mogen kiezen)

o **Hoeveelheid stress:**

Als je denkt aan de foto die je op je blad geplakt hebt, hoeveel stress heb je hier de laatste maand (of langer) van gehad (aanduiden in juiste kader)? Als je helemaal vanboven een kruisje zet dan heb je heel veel stress van de foto. Dan denk je er bijna altijd aan. Als je helemaal vanonder een kruisje zet dan heb je er nooit stress van. Dan denk je er nooit aan.

o **Controle:**

Hier duid je aan of je controle hebt over deze foto/woord (duidt plaats gekozen stressor aan). Wat betekent controle? Dat je een manier hebt om om te gaan met de gekozen foto/ dat je iets aan de foto of de stress van de foto kan doen.

Bijvoorbeeld: Je hebt stress van je kind. Het is snel boos.

Je kan iets doen om minder stress te hebben. (bijv. sporten, TV kijken)

OF

Je kan er voor zorgen dat je kind minder boos is door bijv. te vragen aan familie wat zij doen als hun kind boos is, na te denken waarom je kind boos is,...

Rood is 'ik heb geen controle over de gekozen foto/woord', oranje is 'ik heb soms controle', groen is 'ik heb controle'. Zet een kruisje in de juiste kleur.

o **Coping mogelijkheden:**

Op dit blad staan verschillende dingen die je kan doen wanneer je stress hebt; Om meer controle te krijgen. Alle foto's op het papier kunnen goed zijn om iets aan je stress te doen. *Bijvoorbeeld Marta heeft stress van haar kind. Het is snel boos. Als ze stress heeft, doet ze 4 dingen waardoor haar stress minder wordt. 1) Ze sport, 2) ze bidt meer, 3) ze praat erover met haar man en 4) ze vraagt aan een groepswerker van het inloopteam 'wat kan ik doen als mijn kind boos is?'*

Als je kijkt naar het blad, welke dingen doe jij NU² al als je stress hebt van het woord/ de afbeelding die je geschreven/ geknipt hebt. Je mag alle dingen die je nu al doet opschrijven of op je blad plakken. Hier mag je dus meer dan 1 foto plakken.

(Benadruk dat ze meer dan 1 coping mogelijkheid mogen opschrijven.)

² De ouders schrijven de coping technieken op die ze gebruiken bij stress van de gekozen stressor. Dit kan afwijken van coping technieken die ze hanteren bij stress van een andere oorzaak.

o *Relatie ouder-kind:*

Als je stress hebt van de foto/woord die je gekozen hebt, hoe is de relatie met je kind dan? Merkt je kind niet dat je stress hebt? Of ben je soms strenger als je stress hebt?

Waarom vraag ik dit? Omdat sommige mama's en papa's zeggen dat ze sneller boos worden op hun kind als ze veel stress hebben. Of ze zijn strenger. Of ze weten minder goed wat hun kind nodig heeft. Dit is bij veel ouders zo. *Bijvoorbeeld een kind huilt omdat het moe is. Haar mama heeft zoveel stress dat ze niet ziet dat het kind moe is.*

Rood is 'als ik stress heb, word altijd snel boos op mijn kind of ben ik strenger. Oranje is 'als ik stress heb, is de relatie met mijn kind soms slecht, soms goed', groen is 'als ik stress heb, doe ik nooit anders tegen mijn kind. Ik word niet sneller boos of ben niet strenger'. Zet een kruisje in de juiste kleur.

EVALUATIE 2

1. Verloop afname

De tweede evaluatie verloopt zeer gelijkaardig als de eerste. Toch zijn er enkele verschillen. Deze verschillen worden d.m.v. een grijs lettertype geaccentueerd.

Als er tijdens de tweede evaluatie een ouder in je groep zit die niet heeft deelgenomen aan evaluatie 1 dan mag deze ouder toch deelnemen aan deze afname. Wel kan zij de instructies (grijs lettertype) die specifiek voor evaluatie 2 bedoelt zijn niet opvolgen. De 'nieuwe' deelnemer volgt eigenlijk het traject van de vorige evaluatie.

1.1. Doel stresstoel uitleggen

We zien dat veel mama's in onze groepen of speelhavens stress hebben. Daarom hebben we in (maand) over jullie stress gepraat en praten we er vandaag ook over. We praten over 'waar je stress van hebt' en over 'wat je nu al doet om minder stress te hebben'.

Er zijn twee soorten stress:

- **Positieve stress:** Dit is goede stress. Wanneer je positieve stress hebt, ben je blij (enthousiast). Je hebt zin om iets te doen (gemotiveerd) en je hebt hier ook energie voor (actief).
 - o Bijv. verjaardagsfeestje, goede punten krijgen op een toets, iemand bekend ontmoeten, ...
- **Negatieve stress:** Stress kan ook niet goed zijn. Wanneer je negatieve stress hebt, ben je bang, boos, geïrriteerd, ...
 - o Bijv. door een ruzie, problemen met geld, kinderen die heel veel wenen, ...

Als infloopteam willen wij er voor zorgen dat jullie minder negatieve stress hebben. Daarom praten we er vandaag over. Hoe gaan we dit doen? Door samen te praten over opvoeding, door tips te krijgen van andere mama's, door samen leuke dingen te doen, door nieuwe mensen te leren kennen.. (competentie, autonomie, verbinding).

1.2. Materiaal uitleggen

- Laat de ouders hun naam op het blad noteren
- Vraag aan de ouders toestemming om hun antwoordformulieren te bekijken en te verwerken.
Als een ouder dit niet wil, kan je voorstellen dat ze de documenten blanco teruggeeft bij de afronding.

A) Stressrugzak

Op dit blad staan foto's waar je stress van kan hebben. Trek een pijl van alle foto's waar je **de laatste maand³ (of langer)** stress van hebt naar je rugzak. Als je bijv. al een hele maand stress hebt van je huis dan trek je een pijl van de foto 'huis' naar de rugzak. Als je maar 1 keer stress hebt gehad van je huis deze maand dan mag je geen pijl trekken. Is er geen foto van hetgeen waar je stress van hebt? Schrijf/teken het in de lege kader.

³ In de stressrugzak willen we zicht krijgen op de stressoren die ouders gedurende een lange periode ervaren. Het gaat dus niet om stressoren die ze deze maand slechts één of enkele dagen ervaren. Deze eenmalige stressoren hoeven ouders niet aan te duiden op het document.

B) Blad stressmeting

Op voorhand:

Neem de ingevulde stressmetingsformulieren van de vorige evaluatie mee naar evaluatie 2.

Als je kijkt naar de foto's waar je een pijl hebt getrokken, van welke foto heb je de laatste maand (of langer) het meeste stress? Deze foto/woord plak/schrijf je op dit blad. Je schrijft/plakt 1 woord/foto op 1 blad. (Benadruk dat ze maar 1 stressor mogen kiezen)

naam _____
naam _____

--	--	--	--

o **Hoeveelheid stress:**

Als je denkt aan de foto die je op je blad geplakt hebt, hoeveel stress heb je hier de laatste maand (of langer) van gehad (aanduiden in juiste kader)? Als je helemaal vanboven een kruisje zet dan heb je heel veel stress van de foto. Dan denk je er bijna altijd aan. Als je helemaal vanonder een kruisje zet dan heb je er nooit stress van. Dan denk je er nooit aan.

o **Controle:**

Hier duid je aan of je controle hebt over deze foto/woord (duidt plaats gekozen stressor aan). Wat betekent controle? Dat je een manier hebt om om te gaan met de gekozen foto/ dat je iets aan de foto of de stress van de foto kan doen.

Bijvoorbeeld: Je hebt stress van je kind. Het is snel boos.

Je kan iets doen om minder stress te hebben. (bijv. sporten, TV kijken)

OF

Je kan er voor zorgen dat je kind minder boos is door bijv. te vragen aan familie wat zij doen als hun kind boos is, na te denken waarom je kind boos is,...

Rood is 'ik heb geen controle over de gekozen foto/woord', oranje is 'ik heb soms controle', groen is ik heb controle'. Zet een kruisje in de juiste kleur.

o **Coping mogelijkheden:**

Op dit blad staan verschillende dingen die je kan doen wanneer je stress hebt; Om meer controle te krijgen. Alle foto's op het papier kunnen goed zijn om iets aan je stress te doen. *Bijvoorbeeld Marta heeft stress van haar kind. Het is snel boos. Als ze stress heeft, doet ze 4 dingen waarvan haar stress minder wordt. Ze sport, ze bidt meer, ze praat erover met haar man en ze vraagt aan een groepswerker van het inloopteam 'wat kan ik doen als mijn kind boos is?'*

Als je kijkt naar het blad, welke dingen doe jij NU⁴ al als je stress hebt van het woord/ de afbeelding die je geschreven/ geknipt hebt. Je mag alle dingen die je nu al doet opschrijven of op je blad plakken. Hier mag je dus meer dan 1 foto plakken. (Benadruk dat ze meer dan 1 coping mogelijkheid mogen opschrijven)

⁴⁴ De ouders schrijven de coping technieken op die ze gebruiken bij stress van de gekozen stressor. Dit kan afwijken van coping technieken die ze hanteren bij stress van een andere oorzaak.

o *Relatie ouder-kind:*

Als je stress hebt van de foto/woord die je gekozen hebt, hoe is de relatie met je kind dan? Merkt je kind niet dat je stress hebt? Of ben je soms strenger als je stress hebt?

Waarom vraag ik dit? Omdat sommige mama's en papa's zeggen dat ze sneller boos worden op hun kind als ze veel stress hebben. Of ze zijn strenger. Of ze weten minder goed wat hun kind nodig heeft. Dit is bij veel ouders zo. *Bijvoorbeeld een kind huult omdat het moe is. Haar mama heeft zoveel stress dat ze niet ziet dat het kindje moe is.*

Rood is 'als ik stress heb, word altijd snel boos op mijn kind of ben ik strenger. Oranje is 'als ik stress heb, is de relatie met mijn kind soms slecht, soms goed', groen is 'als ik stress heb, doe ik nooit anders tegen mijn kind. Ik word niet sneller boos of ben niet strenger'. Zet een kruisje in de juiste kleur.

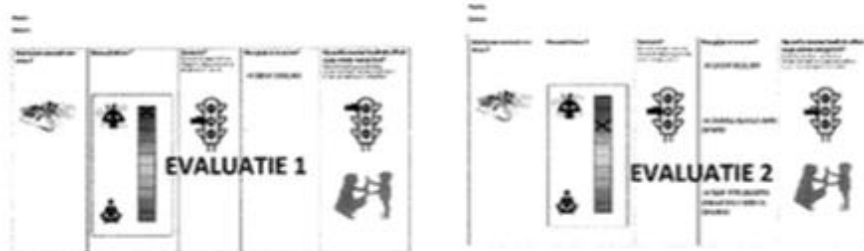
Als de belangrijkste stressor die de ouder de vorige evaluatie aanduidde, **verschilt** van de gekozen stressor in deze evaluatie dan laat je de ouder voor de belangrijkste stressor uit evaluatie 1 ook een stressmetingsblad invullen. Om verwarring te vermijden, laat je de ouder best eerst het stressmetingsdocument voor de belangrijkste stressor uit evaluatie 2 invullen. Nadien geef je hen een **nieuw** document waarop ze hun stressniveau, controlegevoel, coping technieken er ouder-kindrelatie van de afgelopen maand voor de belangrijkste stressor uit evaluatie 1 noteren.

c) Stressscore belangrijkste stressor uit evaluatie 1 vergelijken met evaluatie 2

- Aan dit onderdeel kunnen ouders die voor de eerste keer dit werkjaar deelnemen niet meedoen.
- Geef de ouders het stressmetingsformulier van evaluatie 1 terug.

Dit is het blad dat jullie in (maand) invulden. Van deze foto (aanduiden) hadden jullie in (maand) het meest stress. Leg dit blad naast het blad met dezelfde foto/ woord dat je vandaag invulde.

- o Zie je iets anders tussen de 2 papieren? (dit kan op gebied van stressscore, controle, aantal coping technieken of ouder-kindrelatie zijn)

d) Oorzaken verandering in stressscore bewragen

Je kan tijdens of na de vergelijking tussen de 2 stressmetingsformulieren peilen naar de oorzaken van deze verandering in stressscore. Noteer hierbij per ouder wat voor haar de belangrijkste oorzaken zijn (bijv. spontaan herstel, context, inloopteam, ...). In dit onderdeel willen we enerzijds te weten komen of het inloopteam bijdraagt aan een daling in stress bij ouders. Anderzijds willen we zicht krijgen op welke stressoren we al dan niet een invloed kunnen hebben inzake stressvermindering.

Enkele voorbeeldvragen:

Daling in stressscore:

- Wat/ wie heeft jou geholpen om minder stress te hebben?
- Wat heb jij/ iemand anders voor jou gedaan om minder stress te hebben?
- Indien de ouder zegt zelf verandert te zijn: Wat heeft ervoor gezorgd dat je deze stap kon zetten?

Gelijkheid of stijging in stressscore:

- Waarom denk je dat jouw stress gelijk gebleven/ gestegen is?
- Wat kan jou helpen om minder stress te hebben? Wie kan jou daarbij helpen?
- Wat maakt het moeilijk om minder stress te hebben?

E) Verworven inzichten in coping bevragen

Je kan tijdens of na de vergelijking tussen de 2 stressmetingsformulieren peilen naar de verworven inzichten in de ouders hun coping. In dit onderdeel willen we te weten komen of het inloopteam bijdraagt aan de coping mogelijkheden van ouders.

Enkele voorbeeldvragen:

- Heb je op het nieuwe blad meer woorden/foto's geschreven dan op het eerste blad?
- Ben je nieuwe/andere dingen gaan proberen om minder stress te krijgen?
- Welke van deze dingen deed je al maar wist je niet dat je er minder stress van krijgt? (inzicht)

1. Definities

Stress

Stress is een vorm van biologische (bijv. snellere hartslag en ademhaling) en psychologische (zie onder) opwinding die veroorzaakt wordt door persoons- of situatie gebonden stressoren. Er zijn veel mogelijke oorzaken van stress *bijv. een kind dat vaak huult, weinig tijd voor jezelf, een natuurramp, een overlijden van een familielid, werkloosheid, verkeer...*

In onze stresstool focussen we op 2 psychologische factoren die bepalen of een gebeurtenis als stresserend wordt ervaren. (Lazarus & Folkman):

1. *De betekenis van de gebeurtenis voor de persoon:*
Interpreteert de persoon de gebeurtenis als irrelevant, positief of onaangenaam/oncomfortabel? Enkel in het laatste geval zal de gebeurtenis tot stress leiden en gaat de persoon over tot het vellen van een oordeel over zijn coping mogelijkheden en -opties.
2. *Het oordeel van de persoon over zijn mogelijkheden om met de stressor om te gaan (controle):*
De coping mogelijkheden van een persoon kunnen intern (bijv. kracht en vastberadenheid) of extern (bijv. geld, steun van familie) zijn. Als het individu gelooft dat hij de situatie het hoofd kan bieden, zal hij de gebeurtenis niet noodzakelijk als een stressor ervaren maar eerder als een moeilijke ervaring.

Hiernaast willen we in onze tool inzicht krijgen in de langdurige stressoren van ouders. We vragen hen om de stressoren aan te duiden waarvan ze de afgelopen maand (of langer) zeer frequent stress ervaren.

Positieve stress (eustress)

Eustress is een positieve psychologische respons op een stressor. Iemand die positieve stress ervaart, voelt zich enthousiast, gemotiveerd en actief. Het geeft de nodige energie en motivatie om het doel te bereiken. Deze vorm van stress is niet schadelijk voor de gezondheid.

Bijv. een verjaardagsfeestje, de opwinding van een eerste date, een beroemdheid ontmoeten, ...

Negatieve stress (distress)

Distress is een negatieve psychologische respons op een stressor. Een persoon die negatieve stress ervaart, voelt zich bang, boos, nerveus, geïrriteerd of gespannen. Wanneer iemand een lange tijd deze vorm van stress voelt, kan het negatieve gevolgen hebben voor de fysieke of mentale gezondheid.

Bijv. een belangrijke sportwedstrijd verliezen, relatieproblemen, financiële problemen, ...

Controle-oordeel

Het model van Lazarus en Folkman (Cf. definitie stress) gaat er van uit dat 2 psychologische factoren bepalen of een persoon een gebeurtenis als stresserend zal ervaren. Het oordeel van een persoon over zijn coping mogelijkheden en -opties om met de gebeurtenis om te gaan is hier één van.

De coping mogelijkheden en opties waarover een persoon beschikt kunnen intern (bijv. kracht en vastberadenheid) of extern (bijv. geld, steun van familie) zijn. Deze mogelijkheden bepalen of de persoon het gevoel heeft de situatie te kunnen controleren. Wanneer de belasting van de situatie de coping opties van een persoon overstijgt, dan is de kans groot dat hij stress ervaart. Hiernaast kan het zijn dat het verschil tussen de belasting en de mogelijkheden er voor zorgt dat de persoon op zoek gaat naar andere coping opties om met de stressor om te gaan.

Coping

Coping omvat alle verschillende dingen die we doen om stress, dat het gevolg van een probleem of moeilijke situatie is, op een effectieve manier te controleren en te reduceren. Er zijn verschillende types van cognitieve of gedragsmatige coping opties (bijv. humor, nadenken over het probleem, emoties ventileren, het probleem aanpakken,...). Sommige van deze strategieën zullen beter werken dan andere, afhankelijk van de aard van de stressor (bijv. acuut of chronisch), het individu (bijv. persoonlijkheid, coping flexibiliteit, toegankelijkheid van steun) en de stressvolle gebeurtenis zelf. Er is dus geen specifieke strategie die voor iedereen of in elke situatie zeker werkt. Wel zijn sommige coping strategieën minder voordelig dan anderen. Zo verlichten zij stress slechts tijdelijk en kunnen ze een negatieve impact hebben op de fysieke of psychische gezondheid (bijv. druggebruik).

2. Voorbeelden bij het document van coping mechanismen

Ik probeer er niet meer aan te denken door iets anders te doen.

- Als X stress heeft van haar huis, dan kijkt ze TV om niet meer aan haar huis te denken.
- Als Y stress heeft van haar huis, dan sport Y om niet meer aan de stress te denken.
- Als Z stress heeft van zijn huis, dan slaapt hij meer om niet meer aan het huis te denken.

Ik zeg tegen mijzelf dat dit niet gebeurt/ ik doe alsof het niet gebeurt is.

- De papa van een meisje is dood. Het meisje zegt dat hij niet dood is, maar op vakantie.
- X kookt. Haar dochter speelt naast haar. Het meisje slaat X. X zegt niets tegen haar dochter maar kookt verder.
- De zoon van Y is heel ziek. Y zegt dat hij niet ziek kan zijn, hij is gezond.

Ik geef het op en doe niets meer aan het probleem/ ik accepteer het probleem en leer er me leven.

- X vindt Engels praten heel moeilijk. Ze vergeet de woorden altijd. Het is voor X zo moeilijk dat ze stopt met de Engelse les. Ze stopt met Engels te leren.
- Y zijn huis is te klein. Hij heeft geen geld om een nieuw huis te kopen. Y denkt 'Het is zo, ik blijf in het te kleine huis wonen.'

Ik lach om het probleem/ ik maar er grapjes over.

- De dochter van X huult veel. X maakt een grapje over haar dochter 'Ze huult zo veel dat ik met haar tranen kan poetsen.'
- Y is gevallen met zijn fiets. Hij moet naar het ziekenhuis. In het ziekenhuis lacht hij 'Ik ben niet goed in fietsen. Ik ben wel goed in vallen'.
- Z rijdt met zijn auto tegen een boom. Hij zegt tegen zijn vrouw 'Ik kan niet meer met de auto rijden. Ik moet opnieuw mijn rijbewijs halen.'

Ik ben snel boos/ ik huil meer.

- Als X stress heeft van haar huis, dan wordt ze snel boos op haar kind. X roept op haar zoon. Ook als hij niets fout doet.
- Y heeft te weinig geld om alles te betalen. Hierdoor huult hij veel.
- Als Z veel stress heeft, wordt hij snel boos op zijn vrouw.

Ik probeer het probleem zelf op te lossen.

- X vindt geen werk. Hij probeert dit probleem zelf op te lossen. X vraagt in winkels of hij er kan werken.
- Y voelt zich alleen. Ze heeft geen vrienden of familie in Antwerpen. Y probeert haar probleem zelf op te lossen. Ze gaat naar Babbeldoe om nieuwe vriendinnen te leren kennen.

Ik praat met mensen over mijn emoties.

- Als X stress heeft, praat ze met haar vriendin over hoe ze zich voelt.
- Wanneer het kind van Y niet wil eten, praat hij over hierover met zijn vrouw.
- Z heeft geen familie in Antwerpen. Z praat met de vrouwen van de groep over hoe alleen ze zich voelt.

Ik bid meer tot Allah, God... / Ik leg mijn vertrouwen in God, Allah.

- X heeft stress omdat haar dochter veel huult. Ze bidt tot Allah dat haar dochter goed zal slapen.
- Y heeft veel ruzie met haar man. Y legt haar vertrouwen in God om minder ruzie te maken met haar man.

Ik denk veel na over hoe ik het probleem kan oplossen.

- X haar zoon wil geen fruit eten. X denkt (in haar hoofd) na wat ze kan doen. Een idee is om haar zoon elke dag een heel klein stukje fruit te geven.
- Y heeft weinig tijd voor zichzelf. Ze denkt 'Wat kan ik doen?'. Y vindt het een goed idee om de kinderen naar de kinderopvang te brengen.

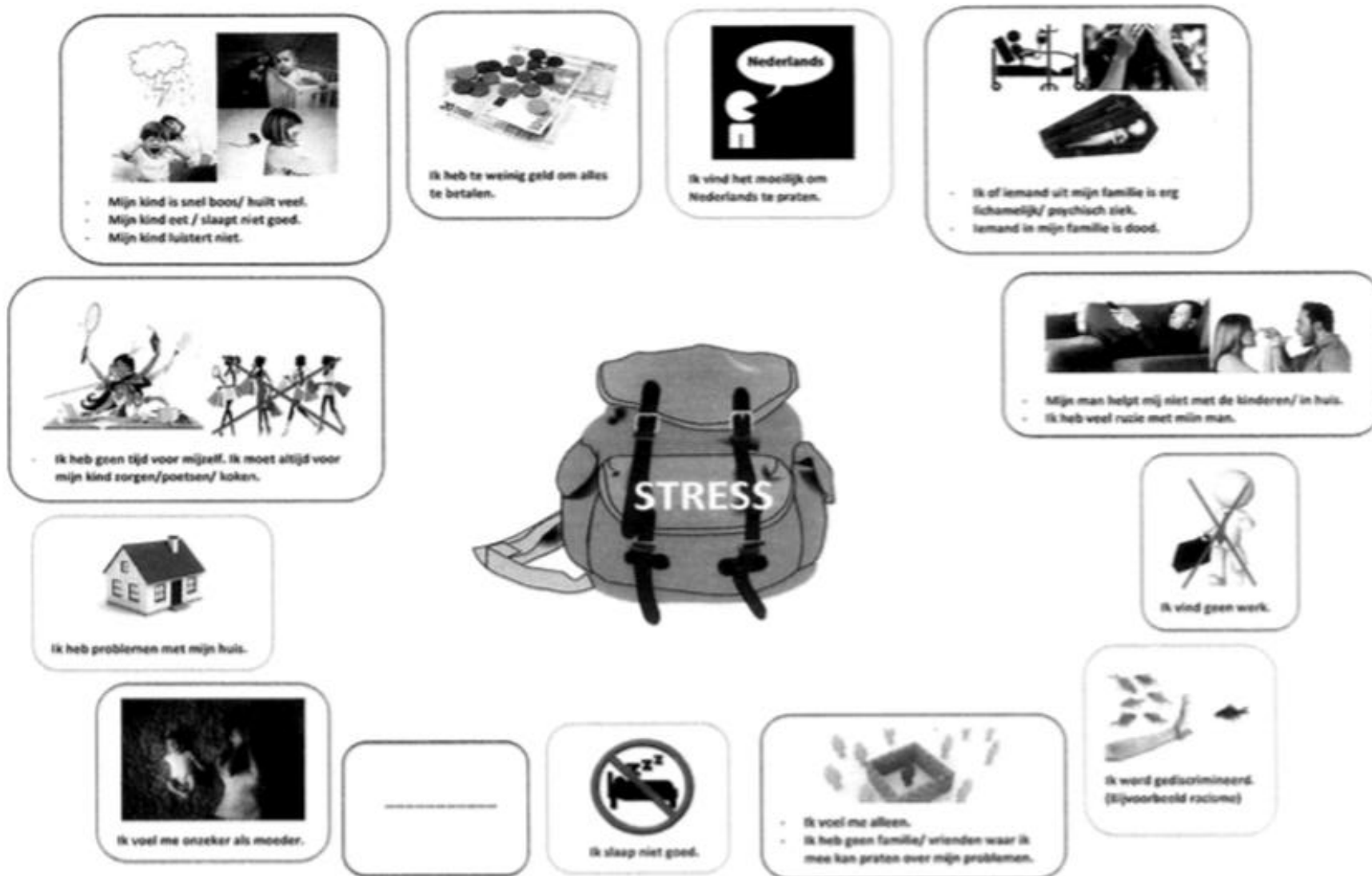
Ik zoek iemand die mij kan helpen

- X zijn zoon huult de hele nacht. Hij vraagt aan zijn zus hoe hij zijn zoon laat stoppen met huilen. De zus vertelt wat zij doet wanneer haar zoon huult.
- Y heeft te weinig geld om alles te betalen. Ze gaat naar het OCMW. Ze vertelt dat ze weinig geld en vraagt om hulp.
- Z begrijpt niet wat er in een brief van de school staat. Ze gaat naar het onthaal van Huis van het Kind. Ze vraagt daar wat er in de brief staat.

Ik kijk op een positieve manier naar het probleem

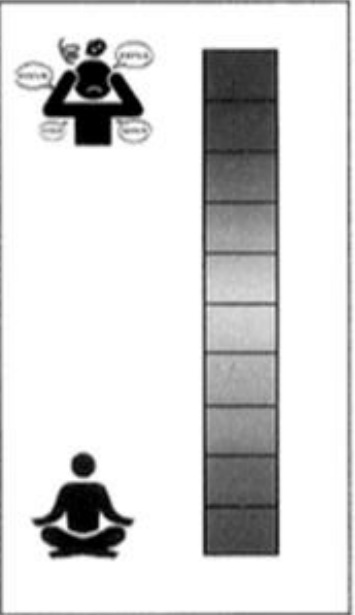

- X haar man vindt geen werk. Als haar man geen werk vindt, heeft hij veel tijd voor de kinderen. Dit vind X wel goed.
- Y heeft geen familie in België. Ze bekijkt het positief. Omdat mijn familie niet in België woont, kan ik alles alleen. Ik ben er sterker van geworden.

Bijlage III: Stresstool ontwikkelt door het inloopteam

Naam:

Datum:

Wat is een oorzaak van stress?	Hoeveel stress ?	Controle? Rood: ik heb geen controle Oranje: ik heb soms controle Groen: ik heb controle	Hoe ga je er mee om?	Op welke manier heeft dit effect op je relatie met je kind? Rood: Het heeft een slecht effect. Oranje: het heeft soms een slecht effect. Groen: Het heeft geen slecht effect.
	 A graphic for stress assessment. It features a silhouette of a person with their hands on their head, with speech bubbles containing the words 'stress', 'spanning', 'overmoeid', and 'overgevoelig'. To the right is a vertical bar with 10 horizontal segments, each with a different grayscale gradient. Below the bar is a silhouette of a person sitting in a meditative pose.	 A black and white icon of a traffic light with three circular lenses.		 A black and white icon showing a silhouette of an adult kneeling and talking to a child who is standing.

Ik probeer er niet meer aan te denken door iets anders te doen.

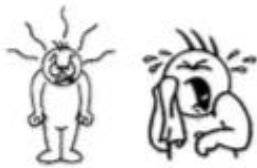
- Ik zeg tegen mijzelf dat dit niet gebeurt.
- Ik doe alsof het niet gebeurd is.

- Ik geef het op en doe niets meer aan het probleem.
- Ik accepteer het probleem en leer er mee leven.

- Ik lach om het probleem.
- Ik maak er grapjes over.

- Ik ben snel boos.
- Ik huil meer.

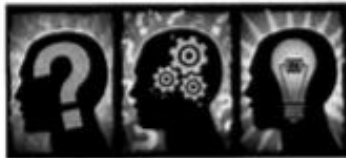
Ik probeer het probleem zelf op te lossen.

Ik praat met mensen over mijn emoties.

- Ik bid meer tot Allah/God/...
- Ik leg mijn vertrouwen in God/Allah/...

Ik denk veel na over hoe ik het probleem kan oplossen.

- Ik vraag advies aan mensen die hetzelfde hebben meegemaakt.
- Ik zoek iemand die mij kan helpen.

- Ik zie het als een kans om te groeien.
- Ik kijk op een positieve manier naar het probleem.

Bijlage IV: Evaluatieformulier van de Stresstool

EVALUATIE STRESSTOOL AFNAME 1

Datum:

Groep:

Groepswerker(s):

Aantal aanwezige ouders:

1. Observaties

- Hoe reageerden de ouders op de stresstool? *Bijv. enthousiast, weerstand, versterkt, ...*

- Is er een groepsgesprek ontstaan tijdens de stressmeting? Beschrijf de onderwerpen en de groepsdynamiek. Opmerking: Tijdens de afname van de stresstool hoeft er geen groepsgesprek te ontstaan.

- Andere opmerkingen

2. Reflectie

- Hoe verliep de afname?

- Wat ging er goed?
- Wat ging er minder goed? Waar heb je moeten bijsturen?
- Zijn de instructies goed opgevolgd door de ouders?

- Andere opmerkingen

3. Inzichten

- Merk je inzichten op bij ouders tijdens het afnemen van de stresstool? *Bijv. Inzichten in coping, invloed van stress op het kind, stressoren, ...*

EVALUATIE STRESSTOOL AFNAME 2

Datum:

Groep:

Groepswerker(s):

Aantal aanwezige ouders:

1. Observaties

- Hoe reageerden de ouders op de stresstool? *Bijv. enthousiast, weerstand, versterkt, ...*

- Is er een groepsgesprek ontstaan tijdens de stressmeting? Beschrijf de onderwerpen en de groepsdynamiek.

- Andere opmerkingen

2. Reflectie

- Hoe verliep de afname?

- Wat ging er goed?
- Wat ging er minder goed? Waar heb je moeten bijsturen?
- Zijn de instructies goed opgevolgd door de ouders?

- Andere opmerkingen

3. Effecten

- Merk je inzichten op bij ouders tijdens het afnemen van de stresstool? *Bijv. invloed van stress op het kind, stressoren, ...*

Bijlage V: Voorbereiding van de groepswerker op afname van de Stresstool

VOORBEREIDING BABELDOE : Ontspanning en stress

Bewegen bij Babbeldoe

Specifieke doelstellingen

- Ouders komen in contact met andere visies en denkpatronen
- Ouders zijn versterkt in de sociale vaardigheden door ontmoeting te faciliteren
- Ouders voelen zich meer ontspannen
- Afstemmen van verwachtingen: wat is Babbeldoe en wat kunnen de ouders verwachten

Materiaal

- Groepsafspraken
- Prenten: welkom bij Babbeldoe = BABBELEN en DOEN
- Stresstooldocumenten
- Prenten die de introductie ondersteunen.
 - Ontspannende muziek meebrengen
- yogamatten aan de kraamvogel vragen ofwel matten van de kinderopvang gebruiken

- o *12:30 de studenten krijgen informatie over de doelstellingen van babbeldoe, basishouding, het niveau van de ouders en hoe hierop inspelen.*
 - *Babbeldoe gaat door in het Nederlands, het is een oefenkans. De ouders hebben geruststelling nodig zodat spreekkansen kunnen worden voorzien.*
 - *Het is niet gemakkelijk om met een vreemde te praten over stress. Hou hier rekening mee. Maak er een warm, ongedwongen moment van.*
 - *Het zou fijn zijn dat jullie de stresstool invullen voor jullie zelf en de ouder er ook één invult voor zichzelf. Het is wel de ouder die aan bod komt. Jullie vullen hem in als 'voorbeeld'. Je vertelt daarmee op een functionele manier iets over jezelf zodat de ouder een voorbeeld heeft. Het is niet de bedoeling dat je diepe gevoelens over jezelf vertelt. Je kan bijvoorbeeld zeggen 'ik heb wel een beetje stress voor de examens.' Je vertelt bijvoorbeeld niet over problemen die je thuis hebt. Het is echt niet de bedoeling dat de ouder jou advies geeft. Het is ook zeker niet de bedoeling dat je als student de ouder advies geeft. Het is alleen de bedoeling dat het stresstool zo waarheidsgetrouw mogelijk wordt ingevuld.*
 - *De meeste ouders spreken een laag niveau Nederlands. Je praat traag en duidelijk. Je kan gebaren, tekeningetjes, google translate... gebruiken. Als je een andere gemeenschappelijke taal hebt kan je die ook gebruiken maar je gaat altijd terug naar het Nederlands zodat de ouder oefenkansen krijgt.*

- Veel ouders komen te laat. Stel jezelf open voor onverwachte gebeurtenissen.
- Vragen van de studenten beantwoorden/ interactie.
- *Voorstelling van de groepswerker en de groep Babbeldoe*
 - A.d.h.v. prenten: BABBELEN + DOEN
 - Duidelijk maken dat de activiteiten binnen BD op zo'n manier zijn opgesteld dat ouders er thuis ook mee aan de slag kunnen
 - Rol van de groepswerker verduidelijken: geen leerkrachtenrol! Babbeldoe is geen les. Wel samen met de ouders bekijken wat interessant is om aan bod te laten komen en daar iets rond bedenken/uitwerken.
- *Overlopen van de groepsafspraken a.d.h.v. het document 'aangepaste groepsafspraken'*
 - Mogelijkheid tot individuele ondersteuning verduidelijken!
- *Afspraken kinderopvang!*
- *Warm welkom.*
'Vandaag gaan we eerst praten over stress. Daarna gaan we ontspannen. We gaan samen yoga-oefeningen doen. (laat 2 prenten zien: 1 van de stresstool, 1 van yoga). Is dat oké voor jullie?'

Praten over stress is moeilijk.

- 1) Je praat over **jezelf**.
- 2) Je praat over jezelf in het **Nederlands**.

*Ik ga jullie een blaadje/ de stresstool geven dat je kan **invullen**. (stresstool laten zien.) **Elke mama** krijgt een blaadje. **Elke student** krijgt een blaadje. Een mama zit altijd **samen** met een student, soms 2 mama's met 1 student. (Duidt aan welke student bij welke mama gaat zitten. Zet de ouders eventueel onmiddellijk in groepjes)*

*De student gaat je **niet helpen met problemen** over je huis, je werk, je kinderen,... De student helpt alleen met je Nederlands, met het schrijven, met het zoeken naar woorden,... De student helpt alléén om **het blaadje in te vullen**.*

*De student gaat **ook** een blaadje invullen. Zo begrijpt ook de student dat een blaadje invullen moeilijk is. Zo leren jullie elkaar ook een beetje kennen. Zo kunnen mama's ook eens bij de student kijken hoe je het blaadje moet invullen.*

*Waarom de stresstool? Door de stresstool ga **je jouw stress beter begrijpen** (geef een voorbeeld) . Door de stresstool ga **ik** de mama's beter begrijpen (geef een voorbeeld). Door de stresstool gaat mijn **organisatie** de mama's beter begrijpen. (geef een voorbeeld)*

Als jullie blaadje klaar is morgen jullie het aan mij geven. In mijn team gaan we kijken of mama's veel stress hebben en wat we er aan kunnen doen. Als je je naam er op schrijft geef ik de blaadjes in januari terug aan de mama's. Anders gooi ik

ze weg. Ik vind privacy belangrijk. Je mag ook je blaadje meenemen als je niet wil dat mijn collega's het zien.

Als iedereen klaar is kunnen jullie **er even over praten in groep**. Alleen wie graag wil praten. Het **moet niet**. Daarna gaan de studenten naar huis.

AFNAME STRESSTOOL

GROEPSGESPREK

- 1) Wat vond je moeilijk? Wat vond je nog meer moeilijk?
- 2) Wat vond je gemakkelijk? Wat vond je nog meer gemakkelijk?
- 3) Met wie kan je spreken over stress? (jouw man? Jouw familie? Jouw kinderen?
Een vriendin? Een hulpverlener?)
- 4) Is stress goed of slecht?
- 5) Kan een kind stress hebben?
- 6) Kan stress voor altijd blijven? (PTSS)
- 7) Kan je iets doen aan stress?

De mama's kunnen dan met mij nog ontspanningsoefeningen doen.

1. Inleiding

- Welkom én bedankt!
- Onszelf voorstellen
 - Zes studenten Toegepaste Psychologie waarvan er twee studenten niet aanwezig kunnen zijn. Emilie is op Erasmus en zal in het tweede semester meer aanwezig zijn.
- Wat gaan we doen vandaag?
 - Groepsgesprek over de stresstool
 - Ontwikkeling
 - Afname en gebruik
 - Ervaringen
 - Resultaten en interpretatie
 - Eventuele aanpassingen
- Doel
 - Reeds onder de indruk van huidige Stresstool
 - Verschillende aspecten van stress (niet enkel ouderlijke stress, maar stress bij ouders)
 - Er worden herkenbare stressoren aangehaald, zoals bijvoorbeeld niet goed slapen, onzeker zijn als moeder, moeilijkheden met Nederlands spreken, ... Dit lijken ons stressoren die niet evident zijn voor de ouders om uit zichzelf aan te geven, maar wel heel herkenbaar kunnen zijn wanneer ze ter sprake gebracht worden.
 - Vraag van Mieke: onzekerheid t.a.v. Stresstool (betrouwbaarheid en validiteit)
 - Meet hij ouderlijke stress op een goede manier?

- Meet hij ouderlijke stress goed voor deze doelgroep?
- Inzicht krijgen in de ervaringen van jullie als groepswerkers, **jullie** zijn de belangrijkste informatiebronnen
- Eventueel tool kunnen verbeteren naar hun noden en verwachtingen
- Praktisch
 - Twee uur uitgetrokken
 - Pauze van vijf minuten; eten, drinken en toilet
 - Drank (thee, koffie, water) en eten is voorzien Neem gerust!
 - Alle informatie die hier vandaag gedeeld wordt, zal enkel gebruikt worden voor deze bachelorproef/dit onderzoek. De informatie die we vandaag bespreken zal niet doorgegeven worden aan mensen buiten jullie organisatie of mensen buiten de onderzoeksgroep. Alles wat jullie vertellen zal anoniem worden verwerkt.
 - We nemen notities om de informatie zo volledig en correct mogelijk te kunnen verwerken. Aan de hand van deze informatie zullen wij suggesties doen om de Stresstool naar jullie noden en verwachtingen aan te passen.
 - Afspraken
 - Vragen, opmerkingen of andere relevante informatie, onderbreek ons maar!
 - Voorbereide structuur, maar we zijn hier voor *jullie*. We wijken hier dus met plezier van af, zolang het relevant blijft en de tijd het toelaat.
 - Indien mogelijk, gelieve niet door elkaar te praten. Dit maakt het makkelijker voor de mensen die nota's nemen, om alle informatie te volgen.

- Reeds genomen stappen
 - Literatuurstudie: literatuur geraadpleegd over begrippen zoals ouderlijke stress, opvoedingsondersteuning, cultuursensitiviteit, vragenlijsten afnemen bij mensen met een migratieachtergrond ...
 - Observatie bij Babbeldoe (Hoboken) en bij Procesgroep (Borgerhout)
 - Vandaag: focusgroep

2. Kennismakingsrondje

- Wie ben je?
- Wat is jouw functie?
- Hoe vaak heeft u de Stresstool al afgenomen?

3. Thema's

- **Openingsvraag:** Eerst zouden wij het willen hebben over de ontwikkeling van de stresstool. Hoe is die tot stand gekomen?
- **Specifieke vragen**
 - Wat is volgens jullie de reden dat de Stresstool werd ontwikkeld?
 - Welke rol hadden jullie hierin?
 - Indien jullie geen echte rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van Stresstool, wie dan wel?
 - In welke mate was u tevreden met de ontwikkeling van een instrument om stress bij ouders te meten? Als je nu een cijfer moest kiezen tussen 0 en 5, waarbij 0 niet tevreden was en 5 heel tevreden was, ...
 - Welke criteria waren belangrijk voor jullie in de Stresstool?
 - Wat maakt dat jullie deze inhoud voor de Stresstool gekozen hebben?
 - Wat verstaan jullie onder "stress"? (Ouderlijke stress vs. stress bij ouders)

- Uit onderzoek blijkt dat depressie in verschillende culturen anders geuit wordt. Hebben jullie bij het afnemen van de stresstool culturele verschillen opgemerkt in hoe ouders met een migratieachtergrond stress ervaren?
- Wordt het concept "stress" volgens jullie door de ouders op dezelfde manier begrepen?
- Welke vormen van stress meet de stresstool?
- Hebben jullie het idee dat alle vormen van stress aangehaald worden? Of merken jullie via de afname van de stresstool dat ouders nog andere uitingen van stress (zoals lichamelijke klachten) of stressoren (zoals hun eigen scholing, de school van de kinderen,...) aangegeven?
- Op de tweede pagina van de Stresstool bevragen jullie in hoeverre de ouder controle ervaart.
 - Wat bedoelen jullie precies met controle? Welke informatie willen jullie hiermee verkrijgen?
 - Zijn er volgens jullie andere aspecten die een factor vormen voor het in stand houden van stress?
 - Uit literatuur werd duidelijk dat enerzijds competentiegevoel en anderzijds zelfvertrouwen belangrijke factoren blijken te zijn bij het gevoel controle te hebben over stress en voor het toepassen van copingstrategieën. Hebben jullie zelf het gevoel bij het afnemen van de STdat dit bepalende factoren zijn?
- Met betrekking tot stressoren:
 - Waarom hebben jullie voor deze stressoren gekozen?
 - Komen er soms andere stressoren aan bod die ouders benoemen?

- Hebben jullie het gevoel dat de stressoren die hier weergegeven zijn, de belangrijkste en meest voorkomende zijn? Ontbreken er stressoren?
 - Volgens literatuur wordt stress ingedeeld in drie hoofdcategorieën; namelijk **dagelijkse ergernissen** (vb. planning volgen, zeurende kinderen, eten geven), **ingrijpende levensgebeurtenissen** (vb. sterfgeval, trouw, verhuis) en **chronische stoornissen** (vb. ziekte in de familie, problemen met huisvesting). Hebben jullie het idee dat deze drie categorieën aan bod komen in de Stresstool?
 - o Na het aangeven welke zaken stresserend zijn voor de ouders, gaan jullie verder met het verdiepen in één stressor. Waarom kozen jullie ervoor om te focussen op één stressor?
 - Vaak werken jullie met personen met een migratieachtergrond. Op welke manier hebben jullie rekening gehouden met deze doelgroep bij de ontwikkeling van de Stresstool?
 - We hoorden dat er ook een Stresstool werd ontwikkeld dat nog minder taal bevat. Kunnen jullie ons hier wat meer over vertellen?
- Voor we ingaan op ervaringen, gaan we eerst de afname van de Stresstool bekijken. Indien de handleiding strikt gevolgd wordt, overgaan naar ervaringen.
 - **Openingsvraag:** We hebben gezien en gelezen in de handleiding hoe de afname gebeurt. Toch hebben we nog enkele vragen over hoe de afname in de praktijk verloopt. We zouden daarom de stresstool graag met jullie samen overlopen.
 - **Specifieke vragen**

- In de handleiding is de afname volledig uitgeschreven. We gaan de handleiding even samen doorlopen en bekijken hoe jullie dit aanpakken. Wijken jullie daar soms van af?
 - Hanteren jullie een iets andere aanpak voor bepaalde onderdelen?
 - Waarom hanteren jullie een andere aanpak?
 - Indien ze het op verschillende manieren afnemen, bevragen waarom
 - We hebben geobserveerd tijdens de Babbeldoe en de Procesgroep dat er niet per se gesproken wordt met de ouders over wat ze concreet invullen bij de Stresstool. Zijn er redenen voor om dat niet of net wel te doen?
 - We vernamen dat er ook een evaluatiedocument is. We zagen dit echter niet terugkeren tijdens onze observaties. Wordt dit gebruikt?
 - Wat is de bedoeling van het evaluatiedocument?
 - Wanneer moet dit ingevuld worden?
- **Openingsvraag:** We hebben nu al heel veel informatie over de stresstool. Aangezien jullie degenen zijn die er regelmatig mee werken zijn wij zeker benieuwd naar jullie eigen meningen en ervaringen met het instrument.
 - Stel dat we jullie een cijfer tussen 1 en 10 vragen, met 1 ... en 10, hoe tevreden zijn jullie over de Stresstool? --> De cijfers die ze geven overlopen en vragen waarom ze dat cijfer geven
 - **Specifieke vragen**
 - Hoe ervaren jullie de afname?
 - Jullie werken met een heel specifiek doelpubliek. Hoe ervaar je de afname bij hen?
 - Hoe vullen ze het in?
 - Loopt het vlot?
 - Wat loopt moeilijk?

- Krijgen jullie feedback van de ouders? Zo ja, welke?
 - Bij elk onderdeel van de Stresstool:
 - Wat loopt goed?
 - Wat loopt minder goed?
 - Hebben jullie zelf ooit de Stresstool ingevuld? Wat vond je hier moeilijk/positief aan?
 - Denken jullie dat de Stresstool correct begrepen wordt?
 - Zijn er onderdelen van de ST die moeilijker te begrijpen zijn voor de ouders?
 - Zo ja, welke?
 - Waaraan merken jullie dit?
 - Wat doen jullie wanneer jullie merken dat een onderdeel niet goed begrepen wordt?
 - Op welke manier zorgen jullie ervoor dat zaken makkelijker te begrijpen zijn?
- **Openingsvraag:** Wat gebeurt er met de ingevulde documenten, eens de Stresstool werd afgenomen?
 - **Specifieke vragen**
 - Hoe verloopt de verwerking van de resultaten?
 - Wie verwerkt de resultaten?
 - Hoe ervaren jullie dit? (Is het moeilijk? Vraagt dit veel tijd/moeite?)
 - Hoe delen jullie onderling de resultaten?
 - Met welk doel verwerken jullie de resultaten?
 - Merk je, bij het verwerken van de resultaten, dat er bepaalde vragen zijn die niet goed begrepen werden door de ouders?
 - Zo ja, welke?
 - Delen jullie de resultaten met elkaar?

- Wat gebeurt er nadien met de resultaten?
 - Mieke gaf aan dat jullie ouders inzicht willen geven in ouderlijke stress en daarnaast ook effecten van jullie werken willen nagaan. Van Mieke hoorden we dat jullie volgende doelen hebben voor de Stresstool:
 - Inzicht krijgen in welke thema's aan bod moeten komen tijdens de groepsessies
 - Welke informatie uit de Stresstool wordt gebruikt om de thema's vorm te geven?
 - Pre- en postmeting: effecten onderzoeken
 - Inzicht bij de ouders in hun stress
 - Nemen jullie de stresstool momenteel ook met die doelen af?
 - Ja: vertel meer
 - Neen: waarom nog niet
 - Wat gebeurt er met het evaluatiedocument? Hoe wordt dit verwerkt?
- **Openingsvraag:** jullie hebben al heel wat ervaringen gedeeld, zowel positief als minder positief. Zijn er zaken die jullie veranderd zouden willen zien?
 - **Specifieke vragen** indien ze *niet tevreden* zijn over de vorm van het instrument:
 - Worden de doelstellingen van de Stresstool behaald?
 - Zo niet, welke aanpassingen moeten er gebeuren zodat deze doelstellingen wel behaald kunnen worden?
 - Wat moet er zeker behouden worden van de Stresstool?
 - Zijn er manieren waarop jullie proberen om de specifieke stress van een bepaalde individuele ouder te doen dalen? Wij hebben vernomen dat jullie je

namelijk eerder naar de stress richten die bij de meeste ouders in de groep aan bod komt.

- Welke middelen hebben jullie ter beschikking om de Stresstool af te nemen? (Beamer op te presenteren, alles op papier ...)

4. Slot

- We hebben onze thema's overlopen. Zijn er nog andere zaken die jullie graag zouden vermelden?
- Hebben jullie nog voor vragen ons?
 - Indien jullie nog denken aan bepaalde zaken, kunnen jullie ons altijd contacteren via Mieke, rechtstreeks op margot.longeville@student.thomasmore.be of via onze promotor Geertje Leflot (geertje.leflot@thomasmore.be).
- Nogmaals bedanken
- Op basis van deze informatie en de informatie die we opzochten, gaan we de Stresstool zo goed mogelijk aanpassen naar een valide en betrouwbaar instrument dat voldoet aan jullie noden en verwachtingen.

1. Hoe wordt het invullen van de tool ingeleid?

- Welke benaming gebruiken ze voor de Stresstool?
- Welke **elementen vermelden ze allemaal**? (vb. "meten van stress", meten van "soorten stress", tijdsduur, doel van de afname, eenmalige afname of pre-post meting, beroepsgeheim ..)?
 - Wordt de tool van A tot Z overlopen?
 - vb. uitleg van moeilijke termen in de tool
 - vb. geven van voorbeelden
 - Werken ze stapsgewijs per onderdeel?
 - Wat is de **reactie van de ouders**?
 - Verbaal (stellen ze vragen tijdens inleiding? Dewelke?)
 - Non-verbaal
 - Welke technieken gebruiken de **groepswerkers** om te **communiceren** met de ouders?
 - Non-verbale technieken?

2. Tijdens het invullen

- Welke **moeilijkheden** ondervinden de **ouders** bij het invullen? / Welke vragen stellen ze?
 - Tijdens welke onderdelen van de Stresstool is er "onrust" in de groep?
 - Tijdens welke onderdelen van de Stresstool verloopt alles rustig en vlot?
- Op **welke manier** worden de ouders **begeleid**?
 - Taalondersteuning?
 - Visualisatie?
 - Individuele hulp?
 - Geven van voorbeelden?

- Is er **onderlinge interactie tussen de ouders**?
 - Gaan ze verbaal in overleg? (vb. mensen in hun moedertaal onderling, in het Nederlands ...)
 - Zijn er non-verbale signalen merkbaar? (vb. "kijken" bij de andere ouder hoe zij iets aanpakt)

3. Hoe werken de groepswerkers aan een open en positieve sfeer in de groep bij de Stresstool?

- Bieden de groepswerkers **spontaan hulp** aan?
 - Vragen als alles duidelijk is
 - Vragen als ouders hulp nodig hebben
- Wordt er gebruik gemaakt van humor?
- Hoe communiceren groepswerkers onderling?
 - Verbaal
 - Non-verbaal
- Hoe communiceren mw met de ouders?
 - Verbaal
 - Non-verbaal

4. Afronding van de tool

- Worden resultaten in groep besproken?
- Krijgen de ouders inbreng?
 - Kunnen ze hun emoties of verhaal kwijt?
- Wordt er gepolst naar de **ervaring van de ouders** bij het invullen van de Stresstool?
- Worden de **resultaten "gecontroleerd"**?
 - Op volledigheid

- Op duidelijkheid

5. Vragen aan groepswerkers

- Hoe worden de sessies genoemd: "groepswerking"? "groepssessies"?
- Welke stressoren zijn meest van toepassing?
- Hoe worden de resultaten van de Stresstool verwerkt?
 - Wordt er tijdens de afname al gekeken naar resultaten?
- Wanneer wordt de stresstool opnieuw afgenomen? Termijn tussen pre en post test?
- Inleiding en midden:
 - Welke moeilijkheden ondervinden de groepswerkers tijdens de inleiding?
 - Ligt er een procedure vast voor elke inleiding of heeft elke groepswerker zijn eigen invulling van die "inleiding"? (cf. **standaardisering**)
- Hoe creëren jullie een positieve sfeer?

1. Inleiding

- Onszelf voorstellen: wij zijn met zes studenten die werken aan de Bachelorproef met het onderwerp "**Gebruik van de Stresstool door Inloopteam Zuidrand: Een kwalitatief onderzoek naar de meting van stressbeleving bij maatschappelijk kwetsbare ouders.**"
- Beroepsgeheim: alle informatie die besproken wordt, zal enkel gebruikt worden in functie van onze Bachelorproef/onderzoek. De informatie die vandaag besproken wordt, zal dus niet doorgegeven worden aan derden. Dit wordt ook allemaal anoniem verwerkt.
- Wij maken notities om de informatie zo volledig en correct mogelijk te kunnen verwerken. Aan de hand van deze informatie zullen wij ook met een andere blik naar de Stresstool kunnen kijken. Hierdoor gaan wij suggesties kunnen doen om de Stresstool naar de noden en verwachtingen van het inloopteam en de doelgroep aan te passen. **Is het eventueel mogelijk dat wij dit gesprek opnemen om het gemakkelijker te kunnen verwerken?**
- Doel van vandaag: expertise horen over mensen met een migratieachtergrond
 - Kritische blik verkrijgen op de Stresstool

2. Inhoudelijk

- Kennismaking
 - Wie ben je?
 - Welke functie heb je?
 - Wij zouden graag de mening horen van experts met kennis over personen met een migratie-achtergrond over de stresstool. Deze is namelijk speciaal ontwikkeld om ouderlijke stress te meten bij mama's met een migratieachtergrond met soms een beperkte beheersing van het Nederlands. Vandaar dat wij op aanraden van onze promotor, Geertje Leflot, jullie gecontacteerd hebben. Volgens haar hebben jullie toch wel een bepaalde expertise over deze doelgroep. Kunnen jullie kort schetsen wat maakt dat jullie daar (volgens Geertje) meer expertise over hebben?
- Stresstool bespreken
 - De Stresstool heeft als doel om na te gaan hoeveel stress ouders ervaren bij de opvoeding. Het wordt voornamelijk afgenomen bij moeders met een migratieachtergrond, voornamelijk van Marokkaanse en Turkse afkomst.
 - Elk onderdeel van de Stresstool wordt bekeken en besproken met de experts. Hier wordt een kritische blik bevraagd. Er wordt gebruik gemaakt van de handleiding van de Stresstool ter ondersteuning en verduidelijking.
- a. De vragenlijst start met het uitleggen van stress, aan de hand van 2 soorten stress: positieve en negatieve stress. Positieve stress wordt omschreven als goede stress, waarbij je blij/enthousiast bent. Je hebt zin om iets te doen (motivatie) en hebt hier energie voor (actief). Voorbeelden van die positieve stress zijn een verjaardagsfeestje, goede punten krijgen op een toets, iemand bekend tegen komen. Daarnaast benoemen ze negatieve stress, dit wordt

omschreven als 'stress die niet goed is, waardoor je bang, boos, geïrriteerd... bent.' Als voorbeelden hiervan geven ze ruzie, problemen met geld, kinderen die veel wenen ...

Wat vinden jullie van deze manier waarop stress wordt uitgelegd? (Algemeen en specifiek voor mensen met een migratieachtergrond?)

- b. Dan is er het eerste deel van de opdrachten voor de ouders, de stressrugzak. In het midden van het blad heb je een rugzak en daarrond staan er foto's van onderwerpen waar je stress van kan hebben. Aan de ouders wordt gevraagd om een pijl te trekken van de foto's waar ze de laatste maand (of langer) stress van hebben naar de rugzak. Als ze bijvoorbeeld al een hele maand stress hebben van hun huis, dan moeten ze een pijl trekken van de foto 'huis' naar de rugzak. Als ze hier maar één keer stress van hebben gehad deze maand, dan mogen ze geen pijl trekken. Indien er geen foto is van hetgeen waar ze stress van hebben, mogen ze dit schrijven of tekenen in het lege kader.

Wat zijn je eerste indrukken?

Wat vind je van de pictogrammen?

Wat vind je van de verwoording?

Hier worden een aantal mogelijk zaken die stress kunnen veroorzaken bij kansarme ouders met een migratieachtergrond weergegeven. Zijn er belangrijke stressoren over het hoofd gezien? Wat vinden jullie van de stressoren die worden afgebeeld?

- c. Vervolgens moeten de ouders uit hun aangeduide stressoren, bij de rugzak, degene kiezen die hen de voorbije maand de meeste stress heeft bezorgd. Met deze stressor wordt dan verdergegaan, ze moeten dit vervolgens uitknippen en opplakken.

→ Aan de hand van een schaal (gebruik maken van de tool ter visualisatie) moeten de ouders aangeven in welke mate ze last hebben ervaren, van die bepaalde stressor, in de afgelopen maand of langer.

Dit is een manier waarop wij in België gewoon zijn om hoeveelheden aan te duiden. Hoe zou dat voor mensen met een migratie-achtergrond zijn? Hebben jullie hier nog een andere opmerking of eventueel suggestie bij?

→ Daarna wordt aan de ouders gevraagd om aan de hand van het verkeerslicht aan te geven in welke mate ze het gevoel hebben controle te hebben over de stress op de foto (die zij gekozen hebben). Controle wordt uitgelegd als 'het gevoel hebben om te kunnen gaan met de stress van de foto of iets aan die stress te kunnen doen. Rood = geen controle, oranje = af en toe controle en groen = wel controle.

Wat vinden jullie van het gebruik van een verkeerslicht hierbij?

Denken jullie dat deze vraag voor de ouders duidelijk is?

→ Vervolgens wordt er gevraagd om uit te kiezen (uit een blad met afbeeldingen/voorbeelden) wat de moeders doen (coping mechanismen) wanneer ze stress hebben. (Dit mogen er meer dan 1 zijn). (Blad laten zien)

Hoe vinden jullie deze copingmechanismen?

Hoe vinden jullie de pictogrammen?

Zijn dit volgens jou goede en herkenbare copingmechanismen voor mensen met een migratieachtergrond? Zijn er mechanismen bij die jij zou weglaten/toevoegen?

Denk je dat er zijn die anders geïnterpreteerd zouden kunnen worden?

→ Het laatste verkeerslicht is bedoeld om zicht geven op de ouder-kindrelatie op momenten dat de ouder stress heeft van de stressor die die gekozen heeft. Hier betekent rood dat de moeder strenger is of sneller boos wordt op de momenten van stress. Oranje wil zeggen dat de relatie tussen moeder en kind op stressmomenten soms goed en soms slecht is, en groen wil zeggen dat de moeder niet sneller boos of streng wordt tijdens stressmomenten.

Lijkt het jullie hierbij goed om gebruik te maken van een verkeerslicht?

Hoe vinden jullie deze uitleg?

Krijgt het inloopteam volgens jou hierbij de info die ze graag willen krijgen?

Andere opmerkingen/suggesties ivm de verwoording/afbeelding?

Dan, bij een tweede evaluatiemoment (dat plaatsvindt aan het einde van het traject, rond eind mei – juni) wordt dezelfde tool, op dezelfde manier, ingevuld. Hierna wordt ook de tool van het 1e evaluatiemoment teruggegeven aan de ouders, om hen de mogelijkheid tot vergelijking te geven (verschillen in stress, meer of minder, andere copingmechanismen, ...).

Lijkt dit volgens jullie een goede manier om een tweede meting van stress bij deze moeders uit te voeren? Waarom wel/niet?

Wat zouden jullie hierbij behouden?

Wat zouden jullie hierbij veranderen?

→ Aan de ouders wordt gevraagd naar de oorzaken van bepaalde veranderingen tussen de eerste en tweede meting van stress^[00].

Indien de stress gedaald is, wordt bevraagd wie of wat geholpen heeft om minder stress te krijgen.

Enkele voorbeeldvragen indien er eenzelfde hoeveelheid stress of gestegen stress is: waarom denk je dat jouw stress gelijk gebleven is/gestegen is? Wat maakt het moeilijk om deze stress te doen dalen?

(Dit met als doel te weten te komen of het inloopteam invloed heeft op een stressdaling bij deze kansarme moeders met een migratieachtergrond én om na te gaan via welke stressoren het inloopteam een verminderende invloed kan hebben op de stress van de ouders.)

Deze vragen worden gesteld aan de kansarme ouders met een migratieachtergrond en vaak een beperkte kennis van het Nederlands. Wat vinden jullie van deze manier om de invloed van het inloopteam te evalueren? Wat zouden jullie hierbij behouden? Wat zouden jullie hierbij veranderen?

→ Daarna worden ook de verworven inzichten in coping bevraagd, om na te gaan of het inloopteam (ook) hieraan bijdraagt. Voorbeeldvraag hierbij is: ben je andere dingen gaan proberen om minder stress te krijgen?

Wat vinden jullie van deze vragen, die gesteld worden aan ouders die de taal vaak minder goed beheersten? Wat zouden jullie hierbij behouden? Wat zouden jullie hierbij veranderen?

Mogelijke bijvragen:

- Wat zijn, volgens jullie, de meest voorkomende stressoren bij mensen met een migratieachtergrond?
- Kunnen jullie iets meer vertellen over stressbeleving in verschillende culturen?
- Is er schaamte om over stress te spreken? Wordt er wel over gesproken?
- Welke woorden worden er gebruikt om stress te benoemen?
- Op welke manier wordt stress voornamelijk ervaren? Voorbeeld: lichamelijk, cognitief, ...

3. Slot: bedanken voor de hulp en medewerking!

Bijlage IX: Schriftelijke informed consent Procesgroep Borgerhout

Verhaert, Mieke <Mieke.Verhaert@devoorzorg.be>

wo 12-12-2018 01:53

Aan: ● Michelle De Belser

CC: Geertje Leflot ^

↻ Allen beantwoorden | v

Hallo,

Jullie kunnen de informatie gebruiken uit de groep van Khadija.

Welke timing hadden jullie zelf voor ogen mbt het 'aanbieden van een aangepaste versie van de stresstool?' Indien mogelijk zit ik graag al eens in januari-februari samen met jullie of met Geertje om de eerste bevindingen te bespreken. De impactevaluatie in het Inloopteam is een proces van voortschrijdend inzicht en ik zou het zelf jammer vinden om dit pas in april ofzo op te nemen..

Groetjes,

Mieke

Bijlage X: Gestelde vragen over stress door groepswerker tijdens sessie Babbeldoe
Borgerhout

GROEPSGESPREK

- 1) *Wat vond je moeilijk? Wat vond je nog meer moeilijk?*
- 2) *Wat vond je gemakkelijk? Wat vond je nog meer gemakkelijk?*
- 3) *Met wie kan je spreken over stress? (jouw man? Jouw familie? Jouw kinderen? Een vriendin? Een hulpverlener?)*
- 4) *Is stress goed of slecht?*
- 5) *Kan een kind stress hebben?*
- 6) *Kan stress voor altijd blijven? (PTSS)*
- 7) *Kan je iets doen aan stress?*

Bijlage XI: Excel-file verwerking resultaten afname Stresstool

Data-analyse stresstool 181023 BD Hoboken anoniem - Excel

BESTAND START INVOREN PAGINA-INDELING FORMULES GEGEVENS CONTROLEREN BEELD

Calibri 11 A⁺ A⁻ Tekstterugloop Standaard

B I U Lettertype Uitlijning Getal

Voorwaardelijke opmaak Opmaken als tabel Celstijlen Invoegen Vervijderen Opmaak Cellen Sorteren en filteren Zoeken en selecteren Bewerken

R26

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
1		Naam Ouder	Kind	Financieel	Nederlands	Ziekte/dood	Echtgenoot	Werk	Discriminatie	Eenzaamheid	Slechte moeder	Huisvesting	Geen tijd voor mezelf	Slaaptekort	Andere
2		Ouder 1	x		x	x									x
3		Ouder 2	x								x				x
4		Ouder 3	x									x			x
5		Ouder 4	x		x						x		x		
6		Ouder 5	x				x					x			
7		Ouder 6			x						x				x
8		Ouder 7	x		x			x			x				x
9		Ouder 8	x								x				x
10		Ouder 9	x					x				x			x
11		Ouder 10	x		x			x			x		x		x
12		Ouder 11													
13		Ouder 12													
14		Ouder 13													
15	23.10.2018	Totaal meting 1	9	0	5	2	3	0	0	6	3	2		7	3
16	datum	Totaal meting 2													0
17															
18		Legende													
19		Meting 1	x												
20		Meting 2	x												
21		Grootste stressor	vet												
22															
23															

Stressruzak Grootste stressor draaitabel grootste stressor draaitabel coping

GEREED 100%

Excel interface showing a spreadsheet titled "Data-analyse stresstool 181023 BD Hoboken anoniem - Excel". The ribbon includes tabs for BESTAND, START, INVOEGEN, PAGINA-INDELING, FORMULES, GEGEVENS, CONTROLEREN, and BEELD. The spreadsheet contains data for three parents (Ouder 1, Ouder 2, Ouder 3) across columns for Ouder, Meting, Grootste oorzaak van stress, Hoeveel stress, Controle, Coping, and Invloed op relatie kind. A legend (Legende) is provided on the right side of the spreadsheet.

Ouder	Meting	Grootste oorzaak van stress	Hoeveel stress	Controle	Coping	Invloed op relatie kind
Ouder 1	23.10.2018	Ik vind het moeilijk om Nederlands te praten.	veel	soms	Ik bid meer tot Allah.	soms slechte invloed
	Nr 2 (datum)					
Ouder 2	23.10.2018	familie/vrienden waar ik mee kan praten over mijn problemen.	0 op 9	ja	Ik bid meer tot Allah. Ik vraag advies aan mensen die hetzelfde hebben meegemaakt. Ik probeer het probleem zelf op te lossen.	geen slechte invloed
	Nr 2 (datum)					
Ouder 3	23.10.2018	Mijn kind is snel boos/huilt veel.	veel	soms	Ik probeer het probleem zelf op te lossen. Ik vraag advies aan mensen die hetzelfde hebben meegemaakt. Ik probeer er niet meer aan te denken door iets anders te doen.	soms slechte invloed
	Nr 2 (datum)					

Legende

hoeveel stress	controle	invloed op relatie kind
veel	soms	soms slechte invloed
veel	ja	geen slechte invloed
6 op 9		
5 op 9		
4 op 9		
3 op 9		
2 op 9		
1 op 9		
0 op 9		

Navigation bar: Stressrugzak, **Grootste stressor**, draaitabel grootste stressor, draaitabel coping

Status bar: GEREED, 00%

Bijlage XII: Literatuur opvoedingsondersteuning

1. Opvoedingsondersteuning

1.1 Definitie van opvoedingsondersteuning

“Opvoedingsondersteuning is een brede waaier van praktijken, die ouders en opvoedingsverantwoordelijken steunen bij het opvoeden en opgroeien van kinderen en jongeren” (Expoo, 2018). Het richt zich tot alle gezinnen onafhankelijk de gezinsvorm of situatie (progressief universalisme). Het doel van opvoedingsondersteuning is om de mogelijkheden en kansen van een gezin te vergroten waardoor problemen voorkomen kunnen worden (Expoo, 2018).

1.2 Ondersteuning afgestemd op de ernst

De graad van opvoedingsproblemen, gaande van opvoedingsvragen tot opvoedingsnood, hangt samen met de vorm van opvoedingssteun die geboden moet worden. Voor ouders die met opvoedingsvragen zitten, wordt er opvoedingsvoorlichting voorzien. Hier wordt informatie gegeven omtrent opvoeden. Bij iets ingewikkeldere of steeds terugkerende vragen (opvoedingsspanning) baten de ouders bij meer intensieve opvoedingsondersteuning, zoals bijvoorbeeld het trainen van pedagogische vaardigheden. Indien er sprake is van een opvoedingscrisis of opvoedingsnood moet er hulpverlening ingezet worden. Deze hulp is dan meer gespecialiseerd en intenser (Vanmuysen, 2016).

1.3 Uitgangspunten

Om gezinnen optimaal te ondersteunen bij hun opvoedingsvragen zijn er zes uitgangspunten opgesteld. Het eerste uitgangspunt is de laagdrempelige ondersteuning, waardoor de stap naar hulpverlening voor ouders en opvoeders kleiner wordt. Factoren die hierin eventueel in kunnen bijdragen zijn de kostprijs van

de hulpverlening, de afstand naar de hulpverlening en de cultuursensitiviteit van de hulpverleners. Daarnaast moeten ouders telkens centraal gesteld worden in de hulpverlening waarbij er rekening wordt gehouden met de noden, behoeften en wensen van de ouders. De ondersteuning wordt aangeboden van en voor alle gezinnen waarbij ze inspraak krijgen om de werking zo optimaal te laten functioneren. De hulpverlening zal tevens empowerend werken; ze vertrekt vanuit de krachten en groeimogelijkheden van de ouders. Het is belangrijk dat de opvoedingsondersteuning vertrekt vanuit een positief beleid om positief opvoeden te ondersteunen. Het laatste uitgangspunt is methodisch te werk gaan waarbij luisteren, doelen opstellen en strategieën kiezen centraal staat (Expoo, 2018).

1.4 Functies

Naast de ernst van het probleem en de uitgangspunten, zetten organisaties ook in op verschillende functies. Emotionele steun is de functie die altijd aanwezig zal zijn in de hulpverlening. Hierbij gaan hulpverleners respect uiten, betrokkenheid tonen en bevestiging bieden aan de ouders. Op deze manier probeert de hulpverlening de draagkracht van ouders te vergroten. Daarnaast wordt er praktische, pedagogische of instrumentele steun aangeboden via diensten (vb. babysit), materiaal (vb. speltheek) of opvoedkundige documentatie (vb. boeken in de bibliotheek).

Het geven van informatie en voorlichting is een derde functie. Ten vierde wordt er ingezet op de sociale steun, sociale samenhang en/of wordt de zelfhulp bevorderd. Verder is er het signaleren, de vroegtijdige onderkenning en verwijzing, doorverwijzing naar meer gespecialiseerde hulpverlening. Ook is er pedagogische advisering en licht ambulante ondersteuning. Het aanbieden van intensieve, laagdrempelige hulp is een laatste functie (Expoo, 2018).

Binnen de werking van Inloopteam Zuidrand komen al deze verschillende functies aan bod in het ondersteunen van ouders in de opvoeding van hun kinderen.

Bijlage XIII: Stresstheorie Lazarus & Folkman (1984)

In de literatuur zijn verschillende stresstheorieën (in de klassieke zin van het woord) beschikbaar. Aldwin (2004) stelde dat er bijna 80 000 papers verschenen over stress in de afgelopen decennia. Gezien de veelheid aan theorieën over stress kunnen deze binnen het bestek van deze literatuurstudie niet allemaal worden omschreven. Hier zal een van meest toonaangevende theorieën kort worden toegelicht, namelijk die van Lazarus en Folkman (1984).

Lazarus omschreef in 1974 een stressmodel. Door onenigheid in de literatuur over de visie op stress, wordt het model van Lazarus beschouwd als een basis voor verder onderzoek. Lazarus en Folkman (1984) omschrijven dat stress een gevolg is van een proces van cognitieve beoordeling, waarmee een persoon een situatie beoordeelt. Deze persoon zal aan de hand van (maximum) drie beoordelingen bepalen wat de situatie inhoudt, eventueel hoe hij ermee kan omgaan en indien nodig een herbeoordeling uitvoeren.

In de eerste beoordeling ("primary appraisal") maakt een persoon een inschatting van de huidige situatie. Is het een situatie die (a) irrelevant is, (b) zijn welzijn zal behouden of bevorderen of (c) stress zal opleveren? Een situatie die men als stressvol beoordeelt (optie c), kan volgens Lazarus en Folkman (1984) nog eens opgedeeld worden in schade/verlies, een bedreiging of een uitdaging.

Indien er sprake is van een bedreiging of een uitdaging (stress-categorie), zal er volgens Lazarus en Folkman (1984) een tweede cognitieve beoordeling volgen.

Hierin worden twee aspecten geëvalueerd. Enerzijds bekijkt de persoon welke (coping) opties hij heeft en in hoeverre deze een positieve invloed zullen hebben op de situatie (door Bandura (1977) samengevat tot de term "*outcome expectancy*"). Anderzijds bedenkt de persoon in hoeverre hij in staat is om deze strategie goed uit te voeren, oftewel "*efficacy expectation*" volgens Bandura (1977). Tenslotte kan er

nog sprake zijn van een herbeoordeling, op basis van nieuwe informatie (Lazarus & Folkman, 1984). De inhoud van een herbeoordeling is gelijklopend aan die van een eerste beoordeling.

Bijlage XIV: Kansarmoede-index

De kansarmoede-index is het percentuele aantal kinderen, wonend in Vlaanderen en jonger dan drie jaar, die leven in kansarmoede (Kind en Gezin, 2018). De kansarmoede-index voor 2017 bedroeg in Antwerpen 17,6%. Dit was een stijging van 1,2% in vergelijking met 2016 (Kind en Gezin, 2018). Dit was tevens in 2016 en in 2017 de hoogste kansarmoede-index in Vlaanderen (Kind en Gezin, 2018). Sinds 2001 is er een stijgende evolutie van de kansarmoede-index merkbaar, voor zowel zeer jonge kinderen van moeders van Belgische als niet-Belgische origine (Kind en Gezin, 2018).

Blijkend vanuit cijfers, heeft de origine van de moeder en het type gemeente waarin het gezin woont, een invloed op de kansarmoede-index.

In 2017 was er in provincie Antwerpen sprake van een kansarmoede-index van 37,7% voor moeders van niet-Belgische origine. De index bij moeders van Belgische origine bedroeg in vergelijking 6,4% (Kind en Gezin, 2018).

Zoals zichtbaar in Tabel 1, waren de kinderen van moeders met een Afrikaanse nationaliteit, de grootste groep van kansarme kinderen in Vlaanderen van een moeder met een niet-Belgische nationaliteit (26,8%).

Tabel 1: Kinderen in kansarmoede naar cluster van eerste nationaliteit van de moeder

Cluster van nationaliteiten	Aandeel 2016	Aandeel 2017
België	32,5	31,1
Europese Unie (zonder België)	9,9	10,4
Waarvan Noordelijk en Westelijk deel	2,5	2,6
Zuidelijk deel	0,9	1,0
Oostelijk deel	6,5	6,8
Afrika	26,5	26,8
waarvan Maghreb	13,8	13,7
andere landen van Afrika	12,7	13,1
Ex-Oostblok (niet-EU): Albanië, Oekraïne, Wit-Rusland, Servië, Kosovo ...	8,6	8,1
Azië, Noord-Amerika en andere landen	12,8	13,9
Turkije	5,0	4,5
Landen van Zuid- en Centraal-Amerika	1,2	1,3
Origine moeder niet ingevuld	3,4	3,8
Totaal	100,0	100,0

Noot. Herdrukt van "Kind in Vlaanderen: 2017", door Kind en Gezin, 2018, p. 100, Brussel: Kind en Gezin.

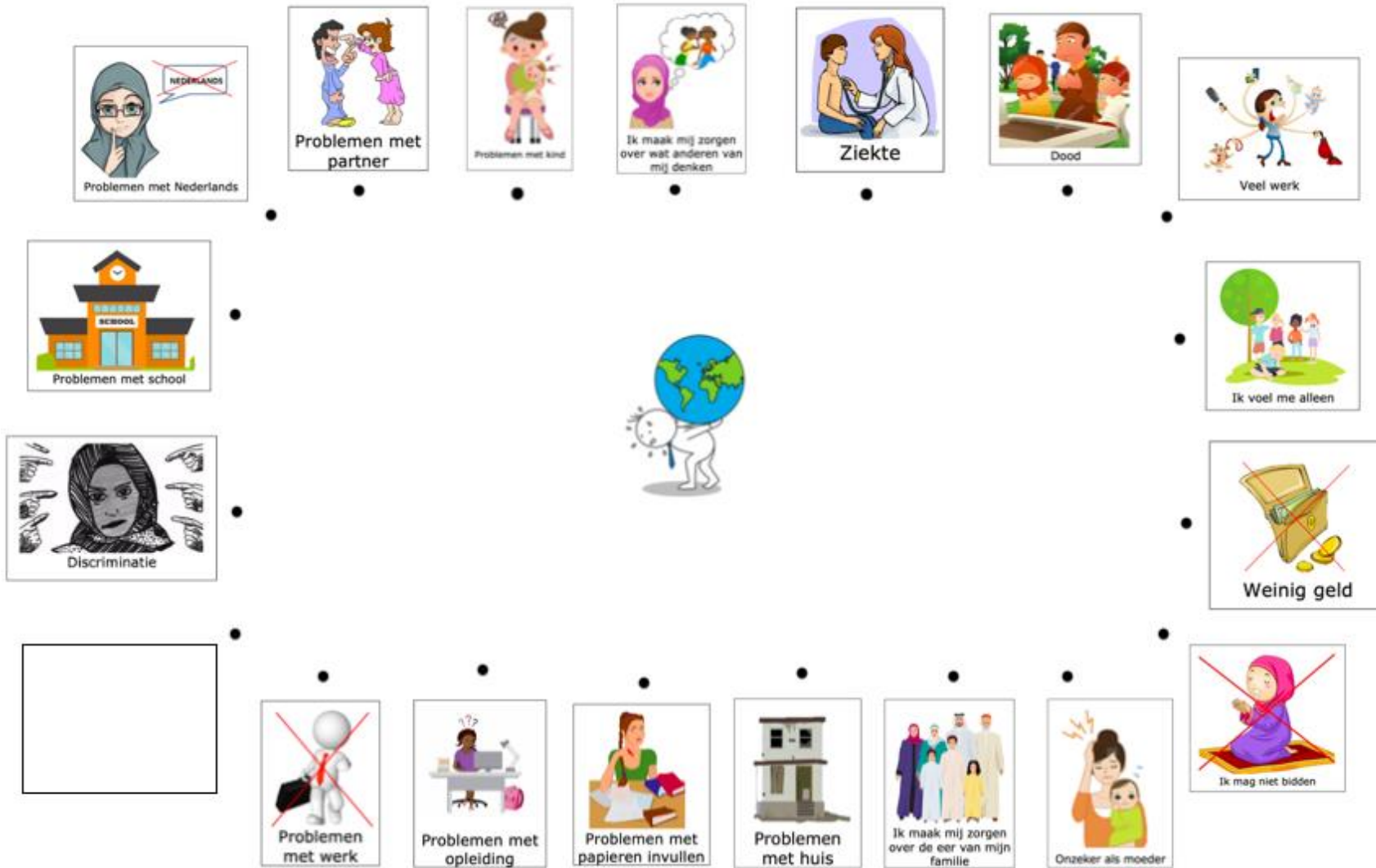
Daarnaast wordt de kansarmoede-index beïnvloed door het type gemeente van het gezin. Deze invloed kan echter niet losgekoppeld worden van de invloed die de origine van de moeder heeft op de index. Uit Tabel 2 blijkt dat van de gezinnen in kansarmoede anno 2017 in Vlaanderen 32,5% in een grootstad (zoals Antwerpen) woont.

Tabel 2: Woonplaats kinderen in armoede naar type gemeente

Type gemeente (VRIND-indeling)	Aandeel 2016	Aandeel 2017
Grootsteden	32,3	32,5
Centrumsteden	18,3	18,4
Overgangsgebied	12,5	12,1
Kleinstedelijke provinciaal	12,0	11,7
Structuurondersteunende steden	9,5	9,4
Platteland	6,5	7,1
Regionaalstedelijke rand	3,3	3,5
Stedelijk gebied rond Brussel	2,7	2,7
Grootstedelijke rand	2,7	2,7
Vlaams Gewest	100,0	100,0

Noot. Herdrukt van "Kind in Vlaanderen: 2017", door Kind en Gezin, 2018, p. 99, Brussel: Kind en Gezin.

Bijlage XV: Aangepaste Stresstool ontwikkelt door de studenten

Naam:

Datum:

Hoeveel stress?		Effect van stress op ...	
Veel stress	10	 Voelen	 Denken
	9		
	8		
	7		
	6		
	5		
	4		
	3		
	2		
	1		
Weinig stress			

